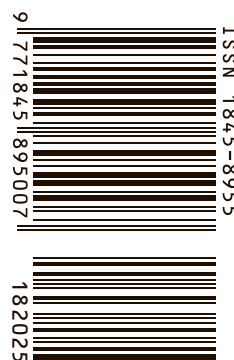

NOVOSTI HOBUCI

#1325

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 9. 5. 2025.
Cijena: 1.33€

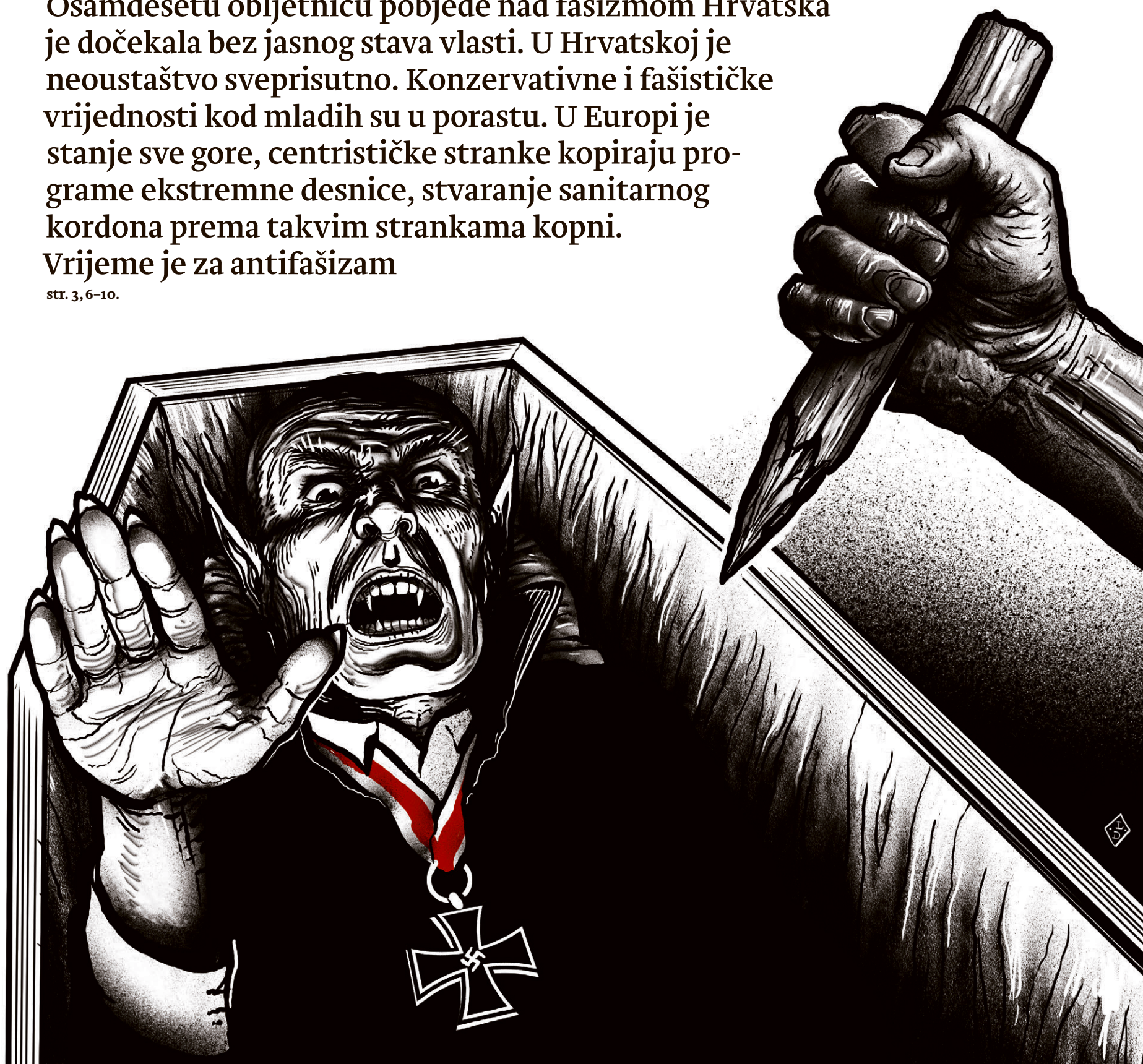

Smrt fašizmu

Osamdesetu obljetnicu pobjede nad fašizmom Hrvatska je dočekala bez jasnog stava vlasti. U Hrvatskoj je neoustaštvo sveprisutno. Konzervativne i fašističke vrijednosti kod mladih su u porastu. U Europi je stanje sve gore, centrističke stranke kopiraju programe ekstremne desnice, stvaranje sanitarnog kordona prema takvim strankama kopni.

Vrijeme je za antifašizam

str. 3, 6-10.

Sam protiv svih prema svom porazu

Ivan Anušić sukobio se s predsjednikom Republike Zoranom Milanovićem, zaoštrava sukob s predsjednikom Vlade i stranačkim šefom Andrejem Plenkovićem, ne može računati na pomoć ministra branitelja Tome Medveda, a ni postavljanje vlastitog kadra na čelo ZTC-a mu ne ide

IVAN ANUŠIĆ, potpredsjednik Vlade i ministar obrane, nije se prošlog četvrtka pojavio u Okučanima na obilježavanju 30. godišnjice operacije Bljesak, premda je Ministarstvo obrane – uz Ministarstvo hrvatskih branitelja i Ministarstvo unutarnjih poslova – organizator tog događaja. S obzirom na to da javnost nije obaviještena o eventualnim opravdanim razlozima ministrova izostanka, jedino što se može zaključiti jest to da Anušić iz političkog protesta nije došao u Okučane, što je u skladu s njegovom impulzivnom naravi i previše osobnim shvaćanjem političkog posla. Dan ranije – u srijedu, 30. travnja – propao je pokušaj Anušićevih ljudi da ‘samokonstituiraju’ novi Nadzorni odbor Zrakoplovno-tehničkog centra iz Velike Gorice, državne tvrtke zadužene za remont, održavanje i tehničku ispravnost svih vojnih letjelica, izuzev nedavno kompletirane eskadrole borbenih aviona Rafale. Tri od pet članova Nadzornog odbora ZTC-a, oni skloni Anušiću, nezakonito su među sobom izabrali predsjednika i zamjenika predsjednika te naumili odmah donositi i druge odluke, ali zaustavio ih je državni Centar za restrukturiranje i prodaju čiji je šef MILAN PLEČAŠ jedini član Skupštine ZTC-a. Plečaš je, inače, prijatelj premijera ANDREJA PLENKOVIĆA.

Dva dana ranije – u utorak, 29. travnja – Nacional je objavio, pozivajući se na svoje izvore, da predsjednik Republike ZORAN MILANOVIĆ namjerava narediti visokim časnici Hrvatske vojske da napuste svaki sastanak na kojem se uz ministra Anušića ukaže IVA PULJIĆ ŠEGO, njegova ključna političko-medijska savjetnica: razlog je u tome što je Puljić Šego, prema odluci Ureda Vijeća za nacionalnu sigurnost i nakon istrage Vojne sigurnosno-obavještajne agencije, ostala bez sigurnosnog certifikata NATO-a jer je utvrđeno da je u kolovozu prošle godine dostavljala medijima zaštićene podatke o točnom vremenu uzlijetanja i slijetanja

vojnog helikoptera koji je prevezio Milanovića e da bi potom bio pokrenut predizborni napad na njega zbog rasipnosti kad je riječ o korištenju helikoptera. Anušić se ponaša kao da se ništa nije dogodilo i kao da je gubitak NATO-certifikata sasvim nevažna trivijalnost ovisna o nečijim političkim hirovima, pa javno preuzima svu odgovornost na sebe, no nije bio tako hrabar i širokogrudan kad je VSOA provodila istragu, nego je tada očekivao da istražitelji naprosto zanemare činjenice i da poštede njegovu blisku suradnicu. Ured predsjednika nije demantirao Nacionalov članak.

Ministar obrane, dakle, Okučane je izbjegao iz protesta i prema premijeru Plenkoviću, i prema potpredsjedniku Vlade TOMI MEDVEDU koji je odbio utjecati na ravnatelja VSOA-e da zaštititi Puljić Šego, i prema predsjedniku Milanoviću, s tim da je Milanović Anušiću trenutačno ipak sporedan protivnik, jer jedan drugome ne mogu ugroziti poziciju. Plenković je, međutim, druga priča i stoga je tako intrigantno ono što se zbiva oko Zrakoplovno-tehničkog centra.

Evidentno je da Anušić ne odustaje od potpunog ovladavanja ZTC-om usprkos

Plenkovićevim prilično jasnim signalima da spusti loptu i da do daljnjeg obustavi operaciju rušenja IVICE VIDOVIĆA, predsjednika Uprave ZTC-a, operaciju koja se dosad zasnivala na puštanju u javni optjecaj uglavnom neutemeljenih optužbi na Vidovićev račun. Posljednje čega se Anušić uhvatio jest predviđanje da će ZTC kasniti s isporukom tehnički ispravnih protupožarnih aviona. ‘U pripremi za ovogodišnju protupožarnu sezonu ZTC je do danas HRZ-u isporučio pet Air Tractora i tri Canadaira, dok se radovi na preostalim avionima obavljaju u skladu s planom i rokovima isporuke koji su dogovoreni s Oružanim snagama’, saopćio je Vidović početkom prošlog tjedna. Ti preostali avioni su jedan Air Tractor i dva kanadera na kojima će radovi nesumnjivo biti završeni do 1. lipnja, kada službeno počinje protupožarna sezona.

Je li moguće da ministar Anušić već tjednima ne bira sredstva da ocrni Vidovića i izazove njegovu smjenu samo zato da bi na čelo ZTC-a došla DAJANA MRČELA, sadašnja članica Uprave ZTC-a i osoba od Anušićeva povjerenja? Činjenica je da je rušenje Vidovića iznutra počelo kad je, u kolovozu proš-

le godine, ambiciozna osječka menadžerica Mrčela imenovana za članicu Uprave ZTC-a: prema našim izvorima, ona proteklih mjeseci nije radila gotovo ništa mimo okretanja sindikata i dijela radnika protiv Vidovića te konstruiranja javnog dojma da strateški važna tvrtka rapidno propada pod teretom nezakonitih poslova i nesposobnosti sadašnjeg direktora. ‘Teško je povjerovati da je krajnji cilj svega ovog što poduzima Ivan Anušić, uključujući i konfrontaciju s premijerom, imenovanje gospode Mrčele za predsjednicu Uprave ZTC-a’, kaže naš sugovornik dobro upućen u zbivanja oko velikogoričkog poduzeća. ‘Vjerojatnije je da bi smjena na čelu tvrtke bila tek prvi korak u ostvarenju nekog većeg plana. Treba znati da je ZTC vlasnik poljoprivrednog zemljišta od oko 100 tisuća četvornih metara blizu Velike Gorice, na vrlo dobroj lokaciji. Ako bi taj teren bio prenamijenjen u građevinski, što nije nerealna opcija, vrijednost bi mu automatski narasla za desetak puta, na iznos od dvadesetak milijuna eura ili više. Mora postojati nešto veće od pukog ispunjavanja želja Dajane Mrčele, jer ona je, objektivno, preskočila prag svojih kompetencija već time što je nepotrebno postavljena za članicu Uprave ZTC-a.’

Kako god, Anušić se toliko angažirao da iz ove priče može izići ili kao pobjednik ili kao poraženi; isključen je neriješen ishod. Rasplet ćemo pričekati do okončanja predstojećih lokalnih izbora, no bez obzira na to kako će za HDZ završiti ti izbori čini se da politički limitirani Anušić sam sebe uvlači u čorsokak unutarstranačkog disidentstva s dobrim izgledima da odonud iziđe kao gubitnik, to jest da manje-više prospe šansu da naslijedi Plenkovića kad jednom za to dođe vrijeme. ■

Nigdje Anušića – državni vrh na obilježnici Bljeska u Okučanima
(Foto: Ivica Galović/PIXELL)

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 09/05/2025

NOVOSTI
#1325

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran
Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić,
Luj Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Marko Kostanić,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Branimira Lazarin, Bojan

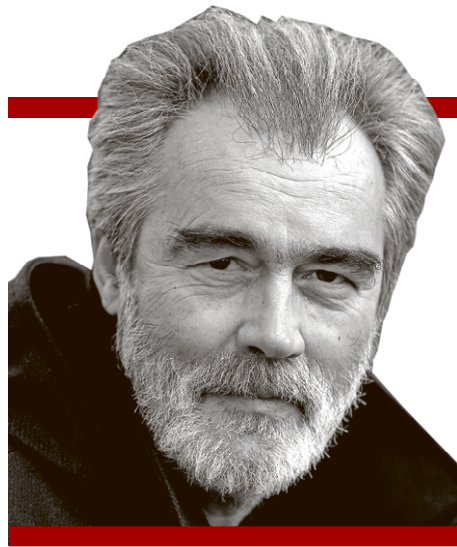
Munjin, Tamara Opačić,
Ivana Perić, Boris Postnikov,
Srećko Pulig, Hrvoje
Šimićević, Nataša Škaričić,
Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišljević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

UVREDE
I PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

*‘Progres i
nevjerojatni razvoj
Republike Hrvatske
– vlada. Struja i
voda – vlada. Asfalt
i željeznica – vlada.
Izum kotača – vlada.
Pojava parnog
stroja – vlada.
Nije li Newtonov
zakon gravitacije
izglasan na prijedlog
vlade? Tko je otkrio
penicilin? Vlada!’*

Prvo lice
praznine

JESAM im dobro odbrusio, MARKO?
Odlično, predsjedniče. Naročito mi se dopalo ono da je ekipa iz Možemo plakala i kričala pred Saborom dok ste vi podizali zemlju iz pepela.

To je i meni bilo forte.

Impresivno.

Hajde pusti snimku da čujemo još jednom. ‘Sve što se obnovilo i napravilo u Zagrebu – vlada. Prometna infrastruktura – vlada. Obnova zgrada – vlada. Tko je nabavio europske novce? Ne sjećate li se kako su ovi iz Možemo prespavali pred Saborom, plakali, kričali ne bismo li mi organizirali neku donatorsku konferenciju? Tko je donio novac iz Fonda solidarnosti? Vlada!’

Stvarno zvučim dobro, čovječe.

Perfektno. Pogotovo zbog toga što luzeri iz Možemo uopće nisu kričali ispred Sabora zbog donatorske konferencije i obnove Zagreba, već zato što ste postavili TURUDIĆA za državnog tužioca.

Kakve to veze ima, Marko?

Nikakve, predsjedniče. To vam navodim kao plus.

Samo još fali da se opterećujem činjenicama dok veličam sebe i pljujem po destruktivnoj oporbi.

Upravo tako. Zato sam to i naglasio.

Ajde dobro... Jer mi se načas učinilo da me zajeblavaš.

Ja?! Ne pada mi na pamet! Zašto bi vas zajeblavala osoba iz vaše najbliže političke oholine?

Slušaj, Marko, kad zbrojim sve ulizice i uvlačke, moja najbliža politička okolina je postala toliko široka da mogu svašta očekivati.

Oholina, predsjedniče, oholina. Ja sam tu da osnažim vašu oholost. Da dajem vjetar u jedra vašoj samohvali. Da stimuliram vaše samoreklamerstvo. O tome pričam.

Dobro, dobro, nećemo sad zabasati u opise radnih mjesta... Nego, kako ti se svidjelo ono sa žbukom?

Genijalno. Tu ste nadmašili sebe. Svima ste zorno objasnili zbog čega se pet godina nakon potresa ne nazire kraj obnovi oštećenih objekata.

Hajde pusti snimku da čujemo još jednom.

‘Da smo išli samo malo žbuku srediti i pokriti pukotine, mi bi bili brzo gotovi. Sve bi riješili i dobili neki politički plusić. No, mi na ovaj način dajemo jamstvo da će sve obnovljene zgrade trajati puno dulje i da će svi u njima biti sigurni.’

To sam stvarno jako dobro formulirao.

Izvanredno. Sad papci iz Možemo mogu dizati žbuku i galamu.

Poruka je: čak i ako obnova potraje beskonačno, to je zbog toga što će biti beskonačno kvalitetna.

A u međuvremenu su i ljudi koji još žive u kontejnerima na sigurnom. Jer su kontejneri otporni na potrese.

Dobitna kombinacija.

Sve je to vaša zasluga, predsjedniče.

Znam, znam... I što sljedeće imamo na programu?

Evo, tu sam skicirao nekoliko kratkih i efektnih poruka koje biste mogli iznijeti u narednim javnim istupima.

Da čujem.

‘Progres i nevjerojatni razvoj Republike Hrvatske – vlada. Struja i voda – vlada. Asfalt i željeznica – vlada. Izum kotača – vlada. Pojava parnoga stroja – vlada. Nije li Newtonov zakon gravitacije izglasan na prijedlog vlade? Tko je otkrio penicilin? Vlada!’

Marko! Jel me to opet zajeblavaš?

Zašto bih vas zajeblavao, predsjedniče? Pa razgovarali smo o tome: treba stvarati utisak da bi Hrvati još bili u pećinama da nije vaše vlade. Stavili bi kožu i jeli sirovo meso. Što je, uostalom, sasvim točno.

Znam da je točno, ali...

Onaj tko između pećine i vaše vlade bira pećinu je obična budala. A rekli smo: populaciju kojoj se kroz svoju kampanju obraćamo ne čine obične budale, nego budale koje će glasati za HDZ.

Andrej Plenković (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Sve mi je to jasno, Marko, ali uopće te ne pitam za sadržaj onoga što ću govoriti. Nego za povod kojim ću to reći.

Što se toga tiče, predsjedniče, možete birati. Na HTV-u nam jecate sedam do osam vaših pojavljivanja u svakom večernjem dnevniku. Na vama je samo da izaberete događaje, uveličate ih svojim prisustvom i dajete izjave.

Ma ne mogu više to izmišljati. Počet ću otvarati veš-mašine, bogati.

Djelatnici HTV-a su tu vrlo fleksibilni. Kažu da su vas s mikrofonom i kamerom spremni dočekati i kad izlazite iz wc-a.

To mi je komplicirano, čovječe. Kako ću unaprijed znati kad će mi se pišati? A sigurno bi se i ona piskarala iz srpskih Novosti krenula izivljavati, kao, ‘evo što je premijer kenjao nakon pišanja’.

Za to imamo unaprijed spremljen odgovor: ‘Financiranje Novosti – vlada. Srežano za trećinu, ali ipak – vlada. Sloboda štampe – vlada. Jesu li možda kreštala iz Možemo osigurala sredstva za nezavisnu medijsku kritiku, čak i kad se njome mučki napada vlada?’

Marko, daj se zbroji! Znaš dobro što te pitam.

Ma znam... Možda bi povod mogao biti ovo što je sad u trendu. Svijet obilježava 80. godišnjicu pobjede nad fašizmom.

Nad čime?

Nad fašizmom.

Mi to slavimo?

Više žalujemo. Fokusirani smo na Bleiburg, unatoč austrijskoj zabrani... Ali, recimo, Britanci i Francuzi su napravili velike

vojne parade, pa vatrometi, pa mimohodi, uz kompletnu državnu svitu. Kao i Rusi.

Zar ne bi Francuzi i Britanci trebali biti protiv Rusa?

To i mene zbunjuje. Valjda su se oko pobjede nad fašizmom usuglasili.

Ma ne znam... Bolje da to prepustimo jugo-nostalgičarima i nevladinom sektoru, mesicima, pusićima i ostalim.

A i koalicijski partner bi se sigurno uzjogunio. Znae i sami što ljudi kažu za savez između nas i Domovinskog pokreta.

Što ljudi kažu?

Kažu: PENAVAL je zadužen za fašizam, a PLENKOVIĆ za narcizam. Prema tome, hrvatska vlast službeno njeguje narci-fašističku ideologiju. To onda može imati neželjene implikacije.

Kakve implikacije?

Ako bi vlada HDZ-a i DP-a organizirala proslavu pobjede nad fašizmom, to bi sličilo na veličanje suicida.

S druge strane, ako smo u stanju veličati obnovu nakon potresa, iako je jasno da je ona bila katastrofalna, zašto ne bismo mogli slaviti pobjedu nad fašizmom, iako je jasno da ga reafirmiramo?

Pa da, dobro kažete, predsjedniče. To bi zapravo bilo sasvim u duhu politike vaše vlade.

Naravno da bi bilo. Jer sam se pobrinuo da se politika moje vlade svodi na čistu propagandu. Načelni stav je da izvan marketinga politika ne postoji. Mi ne reklamiramo ono što radimo, nego radimo to da se reklamiramo. Što to žvačeš, Marko?

Bajaderu. Hoćete jednu, predsjedniče?

Ne, hvala. Toliko sam pun sebe da za hranu ne ostaje mjesta.

Da onda organiziramo barem neko polaganje vijenaca? Ili, šta ja znam, neku svečanu akademiju?

A nemam pojma. Još bi mi mogli natovariti da hvalim partizane, a oni su bili čuveni krvoloci. Sigurno bi i domovinci popizdili.

Pa imate oprobano formulu za nastup, ono: vaša vlada je zaslužna za pobjedu nad fašizmom, a partizani su odgovorni za ratne zločine.

Što, da na obljetnicu pobjede antifašizma opalim po partizanima?

To bi bilo u duhu politike vaše vlade. Ne morate ni verbalizirati. Položite vijenac, obznanite da ste svojim rukama zdrobili fašističku neman, a Turudić u isto vrijeme vucara po sudu stogodišnju partizanku. I plus smo legalizirali Za dom spremni.

Što bi rekao pokojni FRANJO, narci-fašizam najbolje cvjeta u antifašističkoj atmosferi. Ali hajde ti to Penavi objasni.

Koji pokojni Franjo? Iz Zagreba ili iz Rima? Marko...

Penava ne bi trebao biti problem. Vlast mijenja čovjeka. Jeste li primijetili da nešto rjeđe heroizira ustaše otkad smo ga primili u Gestapo? Može se valjda prisiliti da jedan dan ne nariče nad NDH.

Znaš šta, Marko, malo sam umoran od ovoga. Hajde da mi oko te 80. godišnjice pobjede nad fašizmom popričamo za desetak dana.

Tada će obljetnica proći.

Pa to ti i kažem. ■

Baksa i manjin- ska taksa

Predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Varga je početkom 2024. osobama zaduženim za natječajno financiranje programa manjina rekao da pripaze na kontroverzan sadržaj u prijavama. Predsjednica natječajnog Povjerenstva Baksa s njim se složila i izrazila gađenje svaki put kad prođe pored kioska i vidi Novosti

Sjednica Savjeta za nacionalne manjine na kojoj je Novostima uskraćeno 35 posto svote (Foto: Sandro Lendler)

POČETKOM 2024. godine Savjet za nacionalne manjine pripremao se za natječajno financiranje godišnjih programa manjina u Hrvatskoj. Pred više svjedoka, predsjednik Savjeta za nacionalne manjine TIBOR VARGA rekao je osobama zaduženima za ovaj posao da ubuduće pripaze na kontroverzan sadržaj u prijavama. Kao jedan od nekoliko problematičnih primjera, spomenut je tjednik Novosti, koji prima značajna godišnja sredstva od Savjeta. Navodeći učestalo 'kontroverzne' novinarske teme, konstatirao je da se Novosti previše bave politikom, a premalo kulturom. U trenutku dok je izgovarao ove riječi, odvijala se kampanja za parlamentarne izbore u Hrvatskoj. Jedinu negativnu reakciju prema Novostima imao je Domovinski pokret, koristeći opasne šovinističke laži kao argument za potpunu obustavu proračunskog financiranja ovog medija.

Na istom sastanku, s Varginom ocjenom složila se BRANKA BAKSA, članica Savjeta iz redova slovačke nacionalne manjine i političarka iz našičkog HDZ-a. Njene zamjerke Novostima bile su osobne prirode. Opisujući što misli o ovom listu srpske manjine u Hrvatskoj, izrazila je osjećaj gađenja koji joj se stvara svaki puta kada prođe pored kioska i vidi naslovnicu Novosti.

Godinu dana poslije, Savjet je Novostima bez ikakvog suvislog obrazloženja srezao proračun za 35 posto. Predsjednica ključnog Savjetovog tijela, Povjerenstva koje je donijelo ovaj prijedlog, bila je Branka Baksa. Prije toga, sjedila je 2024. godine u radnoj skupini Savjeta čiji su prijedlozi natječajnih kriterija umalo doveli do zabrane financijske potpore za 'politički' sadržaj u manjinskim medijima te posljedične obustave svih budućih sredstava tjedniku Novosti.

Komentare šefa Savjeta i čelnice povjerenstva za natječaje prepričali su nam neposredni svjedoci toga razgovora. Iz njihovog sadržaja jasno je da su još prošle godine vodeći ljudi krunske organizacije za manjinska prava u Hrvatskoj kukavički ustuknuli pred napadima antimanjinske stranke. Kad je nakon izbora Domovinski pokret ušao u Vladu, vrh Savjeta je dobio javni mig premijera ANDREJA PLENKOVIĆA da ispuni želje njihovih koalicijskih partnera. Najmanje je jedan egzekutor u Savjetu imao je organsku odbojnost prema Novostima. Savjet, međutim, negira ikakav pritisak izvršne vlasti da se Novostima smanje sredstva, što i ne čudi.

Provođenje izvanjskog političkog lobiiranja i osobne preferencije ovakvoga tipa zabranjene su članovima Savjeta za nacionalne manjine. Isto pravilo odnosi se i na Povjerenstvo za ocjenjivanje natječajnih programa koji vodi Branka Baksa. U najvažnijem internom pravilniku stoji da članovi Povjerenstva potpisuju izjavu o nepristranosti, obvezujući se da će ovu dužnost obnašati 'časno, pošteno, savjesno, odgovorno i nepristrano'. Izjavu potpisuju pod materijalnom i kaznenom odgovornošću. Izrazito negativni osobni stavovi koje je o Novostima izrekla čelnica ovoga tijela pobuđuju sumnju u njenu nepristranost. Pitali smo Baksu da se očituje na ove navode. Do zaključenja teksta, nije odgovorila na naš pisani upit.

U nedostatku odgovora, iskoristili smo javno dostupne informacije kako bismo pokušali utvrditi genezu njenih tegoba koje osjeti svaki puta kada ugleda Novosti u javnom prostoru. Baksa Slovačke u Savjetu za nacionalne manjine predstavlja od 2011. godine. Jedan je od prominentnijih glasova ove zajednice u Hrvatskoj. Desetljećima sudjeluje u promociji njihove kulture, organizira brojne manifestacije, doprinosi radu njihovog časopisa i izdavanju različitih publikacija. U jednoj od zadnjih knjiga,

Branka Baksa (Foto: Savjet za nacionalne manjine)

opisala je iskustvo izbjeglištva, napada JNA i srpskih pobunjenika na njeno mjesto i rodni kraj. Duže od mandata u Savjetu, Baksa je HDZ-ova članica gradskog vijeća Grada Našica, danas je potpredsjednica toga vijeća. Podružnica HDZ-a u kojoj djeluje geografski je i politički povezana uz takozvani ‘slavonski lobi’ stranke, koji suvereno vodi IVAN ANUŠIĆ. Aktualnog ministra obrane mediji godinama opisuju kao predvodnika (krajnje) desnog krila HDZ-a. Slavonska filijala vodeće stranke gaji dugotrajnu bliskost s ideološki srodnim veteranskim organizacijama, koje su zadnjih dvadesetak godina imale zapaženu ulogu u ponajvećim antimanjinskim kampanjama.

Na određen način, takav odnos se može vidjeti i na Facebook profilu Branke Bakse. Kad se u tražilicu Baksinog profila upiše pozdrav ‘Za dom spremni’, rezultat je fotografija s eksplicitnim ustaškim znakovljem i spomenutim usklikom. Baksa nije objavila opisanu fotografiju; na profilnoj mreži je završio zahvaljujući jednom našičkom branitelju, koji je 2015. godine uz spornu fotografiju pridružio i njeno ime. Premda Facebook obavještava druge profile da ih je netko tagirao uz bilo koju fotografiju i omogućava primatelju da odstrani svoje ime s neželjenog sadržaja, ta je obavijest potencijalno promakla pažnji Branke Bakse. S obzirom na ostatak profila, u kojem nema nikakve naznake simpatiziranja historijskog fašizma, nepažnja je ujedno i najizvjesniji scenarij. Nismo, doduše, utvrdili sve okolnosti ovog filoustaškog incidenta, zato što Baksa nije odgovorila na naše pitanje. Ostala je tek neumitna činjenica: pretragom profila tadašnje i sadašnje članice Savjeta za nacionalne manjine, zadnjih deset godina moguće je pronaći stilizirani samoglasnik ‘u’.

Autor originalne objave njen je poznanik. Prije i nakon što je Baksino ime pridružio vizualnom fašizmu, vidljiva je međusobna interakcija preko Facebooka. Dok je Baksa

solidnom količinom lajkova pozdravljala njegove brojne obiteljske fotografije, veteran je na istom profilu redovno objavljivao sadržaj kojim veliča NDH, ANTU PAVELIĆA i ustaški pokret.

Na istom profilu s kojim je Baksa bila u komunikaciji, moguće je pratiti i njegove aktivnosti u veteranskoj kampanji protiv postavljanja dvojezičnih tabli u Vukovaru. ‘Ne zajebavajte se s braniteljima’, piše na jednoj fotografiji, objavljenoj u siječnju 2014. godine. Na drugoj, iz listopada 2013. godine, vidimo ga u maskirnoj odori i s automatskom puškom u rukama. ‘Kume, ti ideš u rat?’, pitala ga je neka poznanica. ‘Kumo, ja sam spreman’, poručio je. I zaokružio: ‘Za dom’. Obje fotografije lajkom je pozdravila Branka Baksa; obje su objavljene na vrhuncu antićirilичne histerije u Hrvatskoj. U prosincu 2013. godine, isti branitelj se pohvalio da je u Hrvatski sabor s drugim veteranima nosio kutije s potpisima za referendum. ‘Ne ćirilici!’, napisao je pored slike, na kojoj se može pročitati i prijedlog referendumskog pitanja: promjena Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina koja bi onemogućila buduće uvođenje ćirilice u Vukovar. Godinama poslije toga, članica Savjeta koji bi trebao štititi manjinska prava, pa tako i pravo na korištenje pisma bilo koje manjine, nastavila je komunicirati s navedenim pojedincem. I ne samo s njim.

BRANITELJI FRANJO BARIČEVIĆ i GORAN BRKANIĆ bili su istaknuti predstavnici Stožera za obranu hrvatskog Vukovara u Našicama, podružnice svih veteranskih organizacija koje su sudjelovale u navedenoj referendumskoj inicijativi. Na nacionalnoj razini, višemjesečna kampanja Stožera rezultirala je snažnim antisrpskim sentimentom u hrvatskom društvu. Iz tadašnje parlamentarne oporbe, HDZ je poticao njihove aktivnosti, ne prezajući od raspirivanja šovinizma za povratak na izvršnu vlast. Uoči lokalnih izbora 2013. godine, Stožer je u Našicama organizirao javnu akciju protiv ćirilice. ‘Stožer želi da se nešto događa kako se ne bi skrenula pozornost s aktualnog stanja protiv uvođenja dvojezičnosti u Vukovaru’, poručio je koordinator Baričević. Tadašnji HDZ-ov gradonačelnik Našica KREŠIMIR ŽAGAR podržao je inicijativu. ‘Sada kada se narušava dignitet i čast branitelja Vukovara, kao i samog Vukovara i njegovih građana, želimo iskazati svoj stav prema tome te želimo reći kako je stav branitelja, ali i većine građana, kako ne žele da se u Vukovaru bilo što mijenja’, poručio je Žagar. Dva mjeseca poslije, Stožer je podržao Žagara za novi mandat na čelu Našica. Preko liste Žagarove stranke, mandat u gradskom vijeću izborila je i Baksa. Danas je Žagar predsjednik gradskog vijeća. Baksa je potpredsjednica. Prije tri godine, Baričević je imenovan u Gradski odbor Zajednice branitelja HDZ-a Gojko Šušak grada Našica.

Nakon referendumske kampanje usmjerene protiv prava srpske manjine, Baksa je redovno čestitala rođendane Baričeviću, koordinatoru Stožera u Našicama. Lajkala je 2015. godine i činjenicu da su sva trojica navedenih branitelja sudjelovala u obilježavanju 25 godina HDZ-a u Našicama. Javno dostupne fotografije pokazuju da su Baričević i Brkanić posjećivali šator koji su branitelji podigli ispred Ministarstva branitelja, iz kojeg su se mjesecima odašiljale poruke netrpeljivosti prema tadašnjoj vlasti, medijima, liberalima, ljevičarima i predstavnicima Srba u Hrvatskoj.

Godine 2016., Brkanić je na svoj profil metnuo HOS-ov grb s ustaškim pozdravom. Dvije godine poslije, na Facebooku je obja-

vio ljutitu poruku zbog emisije Nedjeljom u 2, u kojoj je sudjelovao istaknuti predstavnik židovske manjine u Hrvatskoj, OGNJEN KRAUS. ‘Stankoviću, pitaj onog Krausa što sjedi preko puta tebe jel zna koliko je domobrana i Hrvata ubijeno u Jasenovcu nakon 1945. Eh, da imam vlast pet minuta, al bih poravn timer na Jasenovac da se više nikad tamo ne bi moglo prići’, napisao je. Iste, 2018. godine kad je izrazio ovo mišljenje, sudjelovao je u zadarskoj manifestaciji slovačke manjine, na kojoj je bila i Branka Baksa.

Ne postoji značajnija epizoda nasrtaja na (srpska) manjinska prava u recentnijoj hrvatskoj povijesti u kojoj poznanici Branke Bakse i podržavatelji njene stranke nisu sudjelovali. Od antićirilичne kampanje, šatoraskog protesta prožetog izraženim šoviniističkim porukama, pa sve do afirmativnog pogleda na ustaški pozdrav ‘Za dom spremni’, oni su imali isturene ili epizodne uloge. Zahvaljujući redovnim sredstvima Savjeta za nacionalne manjine, Novosti su sve te godine dosljedno branile manjinska prava, iscrpno razotkrivajući ekstremizam hrvatske desnice i proustaški revizionizam u javnom prostoru.

Lišeno ikakvog uporišta u manjinskom zakonodavstvu, novo vodstvo Savjeta za

Ustaško znakovlje i pozdrav na fejsbuk objavi, tagirana Baksa nije odstranila svoje ime (Foto: Facebook/Screenshot)

nacionalne manjine odlučio nas je kazniti (i) zbog takvog ‘političkog’ i ‘kontroverznog’ sadržaja, podilazeći Domovinskom pokretu i njihovim pomagačima iz vrha HDZ-a. Sada je ponešto jasnija i motivacija pojedinih neposrednih izvršitelja. Nakon što je početkom 2024. godine pred više ljudi izrazila osjećaj nelagode zbog sadržaja Novosti, Baksa je imenovana u radnu grupu Savjeta za promjenu natječajnih kriterija. Kao što smo napisali prošloga tjedna, ova je skupina od šest osoba predložila kriterije koji bi, da su usvojeni, dobrano paralizirali Novosti. Onemogućili bi nam svaku buduću prijavu programa koji odražavaju postojeću uređivačku politiku. No nakon javne rasprave, krajem prošle godine, sporni natječajni uvjeti su izbačeni. Unatoč tome, Baksino Povjerenstvo za ocjenjivanje natječajnih programa svejedno je prije dva tjedna predložilo da Novosti dobiju za trećinu manji iznos nego prošle godine, rukovodeći se sadržajem kriterija koji nikada nisu amenovani. To je jedini ‘kontroverzni’ i ‘politički’ potez u ovoj priči. ■

Nemamo šanse bez antifašističke prakse

Globalni politički i ekonomski trendovi pogoduju jačanju ekstremne desnice, čemu se Hrvatska periferno pokorava. O živoj antifašističkoj praksi u Hrvatskoj razgovaramo s dvoje aktivista koji naglašavaju važnost povezivanja, jačanja suradnje i samoorganiziranja kroz aktivnosti i akcije koje kreiraju prostore za antifašistički otpor

Podrška Palestini kao jedna od okosnica današnjeg antifašizma
(Foto: Josip Regović/PIXSELL)

USBOTU, 5. jula, dva mjeseca nakon Trnjanskih kresova na kojima će tisuće ljudi obilježiti 80. godišnjicu oslobođenja Zagreba, na suprotnoj obali Save preko pola milijuna ljudi na Hipodromu će slušati THOMPSONA kako pjeva ‘loša bila 45-a’. Grad Zagreb u najmanju ruku smatra da i jedno i drugo događanje imaju jednako pravo održavanja.

Stogodišnja partizanka VJERA ANDRIJIĆ u nadolazećim će mjesecima možda završiti na još kojem ispitivanju na Županijskom sudu u Splitu, zbog istrage o događanjima u Širokom Brijegu prije više od 80 godina. Recentnija događanja u Širokom Brijegu, kao npr. kad ondje ZDRAVKO MAMIĆ pjeva na pirovima nakon što je Tužiteljstvu BiH dostavljena zamolba Hrvatske za njegovim izručenjem, istražuju se *se piano piano*.

Nekad do jula trebala bi se izredati i sudska ročišta za sedamnaestero uhićenih u Zagrebu tijekom aprilskog prosvjedovanja protiv genocida u Gazi ispred Ministarstva vanjskih i europskih poslova. U ljetnim mjesecima još će se raspletati i dio slučajeva u kojima je više građana i građanki Zagreba dobilo novčane kazne zato što su na balkonima i prozorima svojih stanova izvjesili palestinsku zastavu. Kazne su dobili zbog neovlaštenog isticanja zastave strane države, iako Republika Hrvatska još uvijek nije priznala Palestinu kao državu. S druge strane, na sportskim manifestacijama i po ulicama gradova nekažnjeno se nastavlja skandirati ‘starohrvatski pozdrav’ ‘Za dom spremni’, inače zakonski uvršten među najteže prekršaje.

Svake prve subote u mjesecu, na glavnom zagrebačkom trgu (i u brojnim drugim gradovima u Hrvatskoj) muškarci nastavljaju klečati i moliti krunicu za duhovnu obnovu i čednost žena. Kličavci se brinu da im koljena ne pate i donose jastučice i prostirke – Krociju se ljubi, ali bolje je kad je kušin kušin. Za široko krilo domaće desnice, javni trgovci, sveučilišta, bolnice i mediji ima da opstaju i postoje samo da bi servisirali njihove potrebe. Hrvatska se periferno pokorava, ilitiga ‘prati političke trendove’, a sve ekstremnije desničarske stranke mogle bi postati predvodnice europske parlamentarne politike unutar narednog desetljeća.

Vodeće ‘centrističke’ stranke po čitavoj Europi kopiraju programe ekstremne desnice, naročito kad je riječ o migracijskoj politici. Desetljećima su se veće europske stranke desnice i ljevice ujedinjavale iza tzv. zaštitnih zidova i sanitarnih kordona kako bi zaustavile sudjelovanje krajnje desnice u parlamentarnoj areni, ali posljednjih godina takve strategije kopne. Stranke desnog centra, ali i ljevice, u praksi sve više usvajaju krajnje desne politike i formiraju koalicije s krajnje desnim strankama, čime se ekstremnu desnicu legitimira – glasanje za njih više nije transgresija, njihova politika više nije bauk. Ekstremno desne stranke već su pobijedile rivale desnog centra u Nizozemskoj i Italiji, a drugdje su članice koalicija predvođenih umivenim desničarima, kao što je to slučaj u Finskoj i Hrvatskoj.

‘Zvijezde su se poklopile, živimo u sretnim vremenima’, konstatirao je krajem lanjske godine SANTIAGO ABASCAL, vođa ekstremno desne španjolske političke stranke Vox. U euforičnom je raspoloženju najavio da će Vox postati najjača stranka u Španjolskoj i dodao da se ekstremna desnica približava starom snu o ‘nacionalističkoj internacionali’. Konzervativne grupacije jačaju svoje mreže s čvorištima u Washingtonu i Budimpešti, a Madrid sve više dobiva na važnosti kao europski most prema krajnje desnim pokretima u Južnoj Americi.

Desničarski ekstremisti dobivaju sve više glasova u regijama u kojima raste rizik od siromaštva, što pokazuje i nedavno istraži-

vanje njemačkog Ifo instituta. Ako se udio kućanstava ispod granice siromaštva poveća za jedan postotni bod, udio glasova za krajnje desne stranke na saveznim izborima povećava se za 0,5 postotnih bodova. Između 1998. i 2017. godine udio siromašnijih kućanstava u Njemačkoj porastao je za 1,9 postotnih bodova, i iako je u svim prihodovnim skupinama zabilježeno više glasova za krajnje desne stranke, taj rast je najsnažniji među najsiromašnijih 40 posto stanovništva.

Prema pokazateljima siromaštva i socijalne isključenosti Državnog zavoda za statistiku (DZS) za 2024. godinu (anketirano 9.410 kućanstava), u Hrvatskoj također raste siromaštvo. Primjerice, 34 posto ispitanih živi u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti tjeđan dana godišnjeg odmora izvan kuće za sve članove svojega kućanstva, a 35 posto živi u kućanstvima koja ne mogu podmiriti neočekivani financijski izdatak iz vlastitih sredstava (438 eura). Petnaest posto ispitanih svrstava se u kućanstva koja teško spajaju kraj s krajem, a 40 posto u kućanstva koja spajaju kraj s krajem s malim teškoćama. Najmanji postotak osoba (svega 1,6 posto) živi u kućanstvima koja vrlo lako spajaju kraj s krajem. I tu priču o spajanju kraja s krajem valja uzeti u obzir u razmatranjima o (anti) fašizmu današnjice.

O antifašizmu se u nas danas uglavnom priča u kontekstu (ne)relativizacije antifašističkog nasljeđa, ali se rijetko dovoljno pažnje i resursa posvećuje izazovima organiziranja antifašističkih pokreta sada i ovdje. ‘Dok se oslobađaš u metaforama, misli na druge, na one koji su izgubili pravo da govore’, piše palestinski pjesnik MAHMUD DARVIŠ. Vođeni time, o živoj antifašističkoj praksi pričamo s odgojiteljem i aktivistom TINOM LEPKOM, koji od oktobra 2023. u Zagrebu djeluje u različitim propalestinskim inicijativama.

Tin Lepka (Foto: Privatna arhiva)

Mislim da u našem društvu općenito vlada dojam da fašizam nije aktivna prijetnja, pa me tako ne čudi kako su konzervativne i fašističke vrijednosti, pogotovo kod mladih, u porastu. Dapače, tako nas se odgaja – smatra Tin Lepka

Maja Šintić (Foto: Privatna arhiva)

— Mislim da u našem društvu općenito vlada dojam da fašizam nije aktivna prijetnja, pa me tako ne čudi kako su konzervativne i fašističke vrijednosti, pogotovo kod mladih, u porastu. Dapače, tako nas se odgaja. Dovoljan je jedan pogled u školske udžbenike iz povijesti kako bi se uočio neutralan i pasivan stav koji se kod nas zauzima kada se govori kako o našoj, tako i o tuđoj povijesti borbe protiv fašizma. U isto vrijeme, nacionalistički simboli, uzvici i sentimentali koji bi se prije desetak godina u javnosti dočekali sa zgražanjem i bili baza za novčane kazne i zabrane nastupanja, danas se ili prihvaćaju raširenih ruku ili se na njih potihoko okreće glava – govori nam Lepka.

I on se osvrće na primjer zagrebačke gradske uprave koja se poziva na njegovanje antifašističkog nasljeđa, dok se u isto vrijeme trudi da propisno i komotno udomaći koncert ‘najvećeg nacionalista i širitelja ustaških vrijednosti u Hrvatskoj’.

— Ako je vlast koja zagovara progresivne vrijednosti spremna učiniti takvo što, što možemo očekivati ako je zamijene oni koji aktivno zagovaraju nacionalizam, rasizam, mizoginiju, homofobiju, transfobiju i slično? – pita se Lepka.

Razgovaramo i o jačanju represivnog aparata kao jednoj od prepreka antifašističkom djelovanju.

— Kriminalizacija aktivizma kod nas možda još nije došla na razinu one u Njemačkoj ili Nizozemskoj, ali bilo bi naivno pomisliti da neće. Kazne koje su nekada iznosile 300 kuna, sada se penju i do preko 2.000 eura, a sudski procesi u sferi pasivnog otpora i građanskog neposlušna sada su sve veća prepreka kod zapošljavanja i ostvarivanja životnih uvjeta. Svi ovi rizici stvaraju tzv. *chilling* efekt koji ljude koji imaju volju i potrebu djelovati navode da smanje intenzitet svog djelovanja ili kompletno izadu iz aktivizma – govori Lepka.

Unatoč svemu, naglašava da ne smijemo dopustiti da antifašističko djelovanje u Hrvatskoj dođe svome kraju, potpunom posustajanju. Bilo da se radi o direktnim političkim akcijama, ili kulturno-umjetničkim i edukativnim događanjima – svaki oblik otpora je važan.

— U ovim krugovima djelujem već neko vrijeme, primarno u propalestinskim kolektivima, i Izrael vidim kao relevantnu metu antifašističkog djelovanja. Već gotovo osam desetljeća, Palestinci na vlastitom tlu žive pod aparthejdom, a od početka aktualnog genocida u oktobru 2023. dokumentirano je preko 50 tisuća ubijenih, uključujući gotovo 20 tisuća djece, a zdravstvena i obrazovna infrastruktura Gaze gotovo su kompletno srušene sa zemljom. Bavimo se i borbom protiv bilo kakve suradnje hrvatskih institucija s onim izraelskim, kao i direktnim prozivanjem javnih tijela i osoba koje podupiru izraelski režim te u njemu aktivno sudjeluju. Taj je rad kod nas vrlo zahtjevan zbog manjka opće svijesti i pasivne nastrojenosti javnosti, ali smo u posljednjih 20 mjeseci postigli nezamisliv odjek u domaćoj javnosti i imamo veći momentum nego ikada do sad. Ne stajemo dok svi ne budu slobodni – zaključuje Lepka.

Ne želimo se zaustaviti samo na praksama oslobođenja koje se kroje u metropoli, pa o izazovima antifašističkog organiziranja pri-

čamo i s pedagoginjom i sociologinjom MAJOM ŠINTIĆ iz Šibenika, jednom od organizatorica Festivala alternative i ljevice (FALIŠ).

— U Šibeniku imamo prakse koje su vezane uz prostore kao Muzej pobjede, inicijative vezane uz zaštitu i obnovu Spomen-parka na Šubićevcu, obilježavanja važnijih dana, očuvanja i obnove antifašističkih spomenika. Imamo i samoorganizirane aktivnosti pojedinki i pojedina naca koji izlaze na ulice i prosvjeduju otvoreno protiv ratnih sukoba, genocida u Gazi te protiv nasrtaja na ženska i ljudska reproduktivna prava preko javnih molitvi kao najperfidnijeg politički motiviranog obračuna sa ženama i LGBTQ+ zajednicom – kazuje Šintić za Novosti.

Spominje i organizaciju Festivala alternative i ljevice koji se odvija na javnom trgu u centru grada i čiji je program u potpunosti otvoren i besplatan, kao i Noćni marš za Osmi mart koji se već treću godinu zaredom organizira u Šibeniku, zatim nezavisnu kulturnu scenu koja odabirom programa u javnosti otvara teme antifašizma, ali i nasumične grafičerske i gerilske intervencije u prostoru koje i dalje šalju antifašističke poruke.

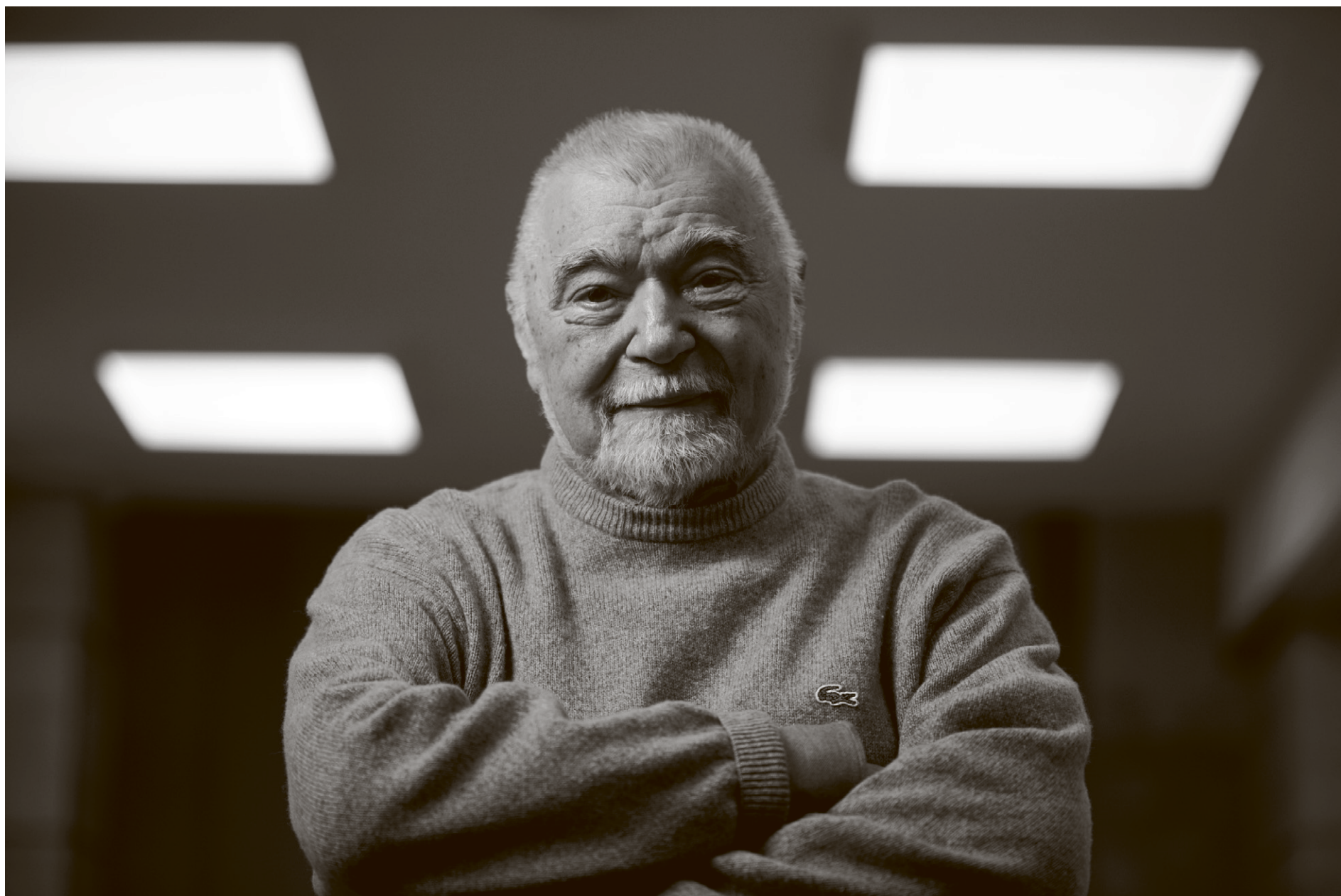
Pitamo je i je li se s godinama u Šibeniku postalo teže organizirati i antifašistički djelovati.

— Definitivno je teže, posebno s obzirom na jačanje desnice i njihovog narativa koji silno želi izbrisati povijest antifašističke borbe, kao i ideje i vrijednosti antifašizma. Uložen je izniman trud i napor da se pojmu antifašizma pridodaju negativne konotacije ili da ga se relativizira. Povijesni revizionizam, neoliberalni fašizam, šutnja pred realnim ljudskim žrtvama genocida koje svakodnevno gledamo na ekranima pametnih telefona, šutnja pred napadima na manjinska prava, ograničavanje javnog financiranja udrugama, medijima koji otvoreno pišu ili progovaraju o ovim temama, ali se i deklariraju antifašistički – sve to utječe na spremnost ljudi da se organiziraju ili djeluju, da uopće javno progovaraju o ovim temama – kaže Šintić.

Dodaje da joj se čini da otvaramo poglavlje u kojem se komunicira kaznenim ili drugim prijavama, zastrašivanjem, gdje je spremnost represivnog aparata na gušenje prosvjednih akcija ili izražavanja javnog stava o ovim pitanjima vidno uvećana.

— Spremnost ljudi da nasilno djeluju prema drugim ljudima raste, posebno ako se radi o manjinama, migrantima ili stranim radnicima. Svakodnevno čitamo o nasilju koje ti ljudi doživljavaju na ulicama naših gradova ili u represivnom i nehumanom odnosu prema njima na radnom mjestu ili granici. Spremnost ljudi da otvoreno iskazuju mržnju prema drugim ili drugačijim ljudima na društvenim mrežama ili otvoreno u političkim programima raste. Lobiranje i zagovaranje promjena zakona koji se odnose na ženska i manjinska prava već je posve bjelodano – konstatira naša sugovornica.

Kao i Lepka, Šintić ističe da je izuzetno važno nastaviti se povezivati, jačati suradnje i samoorganizirati se kroz aktivnosti i akcije koje kreiraju prostore za antifašistički otpor. Koliko god trome, malene ili beznačajne te akcije i aktivnosti ponekad izgledale, one su doslovno jedina šansa koju imamo. ■

STJEPAN MESIĆ

Samo slijepac može negirati genocid nad Srbima

Ako je bilo organizirano nekoliko koncentracijskih logora, ako su poubijana cijela sela, očišćeni cijeli prostori, uz to kad doglavnik ustaškog pokreta Mile Budak iznese politički dekret: ‘trećinu pobiti, trećinu raseliti, trećinu prekrstiti’, ako to nije genocid, ne znam što je

REPUBLIKA Hrvatska tiho i stidljivo obilježava 80 godina oslobođenja od fašističkih i ustaških snaga. Sa STJEPANOM MESIĆEM, bivšim predsjednikom Republike Hrvatske i posljednjim predsjednikom Predsjedništva Jugoslavije razgovarali smo o ključnim temama suočavanja hrvatskog društva s povijesnim demonima koje razvijaju desničarski krugovi, ali i o nespremnosti hrvatske ljevice na jače i borbenije zalaganje za antifašističke vrijednosti u izazovnom vremenu ispunjenom globalnim ekonomskim, sigurnosnim prijetnjama i ratovima kojima nismo svjedočili u posljednjih 80 godina.

Iako je po Ustavu Republike Hrvatske antifašizam ugrađen u same temelje današnje države, proslave i obilježavanja povodom pada fašističkog i ustaškog režima pale su manje-više na organizaciju udruga Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, sa skromnom ulogom državne i tek mjestimičnom ulogom lokalne vlasti. Kako gledate na taj hrvatski običaj?

Obilježavanje antifašističkih datuma, sjećanja na partizanske pobjede u hrvatskoj javnosti prolaze nevidljivo. Bitne datume naše povijesti jedino obilježavaju malobrojne antifašističke udruge i to onako kako mogu – skromno, sukladno svojim sredstvima i mogućnostima. Ali nije dovoljno položiti vijenac bez prisustva medija, javne vlasti, istaknutih društvenih i političkih lica jer mlade generacije koje bi morale znati vrijednost partizanskih pobjeda u hrvatskoj povijesti o tome nemaju pojma. Iako je znanstveno dokazano tko je pobjednik, tko poražen, zašto je tko pobjednik i zašto je tko poražen u Drugom svjetskom ratu, iz jednog ludog, sumanutog razloga određeni društveni krugovi propagiraju neoustaške, fašističke poruke. Datum kad je Split oslobođen od ustaških i fašističkih snaga temelj je današnjeg demokratskog Splita u Hrvatskoj, u Europi, taj dan, taj događaj bi cijela Dalmacija trebala ponosno i svečano proslaviti, a ne stidljivo, povučeno, potihlo kao da se toga sramimo. Obilježavanje datuma kad je osnovana prva Narodna vlada 14. travnja 1945. bio je događaj u kojem je morala sudjelovati sadašnja Vlada Republike Hrvatske, a od izvršne vlasti bio je samo gradonačelnik Splita IVICA PULJAK. Sramota! Pa gdje je bio premijer ANDREJ PLENKOVIĆ? Što mu je bio problem da dođe na taj događaj, zar on negira prvu hrvatsku vladu?! Pa to je preteča današnje vlade.

Osamdeset godina kasnije u Plenkovićevoj vladi je stranka čiji su članovi prije godinu dana nedvosmisleno izgovorili da je Zagreb zauzet 1945. godine, a oslobođen 1991.?

Koji je Zagreb oslobođen 1991. godine? Onaj koji je ukinuo ulicu Osmog maja i imenovao Ulicu baruna Trenka, njemačkog špijuna. Razmišljanja da NOB i partizani uopće nisu bili potrebni sve više uzimaju maha. Navodno bi Hrvatska imala i Split, Zadar, Rijeku i Istru i bez partizana. Zaboravlja se odluka pobjednika Drugog svjetskog rata da svi režimi nastali voljom fašističkih okupatora, uključujući i ustaški NDH, moraju nestati i da se države vraćaju u svoje prethodne okvire. Da nije bilo partizana i NOB-a, vratila bi se Kraljevina Jugoslavija sa svim neriješenim nacionalnim problemima. Zahvaljujući NOB-u nastala je SFR Jugoslavija kao moćna državna zajednica naroda i narodnosti koja je osigurala mir, poslijeratnu obnovu, prosperitet,

industrijski, ekonomski razvoj, razvijeno tržište, svakako veće od tržišta današnje Hrvatske.

Je li 80. godišnjica oslobođenja od fašizma bila prilika da Vlada Republike Hrvatske organizirajući događaj šireg značaja, bar simbolično da svoj doprinos značajnoj obljetnici i na taj način se suprotstavi negiranju antifašizma od hrvatske desnice? Sadašnja neoustaška atmosfera ide na adresu svakog ministra, a posebno na čast premijeru. Za 80. obljetnicu poraza fašizma, morali smo imati izgrađen i prezentiran jasan stav Vlade, da državna vlast bude nositelj te velike obljetnice kao što je nositelj obilježavanja 30 godina od kraja Domovinskog rata. NOB-om i partizanskim pobjedama Hrvatska se konačno uključila u svjetsku povijest, prvi put Hrvati su bili među najvećim silama, nositelji najpozitivnije svjetske povijesti, pobjede i mi to ne obilježavamo. Sramota! Plenkovićev je grijeh prihvaćanje dvostruke konotacije ustaškog pozdrava. Ja koji sam bio najveći kritičar FRANJE TUĐMANA kažem da Tuđman nikad nije rekao da ustaški pozdrav ‘Za dom spremni’ ikad može biti prihvatljiv. Danas se izvlače zaključci koji jednostavno ne postoje. Da se ploča s ustaškim pozdravom stavi u Jasenovac ili tamo gdje je premještana, u Novsku, u kraju koji je pretrpio ustaški pokolj je gnjusno. Jako dobro znamo povijest HOS-a, nazvanih Hrvatske obrambene snage po uzoru na ustaške Hrvatske oružane snage koje je ANTE PAVELIĆ osnovao 1944. od ostataka ustaških i domobranskih snaga koje nisu prešle na partizansku stranu. HOS je bio privatna vojska, vojska jedne stranke.

Titova slika

Je li onda danas službena politika koja tolerira i veliča HOS-ovce čak agresivnija nego Tuđmanova?

Nestvarno, ali jeste. Uvijek polazim od toga da nema čovjeka bez mrlja u biografiji, pa tako imam i ja – bio sam u HDZ-u. Tih ratnih godina, u vladi FRANJE GREGURIĆA bio je ministar BOSILJKO MIŠETIĆ koji je govorio da djeca još u vrtiću moraju učiti mrziti Srbe. Najveći promašaj hrvatskog društva je razvoj generacija koje danas po stadionima, ulicama, trgovima, koncertima uzvikuju ustaški pozdrav ‘Za dom spremni’, generacije koje su prošle kroz školstvo koje je ideološki zakazalo, a za što su odgovorne same hrvatske vlasti.

Sa mnom su u osnovnu školu išli i Hrvati i Srbi i Židovi i Romi. Jedne noći prvo su nestali učenici Romi, kasnije smo saznali da su na najbrutalniji način ubijeni u Jasenovcu, u Ušticu. Židovi isto tako i dobrim dijelom Srbi. Znaju li to današnja djeca? Uće li to u hrvatskim školama? Generacije hrvatskih učenika učile su iz udžbenika povijesti gdje je na jednoj stranici fotografija na kojoj je PAVELIĆ s ustaškom kapom a ispod koje piše: ‘dr. Ante Pavelić, poglavnik Nezavisne Države Hrvatske’, a na drugoj fotografiji TITO sa svojom poznatom titovkom, ispod koje piše ‘Josip Broz Tito za čijeg vremena su učinjeni mnogi zločini nad Hrvatima u ratu i poslije rata’. Kad se takav sadržaj na takav način servira djeci, što im može doći na pamet nego pjevati ustaške pjesme. Mlade generacije, koje bi trebale biti sigurnost da će Hrvatska u budućnosti imati civilizacijski put, masovno pune koncerte najvećeg promotora proustaške ideologije, pjevača koji je opjevao nešto najbrutalnije što se može opjevati ‘Jasenovac i Gradiška Stara, to su mjesta Maksovih mesara’, ustaške koncentracijske logore, logore za djecu.

Službeni govori nisu se smjeli ukidati. U Jasenovcu, ispred Kamenog cvijeta, u toj zlokobnoj i mučnoj tišini, mora se znati, mora se glasno izreći koja je to ideološka orijentacija današnje države. Jesu li ustaše ipak bili dobri momci? Ili ipak nisu? Koji su narodi i zašto stradali u Jasenovcu?

Je li onda današnja Hrvatska antifašistička kao što u Ustavu piše?

Jeste, ona je antifašistička s grubim kršenje antifašističkog opredjeljenja. To, nažalost, uzima maha. U politici sam cijeli život: bio sam predsjednik studentskog saveza, predsjednik općine, Vlade, Hrvatskog sabora, dva mandata predsjednik Hrvatske, predsjednik Predsjedništva SFR Jugoslavije, pa to više nitko nikad ne može biti, imam iskustva da kažem da današnji političari daju tek toliko kritike fašizmu da se kaže da su ipak i oni antifašisti, ali se to ni po čemu ne vidi u njihovoj politici. Stvara se praksa da se baš puno ne spominje NOB, srušeno je preko 3.000 spomenika i to baš u krajevima gdje je NOB bio najjači i najveći. Netko se pojavi pa kaže ako može biti spomenik VLADIMIRU NAZORU, zašto ne bi mogao biti MILI BUDAKU, autoru rasnih zakona u Hrvatskoj, pa ne može se njega izjednačiti s Nazorom koji je otišao u partizane i borio se protiv fašizma. U mojoj familiji ustaše su ubile 11 članova iako smo Hrvati, ali su bili antifašisti. Mojoj supruzi s Banije ubili su cijelu familiju u Jasenovcu, i ja zaista drugačije doživljavam NOB od hrvatske političke elite.

Uloga sssr-a

Zanimljiv je široko prihvaćen hrvatski društveni fenomen da većina braniteljskih udruga ustvari negira značaj antifašističkih, partizanskih tekovina. Koje su granice branili hrvatski branitelji devedesetih, ako ne Hrvatsku u avnojskim granicama za koje su se izborili partizani? Granice Hrvatske se nisu mijenjale ni jedan milimetar, ono što su oslobodili partizani, to su hrvatski branitelji u posljednjem ratu zadržali. Ne znam što su branitelji branili i obranili više od partizana da se negira uloga partizana u stvaranju današnje Hrvatske. I 30 godina kasnije razvijanje statusa i rast broja branitelja, do kad? Po samom smislu riječi netko je ‘branitelj’ dok brani, poslije rata je u svim kulturnim zemljama i razvijenim demokracijama – veteran.

Kako ocjenjujete stanje antifašizma u Europi? Prilikom obilježavanja Dana po-

bjede ne spominje se doprinos Sovjetskog Saveza u pobjedi nad fašizmom i oslobađanju Europe.

Ne ulazim u aktivnu politiku opterećenu mnogim stvarima, ali ono što se u povijesti dogodilo, to se dogodilo i to se ne može izmijeniti. Uloga Sovjetskog Saveza u oslobađanju Europe je tolika da se to ne može jednostavno negirati. Nažalost, više nitko ne govori da su Rusi oslobodili najveći dio Europe. Ali, evo pročitao sam ovih dana da su Čehoslovačku oslobodili Amerikanci! Najveći doprinos u Drugom svjetskom ratu dale su ruske snage, Crvena armija. Poginulo je 37 milijuna ljudi, naroda Sovjetskog Saveza, to obuhvaća gubitke na bojištu i u pozadini. Govorimo o pobjedi nad fašizmom, da ne spominjemo odmah STALJINA i njegove poslijeratne logore s kojima se nepravедno gazi i negira ruski doprinos oslobođenju Europe od fašizma. I danas, u suvremenoj Europi, zar je moralo doći do rata u Ukrajini? U Minsku je dogovoreno da tri ukrajinske pokrajine u kojima žive Rusi, gdje se govori ruski, dobiju autonomiju što se nije dogodilo. Dogodio se rat između dvije strane koje su u Drugom svjetskom ratu bile na jednoj strani, a sad se u Ukrajini podižu fašistički spomenici što je za svaku osudu. I u Njemačkoj se javlja stranka koja, naravno ne govori da je za fašizam, ali je protiv modernog svijeta, želi drugi put, koristi poznatu fašističku retoriku. Ni ADOLF HITLER nije rekao da želi koncentracijske logore nego da Nijemci vladaju svijetom, i Nijemci su birali Hitlera. Osim rijetkih pojedinaca, nitko ništa problematično nije vidio u rasnim zakonima.

Bili ste na 80. obljetnici proboja logoraša iz koncentracijskog logora Jasenovac. Kako ste doživjeli službeni protokol pod nazivom ‘80 godina, 80 sudbina’? Je li komemoracija bila jasno artikulirana o teškoj tragediji, genocidu koji je izvršen u Jasenovcu?

Jasenovačka komemoracija pretvorena je u jednu pristojnu literarnu, odnosno religioznu manifestaciju gdje se podsjeća i na one koji su činili zločine, kao i na njihove nevine žrtve – i to je to. Ne vidim ulogu države, osim što je dozvolila da se na takav način obilježava najveća tragedija na našim prostorima, i to od samog formiranja muzeja kad su iz muzejske zbirke izbacili maljeve i noževe kojima su ubijane žrtve. Tadašnji autori taj su svoj postupak objašnjavali riječima kako navodno nije dobro da mala djeca vide tu brutalnost ubijanja, te užase. I mladi su ostali uskraćeni za okrutnu istinu naših predaka i zato danas uzvikuju ustaški pozdrav. Mladi moraju znati tu strašnu istinu koja se dogodila u Jasenovcu kako se nikad više takvo ljudsko zlo ne bi dogodilo. Mladi moraju znati da u NDH nije postojao samo jedan koncentracijski logor, Jasenovac, nego je postojalo i Jadovno, koji čak nije bio logor okružen žicom, već čisto gubilište, postojali su dječji logor Sisak, Jastrebarsko, logor Danica, Stara Gradiška...

Pokušaji izjednačavanja i dovođenja u bliski kontekst Bleiburga i Jasenovca, pravljenja Bleiburga najvećom tragedijom hrvatskog naroda je čista, besramna revizija. U Bleiburgu je poginulo samo 13 zločinačkih, neprijateljskih vojnika koji su krenuli u proboj jer su znali da će odgovarati za svoje krvave zločine. Bleiburg je bio samo kapitulacija kvislinške vojske koja je bila na strani fašizma s najvećim opterećenjima brutalnih, ratnih, ustaških zločina koje ljudski um teško može pojmiti, pri čemu svakako ne negiram zločine osvete, pa i masovne, kakvih je bilo praktično u svim do tada okupiranim zemljama Europe.

U službenom protokolu u Jasenovcu, pa čak ni u izjavama političkih dužnosnika novinarima, nije spomenut Holokaust, a kamoli genocid na Srbima. Službena politika dobro je razvila negaciju genocida nad Srbima.

Nespominjanje Holokausta i genocida nad Srbima ne smeta samo onima koji promoviraju neoustašku politiku. Samo slijepac može negirati genocid nad Srbima. Ako je bilo organizirano nekoliko koncentracijskih logora, ako su poubijana cijela sela, očišćeni cijeli prostori i ako to nije genocid, uz to kad doglavnik ustaškog pokreta Mile Budak iznese politički dekret: ‘trećinu pobiti, trećinu raseliti, trećinu prekrstiti’, ako to nije genocid, ne znam što je.

Kao predsjednik Republike Hrvatske držali ste službene govore u Jasenovcu koji su posljednjih godina ukinuti. Slažete li se s tom odlukom?

Službeni govori nisu se smjeli ukidati. U Jasenovcu, ispred Kamenog cvijeta, u toj zlokobnoj i mučnoj tišini, mora se znati, mora se glasno izreći koja je to ideološka orijentacija današnje države. Jesu li ustaše ipak bili dobri momci? Ili ipak nisu? Koji su narodi i zašto stradali u Jasenovcu? Službeni govori u Jasenovcu bili bi odraz naše kulture sjećanja, suočavanja nas sa samima sobom, našeg civilizacijskog puta. Nakon polaganja vijenca, predstavnici države moraju svojim riječima pokazati gdje smo mi kao društvo danas, pogotovo s obzirom na današnje opasne društvene pojave neoustaštva kad se mladi ne libe splitskim ulicama koračati s pozivanjem i dozivanjem Hitlerovih saveznika ‘ajmo, ustaše’ ili u Imotskom glasno, masovno uzvikivati ustaški pozdrav! Moramo priznati da su neoustaške pojave u društvu otišle izvan svih kontrola. I ne znam dokle će to ići. Jer ne vidim gdje je i tko je ta brana. Pola milijuna politički nepismenih Hrvata na koncertu proustaškog pjevača dovoljno govori.

Međutim, kad hrvatske vlasti u rijetkim situacijama baš nešto moraju reći o užasima Drugog svjetskog rata, kao za službeni Međunarodni dan sjećanja na žrtve

Holokausta, uglavnom se priča o užasima u njemačkom koncentracijskom logoru Auschwitzu. Radije govorimo o tuđim zločinima, nego se suočavamo sa svojima, s Jasenovcem.

I njemački logori su bila gubilišta, ali nije se umiralo na isti način. U Auschwitzu je bilo industrijsko ubijanje ljudi, a u Jasenovcu najbrutalniji način ubijanja – maljevim, noževima. Iznad koncentracijskog logora u Jasenovcu pisalo je: red, rad i stega i ljudi su mislili da će tu raditi, zaista su se nadali da će biti spašeni jer su ubijani i po svojim selima, po dolasku, na putu do Jasenovca.

Za razliku od proslave 80 godina oslobođenja od fašizma koja je ostavljena na organizaciju udruge SABA RH, proslava 30 godina od vojno-redarstvenih akcija Bljesak i Oluja bit će u organizaciji državnog vrha. Kako danas gledate na ratne devedesete? Bili ste jedna od ključnih političkih figura.

Bez vojne akcije rat se nije mogao zaustaviti, ali nisu se smjeli dogoditi zločini. Govorim, naravno, o zločinima s hrvatske strane. Građani Hrvatske srpske nacionalnosti na pobunjenim područjima su prevareni, rečeno im je da ostanu u svojim kućama, da im se neće ništa dogoditi, a onda su naišle neke barabe i poubijale nemoćne starce. U Drugom svjetskom ratu kuće su se palile za vrijeme borbe, a devedesetih su se palile poslije borbi, poslije Oluje, jer je vlasnik srpske nacionalnosti. Nažalost, Hrvatska ni poslije 30 godina nije uspjela sudski procesuirati odgovorne za te razne zločine. Do pobune Srbe u Hrvatskoj nije trebalo doći. Tadašnja politika morala je uzeti u obzir sva politička i društvena kretanja u Europi, u Jugoslaviji. Kad su dolazile delegacije Srba iz Hrvatske u Predsjedništvo u Beogradu, pitao sam BORU JOVIĆA što Srbija od njih želi: teritorij Hrvatske ili srpsko stanovništvo, što? Jović mi je rekao ‘ma kakvi bre, Srbi iz Hrvatske, ne zanima nas ni hrvatski teritorij, nego 63 posto Bosne i Hercegovine, što je bilo srpsko, što jeste srpsko i što srpsko treba ostati’. Nakon toga sam BABIĆU, ZELEMBAI i MARTIĆU rekao da će biti izdani i prodani od Beograda. Srpska delegacija iz Hrvatske bila je izluđena, indoktrinirana, oni su stvarno mislili da mogu napraviti neki historijski uspjeh i iskorak.

Generacije učenika učile su iz udžbenika gdje je na jednoj stranici fotografija na kojoj je Pavelić, a ispod piše: ‘dr. Ante Pavelić, poglavnik Nezavisne Države Hrvatske’, a na drugoj je Tito, ispod piše ‘Josip Broz Tito za čijeg vremena su učinjeni mnogi zločini nad Hrvatima u ratu i poslije rata’. Kad se takav sadržaj servira djeci, što im može doći na pamet nego pjevati ustaške pjesme

Je li službeni Zagreb dovoljno učinio da ne dođe do pobune Srba u Hrvatskoj? Hrvatskim gradovima već su hodali crnokošuljaši, Srbi su u gradovima ostajali bez posla, bez stanova, Srbi u Vukovaru su nestajali, kasnije su počinjeni zločini u Gospiću, na Pakračkoj Poljani i drugdje. Kad tome dodamo živa sjećanja na stradanja Srba u Jasenovcu i nacionalističku retoriku koji su bili izgledi da do rata ne dođe?

Hrvatska nije učinila dovoljno. Iz Zagreba su dolazile poruke koje nisu ohrabrivale Srbe, a čim dolazi do takvih promjena, masa reagira. Poanta rata s jedne i druge strane, i MILOŠE-

VIĆEVA i Tuđmanova, bila je podjela Bosne i Hercegovine. Milošević je na mapi predložio Tuđmanu banovinske granice iz 1939. plus Cazin, Kladušu i Bihać. Pobunio sam se protiv takvog načina podjele susjedne, međunarodno priznate države, a Tuđman mi je odgovorio da ja ne znam povijesne silnice! Od tad počinje naš raskid.

Zaustavljen povratak

Je li po vašem mišljenju povratak Srba u Hrvatsku nakon Oluje bio osporavan?

Povratak nije bio osporavan, on je bio zaustavljan. Vladala je neiskrena politika prema Srbima: deklarativno se govorilo da se želi povratak građana srpske nacionalnosti, a kad krenemo od Karlovca prema moru, vidimo da su sva sela prazna. Nikome nije bilo u interesu da se Srbi vrate na svoju paljevinu. Čak naprotiv bile su akcije zauzimanja srpske imovine, kuća, zemlje. I dan-danas kad slušamo pojedine saborske zastupnike, za sve su im Srbi krivi, a oni u tome svemu ostvaruju svoj veliki materijalni interes. Čim je netko Srbin, odmah je četnik.

U povijesti samostalne Hrvatske ostat će vaša odluka kao predsjednika Hrvatske za umirovljenjem hrvatskih generala što je bio društveni šok, ali ključan za početak demokratizacije društva nakon Tuđmanove smrti, u vrijeme kad nikako nije bilo poželjno propitivati djela i riječi hrvatskih generala i branitelja. Vidite li u hrvatskoj politici ličnost koja bi danas imala tu snagu, bila spremna na takav hrabar čin kao vi te 2000. godine?

Sjećam se čak da mi je tadašnji premijer IVICA RAČAN prigovorio i rekao: ‘čuj, morali smo sjesti s generalima’. Odgovorio sam da s njima nema dogovora. I bio sam u pravu. Kad bi danas došlo do takvog teškog skretanja u društvu, sličan potez jedino bi bio u stanju uraditi ZORAN MILANOVIĆ, naravno, ako bi to htio.

Smatrate li današnje opozicione stranke liberalnog centra i ljevice dovoljno jakim na antifašističkom opredjeljenju?

Ne, današnja opozicija je iscrpljena. Lijeva opozicija bi morala biti puno glasnija, jača, borbenija za svoje ideje. Oni jesu antifašisti, ali po vlastitoj procjeni misle da nije dobro da se previše čuju. Ne bi puno istrčavali, da ne izgube birače. Ne shvaćaju da su svoju glasačku bazu davno izgubili. Imaju možda samo jedan mali dio intelektualnog kruga, ali baze nemaju. Čak je prekinuta veza lijeve oporbe s njihovom osnovom, radničkom klasom jer danas nijedna politička stranka nije vezana za neki sindikalni pokret.

Danas su usamljeni slučajevi, rijetki političari kao vi koji su jasni u kritici društvenog trenutka u kojem živimo. Nekima ste i provokativni.

Znam da ovaj razgovor ne odiše optimizmom. Smatram, međutim, kako nemam pravo širiti optimizam bez temelja. U isto vrijeme držim svojom dužnošću stvari nazvati njihovim pravim imenom. Znam da će biti onih kojima se takav pristup neće svidjeti. Tu posebno mislim na one koji bi voljeli da ih se smatra mojim kritičarima, a koji zapravo nisu ništa drugo nego bijedna strašila, nositelji i širitelji mržnje. I o njima dalje ne bih. Zahvaljujem na prilici da iznesem svoja razmišljanja. Kako rekoh, nisu optimistička, ali uvjeren sam da je Hrvatska zaslužila da čuje istinu. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Iz nekog razloga, kao u nekoj epizodi ‘Zone sumraka’, roditelji učenika nove škole u Dugavama prestravljeni protestiraju i traže iseljenje prihvatilišta za ljude s kojima susjedi ‘dosad nisu imali nikakvih problema’ i koji nikada nisu napali njihovu djecu, a roditelji djece iz Hrašćine šokirani protestiraju zbog hapšenja pedofila iz svog mjesta, čovjeka koji je seksualno iskorištavao djecu i u osnovnoj školi im predavao razrednu nastavu!

Zona sumraka

MOJA će djeca od jeseni svaki dan prolaziti tuda na putu do škole. Ja ih se više ne usudim pustiti ni na dvorište, a o parku da i ne pričam. Tu je prije bilo puno obitelji, a sada su tu uglavnom samo muškarci.’ Tako se u reportaži jednog portala, objavljenoj prošlog utorka, novinarki požalila jedna zabrinuta majka. Iza nje, stajalo je u reportaži, stoji cijela grupa roditelja koji traže rješavanje ovog pitanja. ‘Ovo nije pitanje netolerancije, jer tu živimo već godinama’, kažu oni, ‘ali ova je situacija previše čak i za njih.’

Koja je to situacija?

Nova škola za njihovu djecu, koja bi najesen trebala započeti s radom, preblizu je naime objektu u kojemu se, kako svi ovdje znaju, okupljaju neki opasni muškarci. ‘Škola je moderna, tehnički opremljena i iznutra sigurna, ali djeca nisu sigurna na putu do škole i natrag, niti pješice niti korištenjem javnog prijevoza’, tvrde roditelji, koji uz to zahtijevaju od ministra unutarnjih poslova DAVORA BOŽINOVIĆA da objasni kako je moguće da se takav objekt nalazi niti tristo pedeset metara od škole.

Susjedi iz obližnjeg dućana, istina, kažu da su se ‘već navikli’ i da ‘dosad nisu imali nikakvih problema’, ali roditelji se ne žele, hm, ‘navikavati’. ‘Pozivamo sve koji nas osuđuju ili ne vide u čemu je problem, da provedu jedno popodne i večer uz školu u našem kvartu’, kažu oni. ‘Tad se iskreno zapitajte: biste li vi, kao roditelj, bili zabrinuti da vaše dijete ide u ovu školu? Biste li ga pustili da samo ide i dolazi iz škole pet dana u tjednu? Mi svoje odgovore znamo.’ A odgovore traži i ravnateljica nove škole, koja kaže da su ‘imali roditeljski sastanak gdje je postavljeno to pitanje.’ ‘Nama je rečeno kako je netko iz MUP-a rekao da izmještanje jednostavno neće biti izvedivo, ali mi nećemo stati na ovome i bit ćemo uporni’, kaže ravnateljica. ‘Dokle ćemo morati ići, ovisi o MUP-u i Vladi.’

Iz MUP-a su pak reagirali mnogo brže nego što je itko očekivao. Istog tog utorka – točno dvadeset sedam minuta nakon što je objavljena reportaža o uspaničenim roditeljima! – objavljena je i vijest da je policija upala u sporni objekt, privevši jednog šezdesetdvo-godišnjaka. Strah roditelja pokazao se opravdan: u šokantnom raspletu privedeni muškarac osumnjičen je da je seksualno iskorištavao maloljetnu djecu, nudeći im novac u zamjenu za seksualne usluge!

Usljedio je, međutim, jednako šokantan, spektakularan i teško objašnjiv preokret. ‘Ma nije moguće!’, ‘To su izmišljotine!’, ‘Nemojte bljuvotine bacati na njega!’, ‘Ne vjerujemo da to može biti istina!’, govorili su sad novinarima statari okolnih kuća. ‘On je bio predobar, i zato mu to rade’, odjednom su branili svog dojučerašnjeg susjeda, otkrivajući kako je čak i radio kao učitelj razredne nastave u osnovnoj školi! ‘Bio je čak i pomalo konzervativan, strogo se držao pravila i propisa. Mislim da se mnogima zamjerio i da su mu smjestili’, posvjedočio je njegov bliski susjed, a i sam načelnik općine Hrašćina BRANKO TUKAČ – koji se, uzgred, upravo sprema otvoriti i novi dječji vrtić! – uvjeravao je novinare da su ‘sigurno nešto pogriješili’. ‘Nikako u to ne mogu povjerovati’, izjavio je šokirani načelnik. ‘Da je bilo nešto takvoga, to bi se u mjestu sigurno znalo. Svaki dan sam na terenu i nisam čuo

Župna crkva u Hrašćini, dom bezopasnih ljudi (Foto: Ministarstvo kulture)

ništa sličnog. Ne vjerujem u ovo, dokazat će on da nije kriv!’

Kako je to moguće?, pitate se vi.

Eh, kako je moguće.

Moguće je tako što dvije priče, objavljene prošlog utorka predvečer, u razmaku od točno dvadeset sedam minuta, zapravo nisu priče o istim opasnim muškarcima i istom opasnom objektu u susjedstvu. Objekt u susjedstvu prestravljenih roditelja iz prve priče trošni je stari hotel Porin u zagrebačkoj četvrti Dugave, a objekt u susjedstvu šokiranih roditelja iz druge priče župna je crkva svetog Nikole Biskupa u međimurskom mjestu Hrašćini. Opasni muškarci iz prve priče tražitelji su azila smješteni u starom zagrebačkom hotelu, a opasni muškarac iz druge priče velečasni je VLADIMIR V. smješten u hrašćinskom župnom uredu.

Iz nekog razloga, međutim, kao u nekoj epizodi ‘Zone sumraka’, roditelji učenika nove škole u Dugavama prestravljeni protestiraju i traže iseljenje prihvatilišta za ljude s kojima susjedi ‘dosad nisu imali nikakvih problema’ i koji nikada nisu napali njihovu djecu, a roditelji djece iz Hrašćine šokirani protestiraju zbog hapšenja pedofila iz svog mjesta, čovjeka koji je seksualno iskorištavao djecu i u osnovnoj školi im predavao razrednu nastavu!

Kako je to moguće?, pitate se vi.

Eh, kako je moguće.

Ova epizoda ‘Zone sumraka’ ima, naime, još jedan spektakularan preokret: pohotni svećenik uhapšen je zapravo nakon što je međimurska policija dobila prijavu o razbojništvu, ustanovivši da je žrtva šezdesetdvo-godišnji župnik iz Hrašćine, kojemu je ukradena manja svota novca i mobitel, a da su napadači trojica – mladih Roma. Nakon čega su mladići policiji otkrili kako je napadnuti dolazio kod njih u romsko naselje Kuršanec Lug, i kako su u ukradenom mobitelu fotografije romske djece koje je napadnuti seksualno iskorištavao u zamjenu za novac. Stvar je, kako vidite, u kutu gledanja.

Na primjer. Da su na putu do škole ili kvartovske crkve djeca iz zagrebačkih Dugava nabasala u prihvatilište za azilante u hotelu Porin, i da ih je otamo divljački napao i izbacio neki opasni muškarac, svijet bi bio na svom mjestu. Kad to, naime, ne bi bio svijet na svom mjestu, već ‘Zona sumraka’, opasni neki muškarac tu bi djecu divljački izbacio tek kad bi na putu do škole nabasala, bit ću slobodan zamisliti, u – kvartovsku crkvu.

Kako ovo, međutim, i jest ‘Zona sumraka’, prije nekoliko godina župnik crkve svetog Mateja u zagrebačkim Dugavama TOMISLAV SUBOTIČANEC zaista je s nedjeljne mise izbacio troje osmogodišnje djece, nakon čega se otkrilo kako taj svećenik već godinama izbacuje djecu i majke s bebama, jer ‘ometaju njegov rad’. Pa ipak, ‘ta situacija’ nije bila osobito ‘previše’: nije se pitalo ‘bismo li mi kao roditelji bili zabrinuti da nam djeca idu u tu crkvu’, niti su se zbog izbacivanja djece i majki s bebama u Dugavama žalili kako je, nemam pojma, ‘tu prije bilo puno obitelji, a sada su uglavnom samo muškarci’.

Da su pak, s druge strane, novinare pozvali roditelji romske djece, da su pozvali ‘sve koji ih osuđuju ili ne vide u čemu je problem, da provedu jedno popodne i večer u Kuršanec Lugu’, da su se požalili kako se ‘svoju djecu više ne usuđuju pustiti ni na dvorište, a o crkvi da i ne pričaju’, i kako je ‘tu prije bilo puno obitelji, a sada su uglavnom samo muškarci’, da su pitali javnost bi li ‘oni kao roditelji bili zabrinuti da njihovo dijete ide u hrašćinsku crkvu’, i tražili izmještanje ne samo crkve, nego i škole – zahtijevajući od ministra unutarnjih poslova da objasni kako je moguće da se takvi objekti nalaze niti tristo pedeset metara od njihovih kuća – iz Hrašćine bismo čuli, bit ću i dalje slobodan zamisliti, kako to ‘nije moguće’ i kako su ‘sve to izmišljotine’. Ili, recimo, zamišljanje ništa ne košta, kako je seoski župnik ‘čak i pomalo konzervativan, i strogo se drži pravila i propisa’.

Ah da, oni su to zaista i rekli. Ispričavam se.

Najzad – o čemu uopće pričamo? – trojica tih opasnih muškaraca iz Kuršanec Luga, sve po ‘pravilima i propisima’ žanra, napali su našeg seoskog župnika: u tom trenutku, eto, svijet je bio na svom mjestu, opasni neki tamnopusi muškarci napadali su bijele katolike, kako je vazda bio red i poredak. ‘Ovo nije pitanje netolerancije, jer tu živimo već godinama, ali ova je situacija previše čak i za nas’, rekli bi onda prestravljeni mještani Hrašćine, žaleći se kako je njihova ‘crkva tehnički opremljena i iznutra sigurna, ali župnik nije siguran na putu do župnog ureda i natrag’.

A djeca? Djeca iz Kuršanec Luga, shvatili ste, nisu njihova i naša.

Tamnopusu djecu voli samo velečasni. ■

INTRIGATOR

Vjera u novinarstvo

SNV-ova produkcija Vida TV na ovogodišnjoj dodjeli priznanja HND-a dobila je dvije nagrade, dok je novinar Novosti Hrvoje Šimičević bio na trećem mjestu u glasanju za novinara godine

Ekipa Vide TV

ODLUKOM članova Hrvatskog novinarskog društva, ovogodišnju titulu novinara, odnosno novinarku godine ponijeli su SLAVICA LUKIĆ i MARIN DEŠKOVIĆ iz Jutarnjeg lista. Ukupno je glasalo 417 redovitih članova HND-a, od čega je deset glasova bilo nevažećih. Za Lukić i Deškovića glasalo je 160 članova HND-a, što je bilo dovoljno da postanu ovogodišnji laureati prestižne nagrade za najboljeg novinara. IVAN PANDŽIĆ iz 24 sata dobio je 104 glasa, HRVOJE ŠIMIČEVIĆ iz Novosti 81, a MILA MORALIĆ s N1 televizije 62 glasa. Dvije nagrade otišle su sestrinskoj Vidi TV Srpskog narodnog vijeća. NIKOLINA ZAVIŠIĆ dobila je nagradu Marija Jurić Zagorka za televizijsko novinarstvo za rad na emisiji 'Paragraf', a LORIK SOPI nagradu Žarko Kačić za snimateljski rad, među ostalima i reportaža 'Grubori – povratak u ubijeno selo', 'Srpske kuće lete u zrak' i 'Slana – zatajeni ustaški logor'.

Novinarima Jutarnjeg lista ovogodišnju nagradu za najbolje novinare u izboru HND-a donio je istraživački rad o seriji SMS-poruka koje je bivša HDZ-ova državna tajnica u Ministarstvu uprave, JOSIPA RIMAC, razmjenjivala s nizom aktera iz pravosuđa i politike. Posebno su odjeknule one koje je razmjenjivala s IVANOM TURUDIĆEM, dugogodišnjim predsjednikom Županijskog suda u Zagrebu i tadašnjim kandidatom za jednu od najvažnijih pravosudnih funkcija u državi. Slavica Lukić je istaknula da su

temeljito odradili temu u čemu su imali i potporu redakcije. Lukić je apelirala na zakonodavnu i izvršnu vlast da porade na zakonskim propisima kako bi ojačali zaštitu i povećali sigurnost novinara u njihovom profesionalnom radu.

Ocjenjivački odbor HND-a Nagradu za životno djelo Otokar Keršovani dodijelio je SLAVENKI DRAKULIĆ. Zahvaljujući na nagradi istaknula je da kvalitetni radovi vraćaju vjeru u novinarstvo i da to govori kako ima smisla biti novinar.

— Ova nagrada mi je važna jer dolazi od kolega, od kojih sam svojevremeno doživjela gorka razočarenja – kazala je Drakulić dodavši kako njezina generacija polako odlazi sa scene, a da je kroz protekla desetljeća prošla puno toga od promjene političkih sustava, do tehnoloških promjena koje su snažno utjecale na novinarstvo.

Nagradu Velebitska Degenija za najbolje radove s područja zaštite prirode i okoliša dobile su HRT-ova SANJA MIKLEUŠEVIĆ PAVIĆ za Labirintov dokumentarni serijal 'Donja Jablanica – Kad šume utihnu' i VEDRANA SIMIČEVIĆ za 'Europska Amazona je pred umiranjem'.

Nagrada Marija Jurić Zagorka za pisano novinarstvo pripala je večernjakovki MILENI ZAJOVIĆ za tekstove u kojima je razotkrila godinama prešućivano seksualno uznemiravanje glumica i drugih filmskih djelatnica od nagrađivanog redatelja DALIBORA MATANIĆA. Nagrada Marija Jurić Zagorka za radijsko novinarstvo otišla je BARBARI MATEJČIĆ za dokumentarnu radiodramu 'Uzrok smrti', a za internetsko novinarstvo pripala je DENISU MAHMUTOVIĆU iz Telegrama za otkrivanje afere sa stanovima DRAGANA PRIMORCA.

Nagrada Nikša Antonini za novinsku fotografiju otišla je IVI ČAGLJU za fotografiju snimljenu u ožujku 2024. godine na požarištu kod Sitna Donjeg. Istu nagradu dobio je i JANKO GREDELJ za snimke dramatičnih požara prošlog ljeta na Makarskoj rivijeri. MLADEN ILIČKOVIĆ posthumno je dobio priznanje 'Milan Grlović' koje se dodjeljuje zaslužnim članicama i članovima HND-a za dugogodišnji rad i značajan doprinos razvitku novinarske organizacije i ugledu profesije te jačanju medijskih sloboda; novinarkama i novinarima koji su se istaknuli u radu i aktivnostima HND-a.

■ Goran Borković

Fašizacija svijeta

Trnjanski kresovi i ove će godine gorjeti u slavu osloboditelja Zagreba od fašizma. U kakvom ozračju dočekujemo 80. obljetnicu poraza ustaškog terora?

Obljetnicu dočekujemo u vremenu kada je povijesni revizionizam već godinama prisutan u javnom prostoru, a temeljne vrijednosti antifašizma sustavno su relativizirane. Dnevno-politička klima dodatno je zatrovana dinamikom tržišta političkih bodova pri čemu se pojedinci i stranke nastoje profitirati uoči lokalnih izbora. Daleko više zabrinjava šira društvena dijagnoza. Najslikovitije ju oslikava činjenica da će ovog srpnja nekoliko stotina tisuća ljudi pohoditi THOMPSONOV koncert na zagrebačkom Hipodromu. Količ je meni poznato, ni jedan muzej ili galerija u Zagrebu nisu primjereno adresirali temu oslobođenja grada na njegovu osamdesetu obljetnicu. A ni druge gradske institucije ili upravne strukture nisu se pretrgle da taj povijesno bitan dan za grad ne bude trećerazredna prigoda.

U proglasu Mreže antifašistkinja Zagreba apostrofirate uništavanje palestinskog naroda. Kako komentirate pokušaje da se podrška Palestini na području Hrvatske i EU-a uguši i kriminalizira?

U kontekstu Palestine možemo govoriti o širem i vrlo aktivnom trendu fašizacije svijeta, koji uključuje razne oblike izravnog ili posrednog sudjelovanja u genocidu. To se očituje kroz slanje oružja i vojnostrateške pomoći, propuštanje brodova s naoružanjem, izbjegavanje uhićenja osumnjičenih za ratne zločine, ali i kroz represivno gušenje pokušaja *grassroots* solidarnosti ili političko-diplomatske podrške narodu kojem prijeti istrebljenje. MAZ stoji uz palestinski narod jer smo kao antifašisti dužni biti na strani potlačenih i prognanih bez obzira na geografske konstrukte o granicama.

Što nam donosi izložba 'Zagreb: Oslobođenje' koja će biti otvorena u zagrebačkom Srpskom kulturnom centru i u Pogonu Jedinstvo?

Izložbu je stvorila nezavisna grupa autora: SANJA HORVATINČIĆ, JOSIP JAGIĆ, PETRA ŠARIN, MARIO ŠIMUNKOVIĆ i ja, uz dizajnerke PETRU MILIČKI i KATARINU PERIĆ. U izložbi rekonstruiramo ključne događaje vezane uz oslobođenje grada, a sve to kroz fotografije, filmske zapise, dokumente i osobna svjedočanstva. Kroz pet tematskih cjelina pratimo ne samo vojni aspekt oslobođenja nego i atmosferu na gradskim ulicama, društvene posljedice promjene vlasti i emocionalne krajolike tog povijesnog trenutka. Fotografije ne glorificiraju, već pokazuju umor, strepnju, prkos, oduševljenje, humor i nadu, sve ono što čini oslobođenje stvarnim i ljudskim iskustvom.

■ A. Kožul

Stanje stvari

NA zajedničkoj kandidacijskoj listi političke platforme Možemo! i SDP-a za izbor članova Gradske skupštine Grada Zagreba, među 47 kandidatkinja i kandidata nema niti jedne osobe srpske nacionalnosti. Iako Srba u Zagrebu prema zadnjem popisu ima tek 12.036 ili 1,6 posto, što je daleko manje od propisanih pet posto potrebnih za pravo na predstavnička mjesta u lokalnoj samoupravi prema Ustavnom zakonu, očekivalo bi se, iz etičkih razloga, da se na listi lijevo-liberalne političke opcije za predstojeće lokalne izbore 18. maja barem pripadnici srpske manjine, kao najbrojnije u Zagrebu, nađu. Srba nema na listama HDZ-a i notornog Domovinskog pokreta, kao ni desničarske stranke DoMiNo. Kao dobar primjer Možemo! i SDP mogli su uzeti Radničku frontu na čijoj listi se nalaze dva kandidata srpske nacionalnosti, dvoje Bošnjaka i jedna kandidatkinja crnogorske nacionalnosti.

Politički analitičar JAROSLAV PECNIK kaže da ga je to pomalo iznenadilo jer je još od početka devedesetih velik broj Srba, između ostalog glasao i za SDP.

— Ako već nisu stavili Srbe na listu, onda je možda bolje da znamo gdje smo, s kim smo i kako smo. Da je naprosto lijevo od centra takvo stanje stvari. Pokazuje i stanje duha koje dominira u Zagrebu, ali i u Hrvatskoj. Pa i situacija s Novostima je paradigma onoga što se zbiva kod nas – kazao je Pecnik.

Liberalno-gradanska retorika osmišljena zelenom ideologijom, i nacionalnom tolerancijom kakvu prezentira Možemo! pala je na ispitu – empatije. Bivši saborski zastupnik kaže da kao politička stranka prije svega vodi računa o svojim pragmatičnim razlozima i izgledima na izborima.

— I to je legitimno, ali ako na simboličkoj razini ne zadržite nešto što bi vas legitimiralo kao lijevu, građansku opciju, onda se pitamo po čemu se razlikujete od drugih, osim po riječima? Iako vas zakon ne obavezuje, imate povijest Srba i Hrvata koju pratite u kontinuitetu tri desetljeća i s tim činjenicama i na račun pragmatike morate ilustrirati sebe pred građanima što očito nikom nije stalo. Nije smisao nacionalnih manjina da plešu i čuvaju svoj jezik, nego da budu politički sudionici – zaključuje Pecnik.

■ Dragan Grozdanić

Slučaj Milišić, 34 godine poslije

Jeleni Trpković, slikarici i udovici književnika Milana Milišića, poginulog 1991. u Dubrovniku, napokon su priznati status člana obitelji civilne osobe poginule u ratu i pravo na obiteljsku invalidninu

ZAKON o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata i upravni postupci koji se vode kako bi srodnici žrtava, kao i oni koji su ranjeni u ratnim razaranjima, ostvarili pravo na obiteljsku invalidninu, otvaraju komplicirane birokratske i pravne procedure. Novosti su u proteklih nekoliko godina pisale o brojnim odbijenim zahtjevima osoba srpske nacionalnosti koje su prvi put nakon završetka rata prepoznale zakonsku mogućnost da im bude priznat status civilnih žrtava. Prema podacima iz Pravnog odjela Srpskog narodnog vijeća (SNV), odbijeno je 45 takvih zahtjeva: 20 u prvostupanjskom postupku i 16 u drugostupanjskom, odnosno nakon uložene žalbe, dok devet predmeta čeka svoj epilog na nekom od upravnih sudova.

Najčešći razlog odbijanja zahtjeva su članak 5. i članak 9. zakona. Ove odredbe služe prije svega da onemoguće pripadnike, pomagače, suradnike i one koji su na bilo koji način pomagali neprijateljsku vojsku da steknu prava propisana zakonom. Pozivajući se na to pravilo, povjerenstvo iz Ministarstva branitelja proteklih nekoliko godina stopira postupke, dijeleći žrtvama neutemeljene etikete suradnika i pomagača neprijatelja. Više puta smo izvještavali o rješenjima bez obrazloženja zašto je žrtva proglašena neprijateljem. Nisu predložene činjenice i dokazi na kojima je takva tvrdnja utemeljena. Navedene optužbe iz negativnih rješenja značile bi ozbiljna kaznena djela, ali sve osobe koje su odbijene prethodno su dostavile potvrde da nisu osuđivane ni za kakva kaznena djela, a kamoli ona protiv RH te da se protiv njih ne vodi kazneni postupak.

Postupak određivanja 'pomagača' i 'suradnika' neprijateljske vojske duboko je netransparentan i diskriminatoran, zbog čega je Pravni odjel SNV-a, u suradnji s Odvjetničkim uredom SLAĐANE ČANKOVIĆ, pokrenuo postupak ispitivanja zakonitosti pred Ustavnim sudom. Tom zahtjevu zasad se pridružilo sedam podnositelja zahtjeva koji su odbijeni po članku 5.

Određeni broj zahtjeva odbijen je i zbog nepostojanja medicinske dokumentacije ili informacija u bazama nadležnih državnih tijela, na primjer MUP-a. Podnositelji zahtjeva nailaze i na prepreku u vidu članka 9. zakona kojim je propisano što spada u opseg stradanja u Domovinskom ratu. Prema dosadašnjoj praksi resornog ministarstva, stradanje civila u izbjegličkoj koloni tijekom VRO 'Oluja' na teritoriju BiH, ne smatra se stradanjem u ratu jer se, kako je objašnjeno, događaj zbio izvan Hrvatske. Valja ponoviti paradoks: hrvatskim državljanima, civilima srpske nacionalnosti, ne priznaju se prava zbog stradanja na teritoriju BiH, dok se s druge strane vojnicima HVO-a kontinuirano povećavaju materijalna prava iako su ratovali na području te susjedne zemlje.

Zakon o civilnim žrtvama je usvojen kako bi svim žrtvama bilo priznato stradanje, ali je manji broj zahtjeva koji su pozitivno okončani. U Pravnom odjelu SNV-a zabilježeno je tek 15 usvojenih zahtjeva. Jedan od njih podnijela je i JELENA TRPKOVIĆ, poznata jugoslavenska slikarica i udovica književnika MILANA MILIŠIĆA, poginulog od eksplozije granate sa srpsko-crnogorskih položaja. Zbog tragičnog stradanja svog 50-godišnjeg supruga, 5. oktobra 1991. u Dubrovniku, Trpković je prije nešto više od godinu dana prikupila dokumentaciju, tražeći da joj bude priznat status člana obitelji civilne osobe poginule u ratu i pravo na obiteljsku invalidninu.

Kako govori u izjavi za Novosti, pravnici iz SNV-a su joj pomogli da kompletira svoju dokumentaciju i napominje da ne zna da

li bi uspjela u tome da nije bilo njihovog truda. Trpković očekuje isplatu obiteljske invalidnine u drugoj polovici maja, uključujući i naknade za proteklih godinu dana, koliko je čekala na usvajanje zahtjeva. Ona, kako kaže, ranije nije uspjela dobiti nikakvu pomoć i novčanu naknadu zbog gubitka supruge. Jedinu pomoć je tražila još za vrijeme rata od Hrvatskog PEN-a.

— Tada je na čelu PEN-a bio SLOBODAN PROSPEROV NOVAK, naš prijatelj. On mi je rekao da nemaju tu opciju i da se tu ništa ne može napraviti. Znalo se da PEN postoji i da je osnovan da bi pomogao porodicama stradalih književnika. To je bio kraj jednog prijateljstva. U Dubrovniku su mi takođe rekli da nemam pravo ni na šta, da ne spadam ni u jednu kategoriju. Ja sam imala 39 godina kada je Milan poginuo. Tamo sam živela uz pomoć Crvenog križa. Bilo je nemoguće bilo šta promeniti. Sećam se da sam spremala jednu izložbu. Lokalni prijatelji su mi ponudili prostor u jednom kaficu, ali dobili smo pretnje, najave o podmetanju bombe. To je bila zadnja kap i odlučila sam da se iselim iz Hrvatske – kazala je Trpković koja je 1999. otišla u Srbiju gdje i danas živi.

Njen pokojni suprug Milan Milišić bio je poznati pjesnik, književnik, prevoditelj, novinar i dramaturg. O njegovom stradanju u obiteljskom stanu, svake godine na dan pogibije, izvještavaju lokalni mediji, a 2021. godine, u ulici u kojoj je stanovao, postavljena je spomen-ploča. Trpković aktivno radi na Milišićevoj ostavštini i objavljivanju njegove poezije, eseja, putopisa, dramskih djela i romana. Ona je zahvalna što je dobila priliku da ostvari svoje pravo, iako je svjesna da je ovaj zakon donesen s velikim zakašnjenjem.

— Za neke ljude je sigurno prekasno. Ja sam se ipak zaposlila u Srbiji, na Akademiji umjetnosti u Novom Sadu kao redovni profesor. Ali mnogi ljudi su bili bez ikakve pomoći, bez krova nad glavom i posla. Srbija nije marila za izbeglice, a Hrvatska je trljala ruke što su otišli. To je bilo tužno i ružno, ne ponovilo se – izjavila je Jelena Trpković.

Iz Pravnog odjela SNV-a objašnjavaju da je izrazito problematično i vrijeme trajanja postupaka. Većina od 18 aktivnih postupaka traje preko dvije godine. Pravnici ističu da je pozitivno rješavanje predmeta civilnih žrtava rata iznimno važno za one koji će zbog gubitka bližnjih zauvijek osjećati ratne posljedice.

Osim što se popravljaju materijalni položaj oštećenih pojedinaca, pozitivna rješenja važna su i za cijele zajednice pogođene stradanjem. Svako pozitivno rješenje doprinosi zaustavljanju institucionalnog ignoriranja ili čak negiranja stradanja drugoga što je, nažalost, čest slučaj i 30 godina nakon rata, govore pravni savjetnici.

■ Anja Kožul

FRAGMENTI GRADA

Mi Liverpool

TREBA uvijek pažljivo s osobnim zamjenicama, a posebno s onima u množini koje ukazuju na kolektivistički profil pripadnosti onome na što se zamjenice referiraju. Smatram najosjetljivijom zamjenicu prvog lica množine, ono Mi koje se odnosi na neki nerijetko imaginaran, zamišljen entitet identitetske privrženosti. Posebno je tako kada ideologija kreira osjećaj podrazumijevajuće pripadnosti tom nekom Mi – bilo nacionalnom, vjerskom ili rasnom, svejedno – pa potom nastaje privid u kojem složene stvari poprimaju obilježja samorazumljivih jednostavnosti. No nema, naravno, svako Mi jednak status i razinu važnosti. Jedno je recimo zagovarati internacionalno komunističko Mi na zasadima socijalno-klasnih razlika i na konkretnim uvidima u ekonomsko-političku eksploatorsku narav kapitalizma, a drugo je graditi Mi zajednice vjernika okupljenih oko religijskih dogmi koje se ne propituju i imaju status vječnih istina. A nije ni svako Mi potrebno opteretiti kriterijima strogih racionalističkih prosudbi.

Posebno je tako kada nedužna, a strastvena emocija stvara koheziju grupe. Tada treba manifestno uzviknuti – dovraga, neka bude Mi! Upravo jedno takvo Mi jest i Mi nas navijača Liverpoola – a ima nas doslovno po cijelom svijetu, na svim kontinentima – u kojem iznova uživamo proteklih nekoliko tjedana. Osvojili smo 20. titulu prvaka Engleske, a svi koji pratimo tu ligu znamo da ona navijačima znači daleko više od bilo kojeg drugog trofeja. Lijepo je i prestižno osvojiti evropsku Ligu prvaka, ali engleska Premijer liga je ipak razina iznad. Tako smo Mi navijači slavnog i za nas najvećeg engleskog i svjetskog kluba – bez obzira gdje da jesmo, u Liverpoolu, u nekoj norveškoj provinciji, u Sisku, ili u Burkinu Faso – dovedeni u ugodnu situaciju da cijelih mjesec dana lagano guštamo u osvojenoj tituli. Od njene ovjere ubjedljivom pobjedom nad starom mušterijom Tottenhamom krajem travnja, do zvanične promocije šampiona u zadnjem ligaškom kolu 25. 5. 2025. – eto, baš se fino potrefilo da to bude na naš Dan mladosti – kada ćemo na Anfieldu ugostiti Crystal Palace, a nakon utakmice preuzeti i podignuti šampionski pehar. I pjevat će se tada po milijarditi put, ali nama nikad dosta, naša himna 'You'll Never Walk Alone', a deseci hiljada navijača potom će u dugom kroteu krenuti prema centru grada koji će biti sav crven.

Tko osjeća, zna o čemu pišem. Kao što zna i zašto, te kako je moguće da na trenu tak osjetiš jaku bliskost i povezanost s nepoznatom starijom gospođom – snimak ju je uhvatio nakon spomenute pobjede nad Spursima 27. 4. 2025. – koja je našla kao važno i shodno izaći na prag svoga doma u jednom liverpoolskom kvartu nedaleko od Anfielda, te mašući velikom klupskom zastavom pozdraviti navijački korteo koji je pri povratku sa stadiona pjevajući prolazio pored njene kuće.

■ Hajrudin Hromadžić

Jelena Trpković i Milan Milišić (Foto: Privatna arhiva)

Свако са сваким, свако против свакога

Три су кандидата за градоначелника Вуковара: Билић (ДП), Павличек (Суверенисти) и Рагуж (СДП). Некадашњи највећи противници сада су најближи сарадници, а некадашњи најближи сарадници, сада су највећи противници. Њиме сви желе да владају, симболички је веома важан, поготово за десно оријентисане странке

Домагој Билић из ДП-а, Маријан Павличек из Хрватских суверениста и Круно Рагуж из СДП-а кандидати су за градоначелника Вуковара, док ће се Срђан Колар из СДСС-а и Срђан Милаковић из ДСС-а борити за место заменика градоначелника из редова српске националне мањине. Некадашњи највећи противници, сада су најближи сарадници, а некадашњи

најближи сарадници, сада су највећи противници. Овако отприлике укратко изгледа стање у Вуковару пред локалне изборе. Овим градом сви желе да владају, симболички је веома важан, поготово за одређене, десно оријентисане странке.

Протеклих 11 година град је преживео буран период владавине Ивана Пенаве, најпре као члана ХДЗ-а, а потом председника Домовинског покрета, заклетог непријатеља најјаче политичке странке у

Хрватској и на крају ХДЗ-овог најоданијег коалиционог партнера. Пенава се од скандалозног градоначелника Вуковара наметнуо у једну од најјачих политичких фигура у држави, успут запустајући улогу градоначелника како би градио имиџ иконе деснице на државном нивоу.

— У протекле четири године виђен је напредак у инфраструктури и господарству, али у друштвеном смислу били свједоци од ескалације насиља до смањивања рада са младима. Нагласила бих значајну улогу организација цивилног друштва које се баве едукацијом и неформалним изваншколским образовањем, као и других јавних институција које у свом програму имају превенцију насиља и то је добило добре резултате. Познато је да се у Вуковару у предизборним мјесецима појачају пријепори и још увијек смо у тим тренутцима више једни другима противници, него пријатељи и сарадници. То је посебно видљиво у завршном дијелу предизборних кампања кад се стварају проблеми између већинске хрватске и мањинске српске заједнице – појашњава Дијана Антуновић Лазит, извршна директорка Европског дома Вуковар.

Док се Пенава борио да из Владе и власти избаци Милорада Пуповца и СДСС, градом су управљали његов верни ‘Санчо Панса’ Ивана Мукић и, барем привидно, заменик Филип Сушац из Хрватских суверениста. Љубав ДП-а и Суверениста трајала је док ДП није нашао нову и исплативију љубав, владајући ХДЗ. Једни другима су опростили све увреде из прошлости, договор је пао, постали су коалициони партнери у Влади, Пенава и Стипо Млиналић Ђипе дочекали су своје – избацили су из Владе ‘архинепријатеље Хрватске’ Милорада Пуповца и СДСС, добили су и неколико министара, укључујући и Јосипа Давру, а у свему томе највише су извисили управо Суверенисти.

— Моје мишљење је да је до раскола између ДП-а и Суверениста дошло након што је ДП договорио коалицију с ХДЗ-ом и више није било простора за Суверенисте да имају замјеника градоначелника и директоре градских твртки. Још се једном показала изрека: ‘мала бара, пуна крокодила’ па су одлучили изаћи самостално. Жалосно је што Вуковарци кад излазе на изборе, често гласају за мање зло. Домовински покрет има политику сукоба и поларизације друштва, њима ништа није свето, њихова реторика користи најсвећије ријечи да би манипулирали људима – каже Павло Јосић политички активиста и колумниста портала Крона.хр.

Од три кандидата за градоначелника, а ДП-овог Билића подржава ХДЗ, Павличек из Суверениста домино, Јосић не очекује ништа ново.

— Сви су они у прошлости већ били у некаквим владајућим односима. Маријан Павличек је био са СДП-ом, па је био са ХДЗ-ом. Домовински покрет и Пенава су показали да могу ићи у коалицију и с оним којег су стрпали у затвор, односно са ЖЕЉКОМ САБОМ. Што се тиче етике и морала, прекршене су све норме. Што се тиче људске квалитете, никада нисмо имали лошије кандидате – тврди Јосић.

Некада су Пенава и председник Суверениста Павличек, који је седам година био његов заменик, заједно замерали на ‘пузајућој великосрпској агресији’ и бацали Предлог статута Града Вуковара који је написан на ћирилици, међутим уласком ДП-а у коалицију с ХДЗ-ом, Павличек и његова дружина постају тринаесто прасе. Коалиција Хрватски суверенисти/домино одлучила је да за градоначелника Вуковара кандидује председника Суверениста, са-

борског заступника и некадашњег заменика градоначелника Павличека, а Пенавин заменик у претходном мандату Филип Сушац опет ће се борити за исту позицију. — Ако ћемо искрено, Сушац и јесте дошао на тај положај зато што је добар и слуша. У великим странкама можеш напредовати ако слушаш. Нетко тко има свој став и не слиједи упуте партије, једноставно не добија прилике. Можда би било добро да је Сушац кандидат за градоначелника, а Павличек остао у свом саборском мандату. ДП и Суверенисти су у Вуковару били једно и све критике које Суверенисти дају ДП-у су и критике њима. Једино се можемо надати, ако би Суверенисти освојили власт, да не би били такви као што је био ДП јер би видјели да би на тај начин могли изгубити оно што имају. Ако Домовински покрет опет добије изборе, то ће бити само наставак стагнације и друштва и економије јер видимо да је у 11 година владања, градоначелник Вуковара себи прискрибио 11 некретнина – говори Павло Јосић.

Многи се вуковарски бирачи питају ко је уопште Домагој Билић и да ли је достојан Пенавин наследник. Тренутачно је директор градске фирме Комуналац, а на предстојећим локалним изборима, по многима, не чека га само борба за улогу градоначелника Вуковара, већ је на овоме 33-годишњаку и борба за опстанак Домовинског покрета. На претходним председничким изборима кандидат ХДЗ-а Драган Приморац, којег је подржао и ДП, у Вуковару је тешко поражен од Зорана Милановића, тако да су на првом тесту већ пали, па су ови избори вероватно ‘бити или не бити’ за ДП.

— Као што је рекао премијер Пленковић на једном интерном састанку на којем је тајно снимљен: ‘градоначелник Вуковара би постала и његова баба да ју је кандидурао ХДЗ’. Пенава је на прошлим изборима

Садашњи заменик градоначелника из редова српске националне мањине Колар из СДСС-а и Милаковић из ДСС-а који је на њом мјестоу био Коларов претходник, некад су били заједно у СДСС-у. Милаковић је њосио заменик градоначелника њоразивши СДСС-ову Вујић, а на претходним изборима њеја је њоразиио Колар. Два сјара ривала ојетћ ће се борити за заменика

Вуковар, симболички
важан град (Фото: Давор
Јаворовић/PIXSELL)

успео реториком креирања непријатеља створити међу људима револт и пробудити емоције. То му је успјело једном, међутим, другим пут тешко да би прошло и зато је отишао у коалицију. Највећи фаворити су хдз и дп тако да је свеједно кога су поставили. Домагоја Билића сам упознао као градског вијећника. Што се тиче његових професионалних способности, ту нисам примијетио ништа за истакнути, али сам примијетио да је јако добро савладао реторику креирања непријатеља и када треба напасти рецимо СДСС, онда му је та реторика савршена. Школски примјер манипулатора којему ништа није свето. Надам се да ће овај пут Домагоја Билића саботирати хдз-ови бирачи који неће прећи преко увреда које им је послао Пенава – прокоментарисао је Јосић главног фаворита за место вуковарског градоначелника.

Ако се грађани Вуковара питају ко је Домагој Билић, онда се тек питају ко је Круно Рагуж, а наш саговорник не даје баш превелике шансе СДП-овом кандидату да преузме вуковарски трон. — Никад нисам чуо за њега док није објављено да је изабран за предсједника вуковарске организације СДП-а. Многи новинари с којима комуницирам ме питају тко је он – каже Павао Јосић.

Ипак, гласачи дп-а нису најсрећнији одлуком да њихови љубимци уђу у коалицију са омраженим им хдз-ом и управо се ту налази прилика за Суверенисте и њихове коалиционе партнере из домино-а, који су се, као што већ сви знају, одвојили од дп-а незадовољни због коалиције с хдз-ом.

Наведене три опције које имају своје кандидате за градоначелника имају и листе за градско веће. Према проведеним истраживањима, коалиција предвођена дп-ом и хдз-ом има благу предност испред коалиције Суверениста и домино-а. Остале листе попут СДП-ове, независне листе Жељка Саба, као и српских опција СДСС-а и ДСС-а бориће се за неколико већника у Градском већу.

Круно Рагуж (Фото: Давор
Јаворовић/PIXSELL)

— Сабо је своје показао и ако у Вуковару постоје људи који ће му поново дати глас, то ће само значити да Вуковарци имају политичаре баш онакве какве су заслужили и какве бирају. СДСС је мањинска странка која се бори за интерес своје мањине и по мени би било добро да буду у коалицији са владајућима зато што имају гласове који могу доста тога да одлуче. Сигуран сам, када би Пенави и хдз-у затребали гласови СДСС-а, они би их позвали у партнерство, без обзира на све приче, и на крају би рекли: ‘Све је то у интересу града Вуковара и Хрватске’. Промијенила би се прича у секунди. Вуковарци ће показати имају ли карактер или ће гласати по партијској линији – закључује наш саговорник.

Домагој Билић (Фото: Давор
Јаворовић/PIXSELL)

Некадашњи коалициони партнери Билић и Павличек јавно се прозивају у медијима, а друштво им прави трећи кандидат за градоначелника Рагуж. Док се први двојац међусобно прозивао на дебати у студију Вечерњег тв-а, изгледало је као да их Рагуж уопште не занима и да је ту само као тешки аутсајдер.

‘Билић је споменуо да представља промјену, да има завидну каријеру. Мене, моју супругу, моју дјецу, рендгенски су снимали сви медији. Хтио бих рећи нешто због шире јавности – Билић је завршио факултет грађевине, након тога је преко политике примљен као приправник у жупанијски Цестинг гдје није било нагјечаја, постао је водитељ тог Цестинга, након три године окушао се у приватној твртки Планум гдје се није снашао па је молио Пенаву да га ријеши негдје даље, па је упуслен у твртку Водовод, па је постао технички директор Водовода, па је постао директор Комуналца. Он је све у животу добио преко политике, никад ништа теже од жлице у животу није дигао. Сурађује ли твртка његова оца с Комуналцем града Вуковара’, рекао је на сучељавању Павличек, притом махавши кашиком у студију.

На Павличекове тврдње, Билић је одговорио репликом.

‘Лако је када имате саборски имунитет па можете износити неистине знајући да иза тога нема легитимитета. Павличек је

Маријан Павличек (Фото:
Давор Јаворовић/PIXSELL)

себи направио једну антикампању’, рекао је кандидат дп-а и хдз-а.

И док су се Павличек и Билић препирали ко је више покراо, ко ради преко везе и ко с ким сарађује, водитељка је питала Рагужа о паду левице у Вуковару.

‘Што се тиче тог препознатљивог градоначелника, он се створио у то вријеме у СДП-у као резултат отпора хдз-овој владавини, људима је била пуна капа хдз-а. Сабо је донио наду, он јест релаксирао ситуацију након рата. То није била социјал-демократија. Водит ћемо се идеологијом праведне расподјеле дохотка. Имамо господарску зону која је пуна клошара. Ако сте у вуковарској зони и радите посао за локалну заједницу, не можете доводити фирме које осиромашују град Вуковар и људима дају минималце’, рекао је Рагуж.

Слична ситуација је и што се тиче српске националне мањине. Садашњи заменик градоначелника из редова српске националне мањине Срђан Колар из СДСС-а и његов имењак Милаковић из ДСС-а, који је на том месту био Коларов претходник, некад су били заједно у СДСС-у, док Милаковић није изашао из странке због неслагања са врхом.

Срђан Милаковић је након изласка из странке постао заменик градоначелника Вуковара поразивши на изборима СДСС-ову ВЕСНУ Вујић, док је на претходним локалним изборима Колар вратио своју странци ову позицију победивши управо Милаковића. Два стара ривала опет ће се борити за градоначелниковог заменика.

Занимљиво је да ће због пада удела Срба у укупном становништву града Вуковара, најбројнија национална мањина пасти на пет гарантованих већника у градском већу, уместо досадашњих шест. СДСС и дп су до сада имали по два представника, а ДСС и Суверенисти једног. За пет загарантованих места за представнике српске националне мањине у наредном сазиву Градског већа Града Вуковара бориће се укупно 57 кандидата и кандидаткиња који су се изјаснили као Срби. ■

Manjincima protiv manjina
– Ivan Penava (Foto: Borna
Jakšić/PIXSELL)

Napenavljeni Srbi

Kroz zauzimanje mjesta namijenjenih predstavnicima nacionalnih manjina, desnica godinama osigurava dodatne vijećnike u lokalnim predstavničkim tijelima. Tako postavljeni sistem do krajnjih je granica pervertiran za vladavine Ivana Penave u Gradskom vijeću Vukovara. Umjesto da budu glas zajednice, ti vijećnici podržavaju ograničavanje manjinskih prava

Što je hrvatskoj desnici Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina? Akt koji valja ignorirati i kršiti, a kad ne preostane drugo, onda ga pokušati preokrenuti u vlastitu korist. Takav odnos ne potvrđuje samo uskraćivanje znatnog dijela financijskih sredstava Novostima, uz opetovanu poruku da se kao tjednik srpske zajednice imamo 'isključivo baviti manjinskim pitanjima'. Isto, naime, pokazuje iskorištavanje odredbi Ustavnog zakona kojima se pripadnicima nacionalnih manjina jamči zastupljenost u lokalnim predstavničkim tijelima. Cilj IVANA PENA

VE i ostatka klike pritom je jasan: na mjesta u gradskim, općinskim ili županijskim vijećima – predviđena za manjinske predstavnike koji bi trebali zastupati interese svojih zajednica – potrebno je postaviti pojedince koji se uopće ne bave manjinskim pitanjima. Time vlastitim strankama osiguravaju većinu na lokalnu, a pripadnicima nacionalnih manjina, prije svega srpske, značajno otežavaju pravo na izbor vlastitih predstavnika. I to im polazi za rukom već godinama.

Ustavnim zakonom od starta je propisano da pripadnici nacionalnih manjina u općinama i gradovima u kojima sudjeluju u stanov-

ništvu u omjeru od pet do 15 posto, imaju pravo na jednog vijećnika u predstavničkom tijelu jedinice. Ukoliko sudjeluju u stanovništvu općina i gradova s više od 15 posto, te u županijama s više od pet posto, imaju i pravo na razmjernu zastupljenost. U takvim jedinicama lokalne samouprave manjinama se osigurava i pravo na izbor zamjenika općinskog načelnika, gradonačelnika, odnosno župana iz vlastitih redova.

Nakon što je u izbornim ciklusima održanima 2005. i 2009. godine dominantno ignorirala tako postavljene odredbe jer joj je zbog nedorečenosti Zakona o lokalnim izbo-

rima to bilo moguće, desnica je kroz proteklo desetljeće našla način kako da ih legalno preokrene u vlastitu korist. Pravila igre su ovakva: na listu za lokalne izbore potrebno je na relativno visoko mjesto staviti osobu od povjerenja ili više njih koje se formalno izjašnjavaju kao pripadnici manjina iako u realnosti ne sudjeluju u životu same zajednice. Ako takvih nema, onda pojedince treba ohrabriti da vlastitu hrvatsku nacionalnost promjene u, recimo, romsku.

Prema tvrdnjama romskih predstavnika i lokalnih medija, takav manevar nedavno je izvela MAJA ODRČIĆ MIKULIĆ, pročelnica

lokalnog Upravnog odjela za civilno društvo i ljudska prava bliska županu MATIJI POSAVCU. Cilj joj je bio da se nakon promjene nacionalnosti kandidira za zamjenicu župana Međimurske županije. 'Sada kada imam službenu potvrdu podrške romske zajednice, povlačim kandidaturu jer je moj cilj ostvaren – oči cijele Hrvatske bile su uprte u međimurske Rome', izjavila je Odrčić Mikulić nakon što su razotkrivene njene namjere. Nešto ranije ustvrdila je i kako nije izigrala zakon, nego da je 'iskoristila zakonski okvir koji mnogi koriste u tišini, a malo tko o tome otvoreno govori'.

I tu je pročelnica Odrčić Mikulić u pravu. HDZ je, recimo, stranka koja već godinama tako postavljen zakonski okvir 'koristi u tišini'. Do te mjere da su svojevremeno, prije strožih regula uvedenih kroz posljednje izmjene Zakona o lokalnim izborima iz 2020. godine, po broju izabranih manjinskih zastupnika u predstavničkim tijelima na lokalnu slovlili za najjaču srpsku stranku. Spomenutim zakonskim izmjenama propisano je da se u slučaju nepopunjavanja manjinskih mjesta na lokalnim izborima ide na dopunske na kojima mogu glasati isključivo pripadnici nacionalnih manjina i zbog čega kandidati desnice nemaju realne šanse.

Otad HDZ ima 'svoje' Srbe, koji na nizu kandidacijskih lista, u sredinama s većim brojem srpskog stanovništva, kotiraju poprilično visoko. U prethodnom sazivu, Srbi s HDZ-ovih lista na taj su način popunili po dva mjesta u Skupštini Karlovačke i Osječko-baranjske županije. Po jednog Srbina, odnosno Srpkinju, HDZ je u istom razdoblju imao u Gradskom vijeću Lipika te Skupštini Virovitičko-podravске županije, pri čemu je njihova vijećnica SMILJA VUJIĆ izabrana na čelo virovitičko-podravskog Odbora za nacionalne manjine. Iz te su nam županije potvrdili da Vujić u prethodnom mandatu, dakle kroz protekle četiri godine, nije sazvala niti jednu sjednicu spomenutog odbora. To HDZ nije spriječilo da je stavi na listu i za nadolazeće izbore.

Tako postavljeni sistem do krajnjih granica pervertirao je nekadašnji vukovarski HDZ pod vodstvom Ivane Penave i u suradnji s bivšim mu koalicijskim partnerom MARIJANOM PAVLIČEKOM iz Hrvatske konzervativne stranke, odnosno Hrvatskih suverenista. Unatoč razlazu koji se u međuvremenu dogodio, kako s matičnom strankom, tako i sa spomenutim partnerom, Penava je ranije razloženu formulu u Gradskom vijeću Vukovara nastavio koristiti i kao čelni čovjek Domovinskog pokreta. Zahvaljujući njoj, u protekla tri saziva toga tijela osigurao si je dodatna dva vijećnika. Kako je riječ o lokalnim Srbima, usput mu prilikom kršenja prava na dvojezičnost, poticanja međunacionalnih tenzija ili sustavnih napada na SDSS i Novosti, oni služe kao 'dokaz' da protiv Srba kao takvih nema baš ništa.

'Što se tiče srpske nacionalne manjine, u gradu Vukovaru je dan-danas u Gradskom vijeću gospodin SAVA MANOJLOVIĆ, ili RADIVOJ ĐURIĆ, članovi DP-a, pravoslavci, Srbi. DP je i gospodina PREDRAGA MIŠIĆA stavio na visoko mjesto za Sabor. Srbina, pravoslavca, branitelja grada Vukovara', poručio je Penava prošlog proljeća, prilikom uvjetovanja da se u koaliciji DP-a s HDZ-om i predstavnicima manjina na nacionalnoj razini ne nađu zastupnici SDSS-a. U istom navratu dodao je kako Srbe ne bi stavljao na svoje liste da s njima generalno ima problema, ali i da je pitanje sljedeće: 'Kakvi Srbi?'

Sava Manojlović također je bio branitelj i ranije je radio u poljoprivredno-industrijskom kombinatu Vupiku. U novijem periodu angažiran je na održavanju prostora Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. U Gradsko vijeće Vukovara ušao je prije dva izborna ciklusa kao zamjena za SLOBODANA RISTIĆA,

još jednog HDZ-ovog manjinca, koji se svojevremeno, unatoč protivljenju vlastite stranke, pojavio na sjednici vijeća te tadašnjem gradonačelniku ŽELJKU SABI i vukovarskom SDP-u osigurao kvorum. Manojlović je HDZ napustio kad i Penava, a iako je isprva odbijao prijeći u DP, tvrdeći da ne može biti u koaliciji 'u kojoj su ZLATKO HASANBEGOVIĆ, ŽELJKO GLASNOVIĆ i slični ljudi okupljeni oko MIROSLAVA ŠKORE', naposljetku je u zadnji saziv Gradskog vijeća ušao na Penavinoj listi.

Sličan politički put s nešto dužim stažem u vukovarskom Vijeću ima Radivoj Đurić, umirovljeni branitelj. Kao bivši HDZ-ovac i aktualni DP-ovac, u prošlom sazivu obnašao je funkciju potpredsjednika Gradskog vijeća, a svojevremeno je, također preko manjinske kvote, postavljen za predsjednika Upravnog vijeća Gradske knjižnice Vukovar. Široj javnosti poznatiji je kao jedna od osoba koje je Sabo 2013. pokušao vrbovati da iz HDZ-a prijeđu u SDP ili postanu nezavisni vijećnici, obećavši mu preko supruge da će im sin postati direktor Hrvatskog radija Vukovar.

Iako ga Penava u posljednje vrijeme rijetko spominje, na ovu listu valja dodati NEMANJU SAVANOVIĆA. Danas 36-godišnji Savanović u Gradsko vijeće ušao je kao član HKS-a, odnosno HS-a, koalicijskog partnera tada nezavisnog Penave, i to na mjesto na kojem se do sukoba s Pavličekom nalazio Predrag Mišić, razbijač ćirilčne ploče i aktualni saborski zastupnik DP-a. Savanović u fokus javnosti također nije dospio zbog svog političkog rada, već nakon što je zbog njegova privođenja, uzrokovanog sumnjom da je krajem 2021. sudjelovao u fizičkom napadu na trojicu 18-godišnjaka, bila prekinuta sjednica Vijeća. Inače je zaposlen na Memorijalnom groblju žrtava iz Domovinskog rata, a od 2017. do ulaska u politiku bio je tajnik udruženja Bad Blue Boysa Vukovara, u razdoblju najvećih huliganskih ispada te navijačke grupacije. Našim čitateljima poznat je i po tome što je u siječnju 2019. na Facebooku objavio fotografiju ustaških legionara, koju je izbrisao nakon što je 2021. godine ušao u Vijeće i postao neminovnost u izglasavanju gradskih odluka.

Manojlović, Đurić i Savanović natječu se i na narednim izborima, a zbog relativno visokih mjesta na koja su postavljeni, sva je prilika da bi mogli zauzeti neko od pet mjesta koliko se predstavnicima srpske manjine jamči u Gradskom vijeću Vukovara nakon posljednjeg popisa stanovništva.

Takvu igru, po kojoj predstavnike Srba biraju glasači DP-a i HS-a te tako srpskoj manjini uskraćuju izbor njihovih realnih predstavnika, u više su navrata kritizirali SDSS-ov SRĐAN KOLAR i DSS-ov SRĐAN MILAKOVIĆ, zamjenici vukovarskog gradonačelnika iz redova Srba u prethodna dva mandata. Da se dogodilo da Srba u Vijeću nema dovoljno, isticao je Ko-

Objava Nemanje Savanovića na Facebooku 2019.

lar, organizirali bi se dodatni izbori na kojima bi spomenuti trojac teško ili nikako dobio povjerenje svojih sunarodnjaka, dok ih je Milaković nazvao 'običnim dizačima ruku koji nikada ništa nisu rekli u interesu srpske zajednice'.

U potonje smo se imali priliku uvjeriti kroz analizu zapisnika i snimki sjednica prošlog saziva vukovarskog Gradskog vijeća, posebno se fokusirajući na rasprave u kojima je bilo riječi o (ne)primjeni odredbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Sukus je ovakav – Manojlović, Đurić i Savanović uistinu niti jednom nisu govorili o specifičnim temama važnima za vukovarske Srbe, a kamoli iste otvarali. Kada su pak srpskoj zajednici bila dokidana prava propisana Ustavnim zakonom, šutke su dizali ruke za takve odluke. Na jednoj od sjednica održanoj u ranijem sazivu, a na kojoj je bilo riječi o odluci Ustavnog suda vezanoj uz primjenu prava na ravnopravnu upotrebu srpskog jezika i ćirilčnog pisma, Manojlović i Đurić otišli su korak dalje, pa većinu u Vijeću, koristeći se nacionalističkim tezama, uoči rasprave dobrano nahuškali na zastupnike SDSS-a.

Trojka je inače najaktivnija na aktualcima, na kojima gradonačelniku Penavi i ostatku svite u pravilu postavljaju benigna pitanja. Na sjednici održanoj 16. listopada 2021., a na kojoj se, ilustracije radi, SDSS-ov vijećnik ZORAN ROKVIĆ raspitivao o radovima u Borovu naselju, Radivoja Đurića zanimalo je kako teče izgradnja biciklističke staze u ulici u kojoj Penavina obitelj ima jednu od nekretnina. Kada se DSS-ov Srđan Milaković 14. ožujka 2022. interesirao postoji li plan usklađivanja broja zaposlenih gradske uprave s potrebnim postotkom zaposlenih pripadnika srpske manjine, Đurić je ničim izazvan hvalio rad Hrvatskog radija Vukovar.

Analizom zapisnika i snimki sa sjednica Gradskog vijeća Vukovara utvrdili smo kako Sava Manojlović, Radivoj Đurić i Nemanja Savanović niti jednom nisu govorili o specifičnim temama važnima za lokalne Srbe

Radivoj Đurić i Sava Manojlović u akciji na Gradskom vijeću Vukovara (Foto: Grad Vukovar)

ukazao na devastaciju antifašističkog spomen-obilježja Dudik.

Posljednju sjednicu prethodnog saziva Vijeća od 7. travnja 2025. Milaković je iskoristio da se osvrne na Penavino vođenje grada u prethodna tri mandata, ocijenivši ga 'degradirajućim za pripadnike srpske zajednice', a Manojlović, Đurić i Savanović nisu se ni javili za riječ. Takvih primjera još je sijaset, a u pravilu se trojac u svima njima ne odmiče dalje od zanimanja za odvoz biootpada, gradnju ustanova za veteransku populaciju ili lokaciju na kojoj treba biti održan Advent.

Našu pažnju privukla je i sjednica od 29. prosinca 2022. godine, kada se, nakon provedenog popisa stanovništva, na dnevnom redu Vijeća našla izmjena Statuta Grada Vukovara, s ciljem izbacivanja dvojezičnosti. Ne bi li u skladu s pozitivnim odredbama Ustavnog zakona ipak zadržali to pravo unatoč smanjenju broja Srba na području Vukovara, SDSS-ovi vijećnici su predložili svoj amandman. Očekivano, većina u kojoj su bili Đurić, Manojlović i Savanović nije glasala za amandman, ali su zato sva trojica digli ruke kada je desetak minuta kasnije bilo potrebno izglasati izbacivanje prava na ravnopravnu upotrebu srpskog jezika i ćirilice iz Statuta.

Daleko užarenija atmosfera bila je na sjednici održanoj 18. listopada 2019. godine, a na kojoj je, sjetit ćete se, Penava tresnuo Statut otisnut na ćirilici o pod. Po naputku Ustavnog suda, na toj se sjednici donosio godišnji 'Zaključak o dostignutom stupnju razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga među građanima Grada Vukovara', kao eventualni povod da u javnom prostoru grada budu postavljene dvojezične ploče, što je u tom periodu, s obzirom na tada važeći popis stanovništva, bila zakonska obaveza. Prije same rasprave i uz prisutnost većeg broja novinara, Manojlović i Đurić odigrali su svojevrsni igrokaz.

Vijećnika Manojlovića baš je na tom aktualnom satu zanimalo 'dobivaju li svi vijećnici pozive za obilježavanje državnih blagdana i manifestacija u organizaciji Grada Vukovara', jer je 'primijetio redoviti izostanak dijela njih na takvim događanjima', ciljajući na SDSS-ovce i DSS-ovce. 'Meni je nepojmljivo kao Srbinu hrvatskom branitelju da za te dane ne dolaze jer kako inače vide budućnost u gradu. Bio bih ponosan da tu dođe srpska nacionalna manjina, koja je i moja, i to sa hrvatskom zastavom', poentirao je. Sljedeći se za riječ javio Đurić koji je izrazio kuriozitet zbog nedolaska djece iz vrtića Vukovar II, a u kojem se obrazovni program odvija na srpskom jeziku i ćirilicom pismu, na humanitarni koncert u organizaciji gradišćanskih Hrvata. 'To me zanima kao hrvatskog branitelja, dokle?', upitao je Đurić i dodatno 'podigao' atmosferu koja se prenijela na raspravu povodom Zaključka o suživotu.

U nastavku je Penava istjerivanje ćirilice iz javnog prostora grada pravdao 'velikoserpskom agresijom' zbog koje se 'do današnjeg dana odgađa provođenje postupaka protiv počinitelja ratnih zločina'. Kada je vijećnica VESNA VUJIĆ upitala kako je točno priznavanje prava srpskoj manjini povezano s otkrivanjem onih koji su počinili zločine te konstatirala da će se prva odreći prava na dvojezičnost ako će to dovesti do otkrivanja imena počinitelja, uslijedio je nacionalistički kaos, popraćen huškanjem na predstavnike Srba. 'Vaši su uzori četničke šubare! Silovane žene i ubijena djeca vam nisu bitni, samo vam je bitan velikoserpski projekt', izjavio je Penava pa bacio uručeni mu Statut. Rezultat glasanja bio je izvjestan, a većinu, koja je digla ruku za usvajanje spornog zaključka, za tu prigodu činili su i Radivoj Đurić, Sava Manojlović te Predrag Mišić.

Kakvi Srbi? Eto takvi. ■

Danas sve uvozimo

U Blatuši nasadi krušaka, jabuka i višanja, u Čemernici, Brnjavcu i Kozarcu nepregledna stabla jabuka. Danas je sve zaraslo u korov. Sve što je ovdje uspijevalo danas uvozimo, kaže Vojislav Banjanac iz Vrginmosta

NISAM baš ljubitelj novinara, no ako ste iz Novosti koje redovito čitam, možete ući... ali da se odmah dogovorimo: nema slikanja! Mrzim se slikati, muka mi je već što to moram činiti svakih par godina za ličnu kartu – dočekuje nas na osebujan način 65-godišnji VOJISLAV BANJANAC u svom Vrginmostu. Ipak, kad smo mu objasnili da će njegova priča teško proći bez fotografije, pristao je na kompromis. — Dobro, onda ću navući kapu da se što manje lica vidi, a vi krešite koliko hoćete, samo me nemojte prevariti!

Otkako mu je prije dvije godine umrla majka KATA, Vojislav živi sam; nikada se nije ženio i zasnivao svoju obitelj, pa nije neobično što mu je mamina smrt stubokom izmijenila svakodnevnicu.

— Dok je bila živa, imao sam s kime razgovarati. Osim toga, ona je trideset godina radila u nekadašnjem vrginmoškom DIP-u, a ja svega desetak u voćnjaku Karlovačke pivovare u obližnjoj Čemernici, pa nam je njezina penzija bila od najveće pomoći. Do tog prokletog rata bio je to sasvim normalan život, bez stresova; nismo živjeli u izobilju, ali svega je bilo u dovoljnoj mjeri. A kada je grunula Oluja, bježali smo u strahu za vlastiti život s većinom mještana. Ne bi stalo u cijele Novosti da vam prepričavam kroz kakve smo sve peripetije prolazili, no na kraju smo nekako završili kod moje tetke u Pančevu. Odonud sam vrlo brzo otišao raditi u Slavoniju, u jedno selo kraj Osijeka. U Topuskom sam još u prvoj polovici 1980-ih završio poljoprivrednu školu, pa su me odmah zaposlili u tamošnjem poduzeću. Mati se u Vrginmost vratila nakon tri godine, no jedva je u totalno devastiranoj kući uspjela osposobiti jednu sobu za boravak. Par godina iza nje, i ja se vraćam ovamo – kaže nam naš medijima nesklon sugovornik.

Da bi koliko-toliko normalizirali život po povratku u zavičaj, nužna im je isprva bila humanitarna pomoć u obliku građevinskog materijala, ponajviše crijepa i hrane. Kata je uspjela ostvariti pravo na mirovinu, a sin je prihvaćao svaki privremeni posao koji bi se nudio, od košnje i sječe drva do zidarskih radova. Nakon majčine smrti, našao se u nezavidnoj situaciji kojoj još ne nazire kraja: od države mjesečno prima tek mizernih 180 eura socijalne pomoći. Od tog iznosa treba poplačati sve režijske troškove, od struje i vode do odvoza smeća i tv-pretplata. Ne smije, kaže, preskočiti te obaveze ni jedan jedincati mjesec, jer će u protivnom upasti u financijski bezdan iz kojeg se neće do kraja života izvući.

— Imam sreće što sam po prirodi vrlo skroman, pa pomno izvažem svaki dinar prije nego ga potrošim. Ne pitajte koliko ostane kad platim sve režije, sramota me to izreći. No nikad me nećete čuti kako kukam: ne

Kapa glavu čuva – Vojislav Banjanac

žalim se, jer znam da i gore mogu preživjeti. Možda nećete vjerovati, ali ponekad uspijevam i uštedjeti. Ako jako dobro pazim i raspoređujem, mjesečno na stranu stavim onoliko koliko drugi dnevno potroše na kavu i cigarete. Meni to bude pravo bogatstvo. Ipak, nešto me drugo sve više zabrinjava, moje narušeno zdravlje. Svakodnevno moram uzimati hrpu lijekova, a većinu njih i sam platiti; ako koji kadikad preskočim, eto ti zla. Mjesečno za to trebam izdvojiti 35 eura, pa kad to uz režije odbijem od ovih 180 eura socijale, i sami ćete odmah znati gdje sam. Ne bih, ponavljam, želio da me se smatra nekakvim siromahom koji moli za pomoć, ali kad bih uspio svakog mjeseca namaknuti tih četrdesetak eura za lijekove, život bi mi bio puno lakši. I osjećao bih se kao bogataš. Ne treba mi novi frižider, peć, namještaj ili televizor. Sve to imam, premda je i staro i klimavo. Treba mi tih 35 eura mjesečno da platim prijeko potrebne lijekove. Bez svega mogu, ali bez lijekova ne mogu: preskočim li ih ijedan dan, onesvijestim se i padnem – objašnjava nam Banjanac.

Proljeće je tek počelo, no mnoge peći oko Vrginmosta još nisu ugašene. Vojislav već sada svakoga dana odlazi u šumu sakuplja drva za iduću zimu. Nema ni traktor ni motornu pilu, samo staru sjekiricu te puno strpljenja i dobre volje. Ali ono što kući donese na vlastitim leđima ne mjeri se ni u metrima ni u prikolicama, samo u naramcima. I za

našeg dolaska do njegove kuće usitnjavao je jedan, vodeći se jednostavnom računicom: do početka sljedeće sezone grijanja mora prikupiti oko 120 naramaka, a za to mu na raspolaganju stoji oko 150 dana. Pa mora potegnuti i davati sve od sebe svakog dana kako bi uspio i kako za njega ne bi bilo zime. Šupa će biti puna, ali samo ako se prije skupi za lijekove.

Naš sugovornik kaže da za ničim u životu ne žali i da ništa važnoga nije propustio, no jedna mu misao nikako ne izlazi iz glave, a vezana je uz vrijeme dok je kao poljoprivredni tehničar radio u voćnjacima Karlovačke pivovare.

— Bilo vam je to pravo carstvo zdravog voća: u Blatuši nasadi krušaka, jabuka i višanja, u Čemernici, Brnjavcu i Kozarcu nepregledna stabla jabuka, ali i grmova kupina. Prva klasta voća išla bi u prodaju, a od preostalog bi se proizvodili sokovi koje ste mogli kupiti u svim krajevima bivše Jugoslavije. Danas je na mjestu više od 40 hektara voćnjaka prava pustoš, sve zaraslo u korov i draču. Nitko se više ni ne sjeća kakvo je bogatstvo tu nekoć bilo. Sve što je ovdje uspijevalo, danas uvozimo. S time se baš nikako ne mogu pomiriti – zaključuje naš razgovor sugovornik, unatoč tome što mu je život, kao mnogim drugim povratnicima i povratnicama na Kordun težak, barem posljednjih trideset i kusur godina. ■

ИНФОРМАТОР

Председник снв-а Борис Милошевић с представницима српских организација

Ратни ожиљци Бљеска

Данас се сјећамо страдалих у операцији Бљесак прије 30 година, али и свих страдалих у рату, речено је на комеморацији за жртве у западној Славонији

У Окучанима је у петак, 2. свибња, одржано молитвено обиљежавање тридесете годишњице од прогона и страдања припадника српског народа у војно-редарственој операцији Бљесак између 1. и 4. свибња 1995. године.

Као и прошлих година, одржана је света архијерејска литургија у сјећање на страдале цивиле у операцији Бљесак, а присутне су биле делегације из Пожешко-славонске, Бјеловарско-билогорске и Бродско-посавске жупаније, саборски заступник Самосталне демократске српске странке Милорад Пуповац, председник Српског народног вијећа Борис Милошевић, владика пакрачко-славонски Јован и митрополит црногорско-приморски Јоаникије.

Положено је цвијеће у спомен свим жртвама рата испред храма Светог Димитрија у Окучанима, гдје се молитвено окупљање одржава посљедњих 11 година. Након тога је одржан парастос у селу Медари, док је делегација Вијећа српске националне мањине Пожешко-славонске жупаније присуствовала спомену на гробљу у селу Шеовица код Пакраца у сјећање на страдале у том крају. У селима Медари и Кусоње, у организацији снв-а и локалних вијећа српске националне мањине засађена су стабла у сјећање на страдале.

— Данас се сјећамо страдалих у акцији Бљесак прије 30 година, али и свих страдалих у рату. И даље осјећамо посљедице ратних дешавања, као што је све мањи број становника на овом подручју. Ратни ожиљци су и даље видљиви, али морамо да радимо све што је могуће да превазиђемо потешкоће које су проистекле из тих времена. Свакако наглашавамо да поштујемо све страдале у домовинском рату па напомињемо да и дан данас тражимо нестале свих националности како из ратних дешавања из 1991, тако и из операције ‘Бљесак’ — рекао је Новостима Никола Ивановић, председник Вијећа српске националне

мањине Пожешко-славонске жупаније и замјеник жупанице из редова припадника српске националне мањине.

Председник снв-а Борис Милошевић рекао нам је да је ‘прошло точно 30 година од акције Бљесак хв-а и муп-а, када су убијени цивили који никоме нису били пријетња, а становништво које је избјегло до данас се већином није вратило’.

— Наше окупљање је мало и симболично, али важно јер комеморирамо жртве о чијем страдању се иначе не би чуло, рекао је Милошевић.

■ Тена Ерцег

Шутња о злочинима

Високи дужносници нису ни једном ријечју споменули страдања цивила припадника српског народа након ‘Бљеска’

У склопу обиљежавања 30. годишњице од страдања цивилних жртава у операцији ‘Бљесак’ представници организација Српско народно вијеће (снв) и Документа – Центар за суочавање с прошлошћу 30. травња положили су руже на игралишту у Шеовици поред Пакраца, чиме су одали почаст страдалима током те

Округли стол у Пакрацу

операције. Након тога је у Српској кући у Пакрацу одржан округли стол.

У разговору су судјеловали Бранка Виерда, независна истраживачица и бивша директорица Иницијативе младих за људска права, ВЕСЕЛИНКА КАСТРАТОВИЋ, истраживачица и активисткиња осјечке удруге Центар за мир, ненасиље и људска права и Документа – центар за суочавање с прошлошћу, те НИКОЛА ПУХАРИЋ из Одјела за културу снв-а. Судионици су представили истраживања службених и алтернативних обиљежавања операције ‘Бљесак’ кроз задњих 10 година, навели примјере сурадње и меморијалних иницијатива. Дали су и преглед казних дјела почињених за вријеме операције ‘Бљесак’.

Када је у питању операција ‘Бљесак’, у проучаваном периоду између 2012. и 2022. високи дужносници ‘ни у једној прилици нису ни једном ријечју споменули страдања цивила припадника српског народа’, рекла је Виерда.

— Истраживање је показало да се политичари не реферирају на ратне злочине против цивила, чак ни када су у питању нарочито тешки злочини као што су они против жена и дјеце. Та се операција у водећим медијима представља, слично као и друге, искључиво из перспективе ослобађања окупираног територија и у контексту почетка мира на тим подручјима, те као увод у операцију ‘Олуја’. Што се тиче политичке номенклатуре, кроз тих 10 година она се махом измјењивала између хдз-а и сдп-а, али се приступи повијесним догађајима ове двије странке практички не разликују — објаснила је.

Веселинка Кастратовић испричала је своје искуство рада у осјечком Центру за мир, када је 23. свибња 1995. дошла у Пакрац и тамо редовито одлазила мјесецима. Рекла је како су врло брзо по доласку активисти сазнали да су на том подручју почињена казнена дјела. Констатирала је да у приступу политичара тим догађајима отад није било напретка, те да они на обиљежавањима у правилу спомињу само војнике, а не спомињу ни хрватске цивилне жртве, а камоли српске.

— Ми ни данас немамо јединствени попис цивила убијених на подручју Републике Хрватске, а до података о у убијеним и несталим цивилима јако тешко долазимо. Још теже долазимо до података о српским цивилима јер су мјеста на којима су живјели сада празна па у дијеловима западне Славоније немате кога о томе питати — рекла је. Процеси суочавања с прошлошћу састоје се од комеморирања, меморирања судбина и судских процеса, рекла је Кастратовић, објаснивши да се, када је у питању правосуђе, ‘стјече дојам да све институције играју на карту протока времена тијеком којег ће поумирати жртве, њихови сродници и свједоци, а архивска грађа бити изгубљена’.

Навела је примјере Жупанијског државног одвјетништва у Осијеку, гдје су злочини које је након ‘Бљеска’ на подручју западне Славоније чинила 103. гардијска бригада још увијек у фази разговора с њеним припадницима, док је у Вуковару проведен само један судски процес за ратни злочин против српског становништва. У питању је процес против припадника хос-а због убојства четвртог чланова оби-

тељ Олујић у Церни, док се сви други поступци у том граду односе искључиво на хрватске жртве.

— Наше Државно одвјетништво је толико трапаво или лијено да није ништа направило ни у вези стварно опаких злочина какав је био у Богдановцима покрај Вуковара, гдје је убијено преко 80 хрватских цивила, па како би онда ишта направили за Србе. У Вуковару су 1991. Срби били први који су пливали Дунавом, а предистражне радње о томе трају од 90-их година. Тај случај је дио предмета Мерчеп који је дошао из Хаага и препуштен је Хрватској, добило га је Жупанијско државно одвјетништво у Осијеку — рекла је Кастратовић.

Бранка Виерда навела је да се Иницијатива бави и заговарањем у погледу настава повијести, те тражи од институција да се 2. мај прогласи споменданом на цивилне жртве операције ‘Бљесак’. Организација је 2012. поднијела казнену пријаву због злочина над ратним заробљеницима тијеком операције Бљесак, но дорх по том питању још ништа није направио. Веселинка Кастратовић потом је такођер говорила о процесуирању ратних злочина у западној Славонији и о губитку архивске грађе за потенцијалне истраживаче, рекавши да, што се тиче судских процеса, нема помака.

— Што се тиче архивске грађе ту је мало другачија слика. Познато је да је Хрватски хелсиншки одбор документирао, међутим не треба заборавити Међународни казнен суд за бившу Југославију односно његов Резидуални механизам који има девет милијуна страница документације са простора бивше Југославије. Постоји и агенција Сенсе, која је документирала рад Суда, у Србији су након 30 година забране отворени архиви с документима јна. Хрватска има ограничење од 50 година, што значи да ћемо за 20-ак година знати још неке ствари. Али ми не користимо Механизам иако свака држава има часника за везу с том институцијом, рекла је Кастратовић.

■ Т. Е.

Годишњица страдања у Загребу

Данас је сјећање на људе страдале у бомбардирању 1995. више него икада актуално, казала је Анета Владимиров из снв-а

Српско народно вијеће (снв) и Документа – Центар за суочавање с прошлошћу у сриједу, 30. травња, обиљежили су тридесету годишњицу страдања цивила у гранатирању Загреба 2. и 3. свибња 1995. У гранатирању је погинуло седам особа, а 205 их је рањено. Представници организација положили су руже покрај спомен-плоче с именима убијених на Тргу свибањских жртава 1995. у Загребу.

ИНФОРМАТОР

Код спомен-плоче у Загребу

АНЕТА ВЛАДИМИРОВ, водитељица Одјела за културу СНВ-а, рекла је да СНВ ‘практицира културу сјећања која почива на универзалним принципима хуманости и правде за достојанство свих жртава’. То је “случај и с мјестом на којему се комеморирају Загрепчани и Загрепчанке убијени и рањени у суровој одмазди за покретање и операције Бљесак’.

— Данас је сјећање на ове људе више него икада актуално, с обзиром на то да људи у разним дијеловима свијета свакодневно страдавају на овакав начин - рекла је Владимирова. Истраживач у Документи Јурица Витковић рекао је како та организација, заједно с СНВ-ом и другим из цивилног друштва, од 2021. године прати provedбу Закона о цивилним страдалницима из Домовинског рата.

— Иако је тај закон сада у четвртој години provedбе, примјетни су тишина и страх у вези страдања цивилних жртава у операцији Бљесак. Ми у својој бази немамо евидентирану ниједну особу, односно ниједног члана породице жртава, која би поднијела захтјев за остваривањем права која имају према том закону. Колеге из СНВ-а ступиле су у контакт с двије особе, међутим оне нису жељеле поднијети захтјеве - рекао је Витковић.

■ Т. Е.

Соколовић у Глини

Нисам први пут у Глини и сваки пут сам одлично примљен, рекао је познати глумац након представе у СКЦ-у Јосиф Руњанин

И грмљавинско неврије-ме ни обилна киша нису спријечили грађане Глине да у понедељак попу-не дворану Српског културног центра Јосиф Руњанин како би уживали у представи ‘Лијево, десно, глумац’ Зијаха Соколовића. Било је то треће по реду, од укупно 14 догађања

која до краја свибња организирају СКЦ и Српско народно вијеће под називом ‘Мај – мјесец отворених врата у Глини’. Домаћин познатом глумцу и посјети-тељима био је ИГОР МРКАЉ који је пом-но водио рачуна да све прође како је за-мишљено, па чак и чашћење послје представе.

— У СКЦ-у почела су се редати догађања која завршавају 28. свибња разговором на тему ‘Антифашизам 80 година послје’, у које-му ће судјеловати Зоран Пусић и Еуген Јаковчић. Бит ће ту казалишних и кино представа, дјечјих концерата, фотограф-ских радионица, промоција књига, конче-рата, изложби и још доста тога. Задовољан сам с данашњом посјетом Зијаховој извед-би која је, судећи по атмосфери и громком аплаузу на крају, потврдила да овоме гра-ду недостаје сличних представа - рекао је Мркаљ. Познати глумац с простора бивше

Лијево, десно, глумац – Зијах Соколовић

Југославије с бечком адресом, уживао је у изведби, потакнут изврсно расположеном публиком.

— Нисам први пут у Глини и сваки пут сам одлично примљен. Највише ме се дојмило што након представе публика не иде кућама већ се неко вријеме дружимо па се представа непланирано наставља, баш као и данас. Моја данашња представа руши границе држава, регија, вјере, на-ције и било какве припадности па је због тога одлично прихваћена и свима лако разумљива. Домаћин Мркаљ провео ме кроз цијели простор овог културног цен-тра. Изненађен сам његовом величином и функционалношћу који омогућују и знатно веће пројекте - рекао нам је Соко-ловић који је већ добрано прешао бројку од 50 година активне глуме. Питамо, гдје је крај.

— На то често новинарско питање свима је својевремено одговорио Абдулах Си-дран: “Човјек почиње да живи кад дође до мртве тачке!” – испалио је у свом сти-лу наш суговорник. Врата СКЦ-а Јосиф Руњанин у Глини нису више стидљиво одшкринута већ се све више отварају. Стојан Јелић из Бијелих Вода који је на представу дошао са неколико сумјешта-на, каже да је мало оних који нису чули за Зијаха Соколовића па је то и њега при-вукло представи.

— Осим одличне представе добио сам рас-поред културних догађања у мају па ћу сасвим сигурно још који пут навратити. Такве прилике се не пропуштају - рекао је Јелић.

■ Владимир Јуришић

Изгубљена битка

Мислим да око антифашизма водимо изгубљену битку, рекао је хисторичар Хрвоје Класић у Загребу

ПОВОДОМ 80. годишњице Да-на ослобођења Загреба и Да-на побједе над фашизмом 8. и 9. маја 1945., у Музеју Гра-да Загреба организован је округли стол ‘Други свјетски рат: Осамде-сет година послје’ уз учешће више еми-нентних хисторичара и стручњака. Скуп су организирали Савез антифашистичких бораца и антифашиста (САБА) РХ и Град Загреб.

— Посљедњих 35 година однос према анти-фашизму је једнак; у теорији све изгледа јако добро, па би нетко прије 35 година мо-гао рећи да ће ово бити идеална антифа-шистичка земља; предсједник је партизан, комунист и генерал јна, антифашизам је у уставу, уведен је празник Дан антифаши-стичке борбе. Али у пракси је преко 3.500 споменика посвећено антифашистичкој борби дигнуто у зрак, уништено је 3,5 ми-лијуна књига на ћирилици или оних по-свећених антифашизму, бројне улице су преименоване, а све су се више увлачили усташофилија, релативизација усташких злочина и генерално усташког покрета - рекао нам је професор Хрвоје Класић.

— Мислим да око антифашизма водимо изгубљену битку па нећемо доживјети да се хрватско друштво у већини поноси партизанима као бранитељима и борцима против фашизма и окупације. Живимо у свијету гдје школе и уџбеници нису једи-ни креатори мишљења, имамо инфлуен-сере присутне на друштвеним мрежама, а млади радије читају њих него знастве-не радове. Једино се можемо надати да ће млади препознати нетолеранцију, насиље и агresiју, чак и ако забораве што је било на Сутјесци или Неретви - казао је Класић, истичући и да нема хрватског антифашиз-ма који није био дио југославенског, као и да је Тито био југославенски, а не хрватски антифашист.

По ријечима ИВЕ ГОЛДШТАЈНА, ‘осло-бођење Загреба не обиљежавамо него сла-вимо. На то, као и на НОБ, морамо бити поносни’.

Судионици округлог стола

— Зато треба понављати да се 1945. десило ослобођење и да је јасно тко је био на пра-вој, а тко на кривој страни. Повијест анти-фашизма у Загребу не почиње 8. свибња 1945. него од 1941. па све до ослобођења које су људи дочекали с весељем - рекао је Голдштајн. Горан Хутинец нагласио је да је након рата створена Европа у којој за разлику од Хитлерове, било мјеста за све, чак и за оне који су поражени 1945. док је Војко Оберснел рекао да су се Истра Ријека, дијелови Словеније и Трст први срили с фашизмом.

— Нажалост, антифашизам је избачен из суства образовања, али смо 3. маја про-славили ослобођење Ријеке. Да није било партизанске побједе, границе би биле дру-гачије - истакнуо је бивши градоначелник.

■ Н. Јовановић

Мржњом на образовање

Зво је организовао округли сто о говору мржње према образовању на српском језику и писму

ЗАУСТАВИМО говор мржње према образовању мањина по моделу А, назив је округлог стола, који је последњег дана априла, у органи-зацији Заједничког већа општи-на одржан у Српском културном центру у Вуковару. Циљ панел дискусије био је под-стицање дијалога и размена мишљења о из-азовима с којима се суочавају запослени у образовању мањина. Акценат је био на го-вор мржње према образовању на српском језику и писму. Панелисти су говорили о правној регулативи, улози надлежних ин-ституција, могућностима превенције и санкционисања подстицања и ширења го-вора мржње, као и важности очувања обра-зовања на матерњем језику.

— Отворен је дијалог о теми која дубоко задире у темеље демократског друштва - право на образовање, достојанство и рав-ноправност. Говор мржње према српској мањинској заједници нажалост све чешће постаје део јавног и медијског простора али и покушаји да се угрози похађање наставе на српском језику и ћириличном писму, што је загарантовано право српске заједни-це. Зато је важно да не ћутимо и да о томе конструктивно расправљамо - рекао је у име организатора предсједник Одбора за људска права ЗВО-а Љубомир Ајдуковић.

О актуелној теми говорили су адвокат МАРКО ЦВРКОВИЋ, новинар Вечерњег листа БРАНИМИР БРАДАРИЋ, професорка српског језика у вуковарској Гимназији ЉИЉАНА БАЈАЦ НИКОЛИЋ и директорка Дечјег вртића Вуковар 2 МАРИНА ЛАТИНО-ВИЋ. У јавности је честа прича о подеље-ним школама и вртићима.

— Актуелизује се обично пред одређене да-туме, везане уз ратна дешавања, када врло често из медија читамо да смо подељени жицама, да постоје српски и хрватски вртићи, термин који мени лично доста смета. Трудимо се да имамо заједничке активности и да деца заједно функциони-

nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
foruma

NOVOSTI
HOBOCTA
#1325, petak 9. 5. 2025.

СЛАВЕНКА ДРАКУЛИЋ Писање ми и даље остаје нужност

Било ми је важно остати досљедна својим принципима и увјерењима и не радити компромисе, ни у послу ни приватно, колико год је то могуће. И још, његовати пријатељства и односе с људима, не трошити енергију на површну социјализацију

Својим цјелокупним опусом славенка дракулић доказа-ла је да врхунског новинарства нема без стваралачке маште, притом се истодобно у свом књижевном раду ослањајући на новинарске праксе – наведено је, међу осталим, у образложењу награде за животно дјело ‘Отокар Кершовани’ која је на Дан слободе медија, 3. свибња, у Хрватском новинарском друштву додијељена ауторици која се од осамдесетих до данас – унаточ медијском прогону деведесетих, унаточ болести која је прати од младих дана, и двјема трансплантацијама бубрега те уз сјајну књижевну каријеру – није престала бавити новинарством. Дио тог рада може се наћи у књигама ‘Смртни гријеси феминизма’ (Фрактура, 2020. – друго, проширено издање, ‘Они не би ни мрава згазили’ (Ферал Трибјун, 2003.) и ‘Рат је свугдје исти’ (Фрактура, 2022.). ‘Признање колега је велика ствар, томе се никако нисам надала. Тим више што сам баш у овој струци преживјела тешка времена, иако, наравно, нисам била једина. То ме није одвратило да наставим нити ме бављење књижевним стваралаштвом удаљило од новинарства’, каже Славенка Дракулић у уводу интервјуа, који смо, због награде, посветили њезином новинарском раду.

Је ли новинарство било ваш избор? Новинарство нисам баш одабрала, некако су ме околности упутиле према писању, прије свега оснивање тједника Полет. Завршила сам компаративну књижевност и социологију, што не нуди велики избор занимања. Неко сам вријеме радила у ии. гимназији, јако сам вољела бити с ученицима, али и писати, сурађивати у студентској штампи која је тада била најбоља новинарска школа. Вјерујем да нитко из моје генерације није завршио новинарство на Политичким знаностима, али је много новинара у култури прошло кроз ту школу. Кад ми се пружила прилика да се запослим у Старту, превладала је жеља да пишем. Старт ми је пружио могућност писања дужих текстова, интервјуа, репортажа, есеја... Било је то, усудила бих се рећи, златно доба штампаног и телевизијског новинарства јер је партијски притисак већ био попустио и дошла је до изражаја новинарска квалитета. Тада су се афирмирале новинарке моје генерације, на примјер маја милес, јелена ловрић, весна кесић или млађе, као јасна бабић. А ускоро је засвијетлио и Ферал Трибјун.

Да данас завршавате факултет, бисте ли поновно ушли у новинарство? Не, не бих више пожељела бити новинарка. То се занимање суштински промијенило, прије свега под утјецајем развоја технологије. Промијенио се и концепт новинарства и самих медија. Заправо је ријеч о промјени културне парадигме, од културе ријечи на културу слике. Нова технологија нам нуди платформе којима доминирају слике. Новинарски текстови данас као да постају све више додатак слици. И не само то, не постоји више систем информи-

● Добитница награде
● хнд-а за животно дјело
●

Текст Вјештице из Рија је био позив на медијски линч, који је имао, рекла бих, драматичне последице на наше животе. Наравно, нисмо биле једине, присјетимо се Мире Фурлан и Раде Шербеџије

рања којем можемо вјеровати. Јако је тешко разликовати праве од лажних вијести. Но то је друга прича.

Оптужене смо као националне издајнице

Што је на вас формативно утјецало у новинарству, тим више што сте доста брзо у Старту почели објављивати есеје?

Заправо никада нисам радила у дневним новинама па тако нисам прошла уобичајен новинарски пут, од извјештавања у градској рубрици до коментара, а како сам се углавном бавила темама из културе и тзв. феноменима, то је захтијевало дуже форме. У нашем се новинарству тада није често појављивао аутор или ауторица у првом лицу, осим у ауторским колумнама. У својим сам текстовима покушала нешто промијенити, увести нешто као што је амерички ‘њу џурналисм’, типа трумана капотеа. Тих раних осамдесетих су ме занимали есеји сузан зонтаг и ханса магнуса ензенсбергера. Ипак, најзначајнији утјецај на мене имало је двоје страних новинара, можда зато што су обоје стилски на рубу литерарног изражавања. Један је познати пољски новинар и писац рисард капусцински којег сам открила доста рано. Друга је мање позната, али одлична америчка ратна дописница марта гелхорн, чија ми је књига сабраних ратних репортажа ‘Фејс оф Вор’, и уопће њезин особни приступ рату, послужила као модел за нон-фикшн књиге о рату, али и социјализму, Еуропи итд.

Давно сам чула причу о вама за коју уопће не знам је ли тачна: када је редакција Старта добила прву факс машину, ви сте је користили да бисте слали своје текстове иноземним редакцијама. И ако није тачна, рекла бих да је добра метафора за вашу амбицију да изађете изван домаћих медијских оквира, што вам

● РАЗГОВАРАЛА Барбара Матејчић
● ФОТО Сањин Струкић/PIXSELL
●

је и успјело, а што је пак ријетко у нашем новинарству. Згодна прича, али посве неточна! Нити сам слала текстове страним редакцијама с редакцијског факса нити је било ријеч о амбицији да успијем вани. Факс сам сама купила негдје средином осамдесетих, а текстове сам слала у иноземне, махом америчке, енглеске, њемачке и талијанске новине и тједнике из неколико разлога. Један је био да сам, заједно с цијелом редакцијом тједника Данас, 1992. остала без посла. Данас је, наиме, преузела редакција блиска власти, а нас све као вишак послала на бурзу рада. Други је разлог била чињеница да овдје није баш било прилике за објављивање након дифамацијског текста ‘Вјештице из Рија’, који је крајем 1992. објавио Глобус, дакле те хајке на пет жена која се проширила и на друге новине. И тако је било идућих десетак година. Можда је добро да подсјетим млађе читатељице: ради се о једној од срамних епизода хрватског новинарства кад је тзв. инвестигативни тим тједника Глобус, а уствари славен летица, како је показало суђење, док је уредник био денис куљиш, објавио неку врсту потјернице за пет жена које нису имале превише тога заједничког, осим што су биле против национализма и ратноухачке политике тадашње власти. Биле смо то Јелена Ловрић, Весна Кесић, Рада Ивековић, Дубравка Угрешић и ја. Оптужене смо као националне издајнице, а најважније је да су нам у текст побројена крвна зрнца, па чак и она наших мужева. Био је то позив на медијски линч, који је имао, рекла бих, драматичне последице на наше животе. Наравно, нисмо биле једине, присјетимо се Мире Фурлан и Раде Шербеџије, који су такођер платили скупу цијену не само својих увјерења, него, попут Шербеџије, и своје ‘криве’ националне припадности. Но како сам од раније почела сурађивати са страним медијима, само сам наставила. Било је то истовремено и вријеме рата и потражње за новинарским текстовима из зараћеног подручја.

Драго ми је да сте сами споменули ту ужасну хајку коју је покренуо Гло-

Кад је 2020. објављено поновно издање ‘Смртних грије-ха феминизма’ многе су млађе читатељице биле запањене јер је толико проблема остало исто – насиље над женама, неједнаке плаће за једнаки рад

бусов текст, која је к томе и најгори примјер одштампане мизогиније у повијести хрватског новинарства. Двојила сам се хоћу ли вас питати јер се, колико знам, нерадо враћате на то. Док сте чекали судску пресуду због прогона тим текстом, изјавили сте да ћете од одштете основати новинарску награду за Вјештицу године. Свиђа ми се та идеја, што је било с тим? Баш ми је драго да сте споменули ту моју прастару идеју, која је била одлична, али сам је замислила као колективни чин свих нас, као и оних жена које су се осјећале као вјештице. Било је то у вријеме разједињености женских група, грађанске удруге још су биле новост и испоставило се да би такво што било тешко организирати. Осим тога, углавном сам боравила у Шведској. Ипак, можда још није касно.

Јавна дискусија овдје нема традицију

У задњем тексту првог издања ‘Смртних грије-ха феминизма’ из 1984., ‘Умјесто биографије’, пишете: ‘У почетку, сваки пут када бих у својим текстовима споменула ријеч феминизам, уредници би је педантно прекрижили. Данас то више не чине.’ Објављујете у медијима преко 50 година. Колико се, из феминистичке перспективе, у том периоду промијенио свијет?

Велика је то тема, превелика за један разговор. Свијет се и јест и није промијенио. Ево један мали примјер: кад је, након скоро 40 година, 2020. објављено поновно издање ‘Смртних грије-ха феминизма’ многе су млађе читатељице биле запањене. Запањило их је прије свега што је толико проблема остало исто – насиље над женама, неједнаке плаће за једнаки рад, судјеловање у управљачким тијелима институција или у високој политици, да споменем само неке. Да не говоримо о праву жене на избор да побаци или роди, иако се ради о њеном властитом тијелу. То се право под утјецајем религије и конзервативних власти стално доводи у питање. Није чудо да су се Францускиње избориле да ово право уђе у устав, уз подршку предсједника емануела макрона.

Што вам је у новинарском и публицистичком раду било најтеже написати?

Без сумње ми је најтежи био рад на књизи ‘Они не би ни мрава згазили’. Ради се о портретима особа оптужених за ратне злочине на Међународном казненом суду за бившу Југославију у Хаагу (мкс). Пишући о њима, заправо о околностима које су омогућиле да злочине или почи-не или нареду, морате се суочити с неким тешким етичким и моралним питањима. Јесу ли ти људи монструми, како је уобичајено рећи, или се у сваком човјеку крије могућност почињења зла? Ако су такви људи само изузеци, како бисмо воље-

ли вјеровати, онда су занимљиви једнако попут случајева лудила или какве чудне болести. Међутим, што ако сви у себи носимо могућност да у одређеним околностима одаберемо криву страну, страну зла? На ту је тему направљено пуно истраживања и заправо нема закључка колику улогу у том избору играју поријекло, одгој, образовање, карактерне особине појединца. Из тог низа питања је и настала књига 'Они не би ни мрава згазили'. Наиме, оптуженици за ратне злочине су из различитих социјалних, економских, образовних итд. средина, тако да пружају увид у разноликост таквих људи. Увјерена сам да сви ми имамо у себи тај потенцијал да починимо нешто лоше, али имамо и могућност избора. О борби два принципа у човјеку заправо свједочи цијела културна повијест, од религијских текстова, јер су религије прве артикулације тих човјекових особина, па све до литерарних дјела прима левија. И на концу, бавећи се ратним злочинцима морате се упитати бих ли и ја могла учинити тако нешто.

У вашој задњој књизи прича 'О чему не говоримо' такођер се бавите заштјевним темама – крајем живота,

Увјерена сам да сви ми имамо у себи потенцијал да починимо нешто лоше, али имамо и могућност избора. На концу, бавећи се ратним злочинцима морате се упитати бих ли и ја могла учинити такво нешто

болестима, издајом тијела, понижењима, али и страшћу у позним годинама. Некада – као када је недавно једино моника херцег говорила о свом искуству абортуса на заштјев – чини ми се да јавно не говоримо готово ни о чему важном у првом

лицу или да тек отварамо многе теме, док су истовремено друштвене мреже перманентни ријалити шоу. Које су највеће табу-теме у нашем друштву и о чему би медији требали писати, а не пишу? У нашем друштву и даље доминира политика. Све се друге озбиљне теме, као здравство или образовање, мичу у страну. Јавна дискусија, јавна полемика о темама од заједничког интереса овдје нема традицију. Овдје се људи на најодговорнијим политичким позицијама – свађају! Али, и медији су се промијенили, као што сам споменула, тако да су неке теме привлачније за 'кликање' од других. У опћој тенденцији површности и забавним садржајима, озбиљне се теме повлаче на интернетске платформе, гдје остају лебдјети у изолираним мјехурићима. Тешко је уопће креирати свијест о јавном интересу данас, па тако и тема корупције, која је рак-рана свих пост-социјалистичких друштава а не само нашег, остаје прикривена. Тек ту и тамо до јавности допре вијест о спектакуларном хапшењу. Чак и кад новинар укаже на неку такву појаву, тко ће то објавити? Кад објави, хоће ли нове чињенице потакнути тужитељство или полицију да покрену истрагу? Проблем је и у томе што корупција чини затворени круг који је тешко пробити. Погледајте само невиђени отпор према истраживању корупције у Хрватској према главној еуропској тужитељици лаури коवेशи, а ради се о еуропској тужитељици, а не новинарки. Ситуација ме мало подсећа на отпор мксј-у у вријеме рата.

У новинарству нема исприке

Што су вам новинарска знања, технике, методе дале у књижевном раду, а што књижевне у новинарском? Тешко ми је и набројити што ми је све дало новинарство! То је прије свега дисциплина. У бављењу књижевношћу најтежи је управо тај дио, бескрајни сати и дани сједења за писаћим столом. Бити списатељица није лако ако те не држи столица јер идеје ти могу бити фантастичне, али роман од тристо страница треба и физички написати. За то треба одлучности, али најважнија је дисциплина. У новинарству немаш исприке, нема поспаности, нерасположења, лоше воље, важнијег посла јер текст се мора испоручити. Затим, у новинарству је најважнија знатижеља, без тога једноставно не можете бити новинар. Али куда усмјерити и како дисциплинирати ту знатижељу? И наравно, научило ме како написати текст, кратак или дугачак. Мораш разлучити важно од неважног, компоновати га по неким правилима струке, пазити на реченицу, а изнад свега – одбацити неважно, скратити текст. Велико је умијеће краћења текстова. Све ми је то било јако важно. Кад је о разлици између новинарства и књижевности ријеч, увијек се сјетим што је наводно рекао чешки новинар и писац карел чапек: новинарство је писање

о новим темама у већ постојећим и утврђеним формама, док је књижевност писање о старим темама на нови начин. А најбољи опис писаца ми је онај који сам чула од америчког писца пола остера, само нисам сигурна је ли његов или је некога цитирао: писци лажу, краду и измишљају. Управо обрнуто од новинара! Диван је и посве точан тај опис. Требала сам у себи помирити новинарку и списатељицу и одлучити која тема камо спада. Од књижевности понекад посуђујем описе емоција и психолошких стања, тако да моји текстови знају бити нешто између. Како је нетко давно написао: ја пишем 'нечисти жанр'. Јако волим бити баш ту, негдје између, ни тамо ни овамо.

Роман 'Као да ме нема' о масовним силовањима у Босни настао је на темељу нашег новинарског рада за вријеме рата. Јесте ли размишљали да напишете нон-фикшн књигу о томе?

Не, довољно ми је било да пишем кратке новинарске форме, које сам послје ипак објавила у књигама, на примјер 'Балкан експрес' и 'Рат је свугдје исти'. 'Као да ме нема' је фекшн роман, роман настао на темељу података, чињеница, изјава, свједочанстава и мојих разговора са жртвама. То ми је искуство било важно баш у смислу граница новинарства. Наиме, након што сам писала о масовним силовањима у новинарским формама као што су коментар, репортажа и интервју, осјетила сам да ту не могу постићи оно што сам жељела, да читатељ осјети ужас тог искуства који ће га емоционално дотакнути. То је у новинарству тешко постићи па сам посегнула за литерарним уобличавањем документарног материјала, што ми је омогућило да добијем управо тај емоционални ангажман читатеља. Умјесто бројних свједочанстава силованих жена, у књизи је свједочио један измишљени женски лик, али сви су се детаљи њеног свједочанства заиста догодили.

У есеју 'Дјевојчица с наочалама' из књиге 'О чему не говоримо', у којем лamentsирате о потреби 'ослобађања' од књига које су се кроз године нагомилале на полицама, пишете: 'Прикривени разлог премишљања о књигама, односно о редуцирању стварности на оно нужно, јест да је времена, због мојих година, све мање.' На што то вријеме има смисла утрошити, што вам у селекцији остаје као вриједно? Стјецајем животних околности те сам приоритете морала себи поставити пуно раније тако да није било разлога да их сада мијењам. Било ми је важно остати досљедна својим принципима и увјерењима и не ради-ти компромисе, ни у послу ни приватно, колико год је то могуће. Бирати мудро животне битке. И још, његовати пријатељства и односе с људима, не конфронтирати се, не трошити енергију на глупе садржаје и површну социјализацију. Наравно, писање и читање остаје и даље нужност. Макар, морам признати да ме године у томе понешто успоравају.

Prosjak na zlatnoj klupi

Za našeg boravka u peruanskoj prijestolnici Limi proglašeno je izvanredno stanje zbog bandi koje bacaju granate na škole jer ne plaćaju reket te ubojstva pjevača Paula Floresa. 'Ovdje stotine rade bez papira i ugovora', pokazuje vozač Sami na okolne planinske lance gdje bande drže ilegalne rudnike zlata

KADA se Gloria u seriji 'Moderna obitelj' na predrasude svoga muža namrštila i ispalila: 'Ti misliš da se mi Kolumbijci spotičemo o kože i ubijamo po ulici. Znaš li koliko je to uvredljivo? Kao da smo Peruanci!', peruanski ambasador u SAD-u tražio je ispriku od režije. Publika se smijala, iako pomalo zatečena: otkad su Peruanci problem? Kolumbija je kokain, Venezuela su komunjare, Brazil favele,

Argentina nacisti... Ali Peru je mirna andsko-amazonska zemlja po kojoj šeću alpake sa šarenim pomponima, dok Indijanci sviraju 'El condor pasa' na frulicama. S takvim idejama u Peru dolaze i brojni putnici. Hah!

Baš tijekom našeg boravka u peruanskoj prijestolnici Limi proglašeno je izvanredno stanje zbog bandi koje bacaju granate na škole jer ne plaćaju reket te ubojstva pjevača PAULA FLORESA. Po

dolasku smo zaglavili u prometnom kaosu skoro dva sata, promatrajući nedovršene ciglene kuće, stotine kablova omotanih oko stupova, pse lualice i ulice prašnjave od pustinjskog pijeska. 'Naš predzadnji predsjednik, PEDRO CASTILLO, je pokušao preuzeti svu vlast, a kad mu nije uspjelo, bacio se u bijeg prema meksičkoj ambasadi da zatraži azil. No, putem je zapeo u prometnoj gužvi pa ga je vojska ulovila', priča vozač MANUEL.

Nema tog lidera u novijoj povijesti s kojim se Peru nije obračunao, obično prije završetka mandata. Podigli su i poseban zatvor za bivše predsjednike, tzv. 'predsjednički zatvor'. Trenutno je popunjen. Zatvor, zatvor, samoubojstvo, zatvor, kućni pritvor, svrgnut u puču, ostavka, zatvor – tako su padali zadnji predsjednici. Papa FRANJO se tijekom posjete Peruu 2018. godine pitao: 'Što se to događa s Peruom i njegovim liderima?', a Peruanci su se šalili: 'Kažnjavamo ih, pa što? Cijela Latinska Amerika nam zavid.'

Mnogo je toga na čemu bi kontinent mogao zavidjeti Peruu, barem na papiru. Ekonomija je među brže rastućima, poljoprivredni sektor je moderniziran i orijentiran na izvoz, turizam se razvija paralelno s naporima da se očuva autohtona baština, peruanska kuhinja nosi titulu najbolje u Južnoj Americi, država je bogata rudnicima bakra, srebra, cinka i zlata... Sav taj sjaj ogleda se u metropolitanskoj i modernoj Limi. Ona je s dolaskom Španjolaca u 16. stoljeću podignuta kao Grad Kraljeva, prijestolnica novog Vicekraljevstva.

No da bismo vidjeli povijesnu kičmu Perua, pošli smo tisuću kilometara južnije i par tisuća metara više, u Ande. Grad Cusco bio je prijestolnica Inka carstva, 'pupak svijeta', mjesto štovanja boga Sunca, podignut u obliku pume – gotovo svete životinje, grad koji je arhitekturom oduševio i konkvistadora FRANCISCA PIZARRA. Danas ovdje, na 3400 metara visine, svake godine slijeće oko dva milijuna turista. Lokalno domorodačko stanovništvo zna da će turistima pozliti od visinske bolesti, pa ih dočekuju na aerodromu s vrećama lišća koke za par dolara. Nismo osjećali probleme s visinom, ali smo svaki dan balkanskom vještinom motali lišće u sarmice i trpali u obraze.

Svaki korak ulicama regije Cusco evocira kolonijalnu prošlost i, premda ih više nema, prisutnost kolonizatora može se osjetiti u zidovima, križevima i pogledima sirotinje koja cijele dane u šarenim tkaninama vuče suvenire na leđima, pokušavajući ih prodati prolaznicima. Ako bih Peru trebala zamisliti u jednoj slici, bila bi to slika sitne Quechua žene koja na leđima u šarenoj tkanini nosi ogroman teret po prašnjavim cestama.

'Danas sam radio od 7 ujutro i završit ću u 9 navečer', priča mi još jedan vozač, SAMI. 'Svaki dan tako radim, ali nedjeljom odmaram jer je to dan za obitelj.' Pokazuje sliku svoje supruge i kćeri, te zaključujem da je postao otac kao vrlo mlad. 'Nekad je bilo normalno rano imati obitelj. Obitelj je najljepša i najvažnija stvar na svijetu. Zahvalan sam što radim makar ovaj posao pa mogu odvojiti jedan dan za njih. Mogao sam raditi u rudnicima, ali to bi bilo preteško. Onda bih i umro kao mlad otac', nasmijao se kiselo.

Vozeći se regijom, putnika po cesti poput straže nadgledaju planinski vrhovi prekriveni ledenjacima. Izgledaju tako spokojno u naizgled vječnom ništavilu. No kad bismo krenuli put njih, otkrili bismo otvorene rane Perua skrivene od pogleda. Buka dinamita, udarci željeza o stijene, muški uzdisaji i kašalj, staklenke piva i svađe po blatnim ulicama, tupi pogledi djevojčica u kratkim suknjama

Vojnici patroliraju turističkim područjem u Limi (Foto: Mariana Bazo/XINHUA/PIXSELL)

Tzv. ‘predsjednički zatvor’ trenutno je popunjen. Zatvor, zatvor, samoubojstvo, zatvor, kućni pritvor, svrgnut u puču, ostavka, zatvor – tako su padali zadnji predsjednici

na hladnoći i repetiranje pištolja zamaškiranih čuvara – prizori su koji govore o prokletstvu ponovljene povijesti bolje od bilo kojeg udžbenika.

‘Ovdje stotine rade bez papira i ugovora’, pokazuje Sami prstom na okolne planinske lance. ‘Siromašni ljudi traže bilo kakav posao. Među njima ima i djece. Ima onih koji uopće nisu plaćeni nego im kažu: mjesec dana ćete kopati za nas, a onda jedan dan možete kopati za sebe, pa što nadete – nadete. Iza planina, u prašumama Amazone, bande drže ilegalne rudnike zlata koje je država zabranila. Ali, kako će policija ikad doći do tih dijelova? Puno rudnika, puno nepravde...’

Muškarci i dječaci tijekom procesa traženja zlata koriste živu koja ima svojstvo vezivanja na zlato i tako ga lakše lociraju, a potom paljenjem odvajaju živu s njega. Živa i drugi teški metali ulaze u tijelo, atmosferu, tlo i rijeke, trujući hranu koju ljudi jedu. Jedan takav ekstreman slučaj zabilježen je u rudarskom gradu Cerro de Pasco, gdje je utvrđeno kako polovica dječje populacije ima opasno visoke razine olova i arsena u krvi. Žene obično ne rade u rudnicima, nego čekaju ispred da muškarci završe posao i prekopavaju grumenje koje oni odbace. Ostale žene i djevojčice su kroz trgovinu ljudima dovedene da rade kao kuharice i seksualne radnice.

Sve ovo je opis situacije u legalnim rudnicima, pa preostaje samo zamisliti kakva je situacija u ilegalnim gdje zakon jačega održavaju lokalni gangsteri naoružani pištoljima i mačetama. Procjenjuje se kako crni sektor čini više od 30 posto peruanske proizvodnje zlata, te da u njemu radi čak pola milijuna ljudi, generirajući zaradu koja je premašila onu trgovine drogom. Zbog toga je zlato dobilo nadimak ‘novi kokain’. LENIN VALENCIA iz Ministarstva energije i rudarstva rekao je: ‘Kad bismo pratili zakon ne bismo imali dovoljno zatvora u ovoj zemlji za toliko ljudi’. Iza brojnih ilegalnih rudnika stoje poznati biznismeni i političari.

PERU je u vrhu svijeta po proizvodnji zlata. U njegovih više od 200 aktivnih rudnika dominiraju strane tvrtke iz Kine, Švicarske i SAD-a, dok državne tvrtke igraju sporednu ulogu. Za to je zaslužan bivši predsjednik ALBERTO FUJIMORI koji je došao na vlast 1990. godine. Dotadašnju hiperinflaciju, nezaposlenost i probleme s gerilskim skupinama odlučio je riješiti ‘fujischockom’: rezanjem državnog sektora, neoliberalnim reformama, rapidnom privatizacijom, obračunima s komunistima... Ukratko, svime zbog čega je uživao podršku SAD-a, a u

narodu dobio nadimak Chinochet. Bila je to igra riječima jer se osobe azijskog podrijetla u Peruu od milja zovu ‘el chino’, a stil vladavine bio mu je kao u PINOCHETA.

U procesu privatizacije pala je i ogromna državna rudarska tvrtka Centromin Peru, a strani investitori i tvrtke dočekani su s crvenim tepihom: niski porezi, oslobođanje od plaćanja tantijema vladi, dozvola da sami vrše nadzor i predaju izvještaje o vlastitom djelovanju na okoliš, pomoć države u zgrtanju zemljišta... Porez koji plaćaju na iskorištavanje rudnika do lokalnih zajednica dolazi na kapaljku jer ugovori pogoduju korporacijama, a političari pune svoje džepove. Ekonomija na papiru raste, ali trećina peruanske populacije i dalje živi u siromaštvu, zbog čega se za Peru kaže da je ‘zemlja bogata siromaštvom’ i ‘prosjak na zlatnoj klupi’.

Prošlo je petsto godina otkako su Španjolci došli, porobili domorodačko stanovništvo i natjerali ga da za njih iskopava zlato. Do danas se nije puno toga promijenilo. Domoroci su štovali planine i vjerovali kako one imaju božanska svojstva – zato su tamo dizali

Ekonomija na papiru raste, ali trećina peruanske populacije i dalje živi u siromaštvu, zbog čega se za Peru kaže da je ‘zemlja bogata siromaštvom’ i ‘prosjak na zlatnoj klupi’

Andske planine i visoravni

svetišta i hramove, a kroz rituale tražili dozvolu Majke Zemlje za korištenje prirodnih resursa. Sada su prisiljeni tražiti spas u blatu i eksploatirati prirodu za korporacije, suprotno svojim uvjerenjima da su čovjek i okolina u konstantnom reciprocitetu.

HRAMOVE posvećene prirodnim božanstvima Španjolci su uništavali da bi tim kamenom i materijalom gradili svoje crkve na njihovim temeljima. Oltari i svodovi katoličkih crkvi su namočeni u zlato do te mjere da čovjek ima osjećaj kako će početi kapati po njemu. ‘Otopili smo carstvo za nju’, tako opisuju Crkvu sv. Franje u Limi. Ironično, upravo je papa Franjo upozoravao kako je zlato postalo lažni bog koji zahtjeva žrtvovanje ljudi – i to onih koji su istinski vlasnici ove zemlje, a kojima možda kao nikad dosad prijeti izumiranje.

Kada su Španjolci 1532. godine uhvatili posljednjeg Inka cara, ATAHUALPU, tražili

su ga bogatstvo u zamjenu za slobodu. On im je obećao količinu zlata i srebra koja će ispuniti cijelu prostoriju u kojoj je zarobljen – i zaista, ono je uskoro počelo pristizati sa svih strana zemlje. Španjolci su zlato i srebro uzeli, a Atahualpu prevarili i ubili. Jedna legenda kaže da je Francisco Pizarro rekao Atahualpi: ‘Vjeruj mi, dajem ti svoju riječ kao Španjolac’, a ovaj je na to odgovorio: ‘Sumnjam, upoznao sam i previše Španjolaca.’ Soba u kojoj je Atahualpa bio zatočen danas je sačuvana kao spomenik u regiji Cajamarca – jednoj od najsiromašnijih pokrajina u Peruu. U njoj se nalazi i Yanacocha, najveći rudnik zlata u Južnoj Americi.

Ne postoji bolje mjesto od Južne Amerike da ispuni čovjeka klasnim bijesom. Isto tako, ne postoji bolje mjesto od Južne Amerike da čovjeka ispuni nadom. Istina, Peru nisu samo alpake i Indijanci na frulama. Peru su dekice za teret u šarenim bojama, zdravi bijeli zubi (kažu da je to od koke) razvučeni u širok osmijeh, ulični vašari koji vraćaju u devedesete, Inka ponos na svakom koraku i sveta Majka priroda, sindikat *cocaleros* i solidarnost s Palestinom, gostoljubive obitelji koje pridu strancu na cesti da ga pitaju odakle je i sviđa li mu se njihov grad, te sve ostalo zbog čega ‘el continente olvidado’ moj prijatelj zove ‘posljednjim uistinu ljudskim mjestom na svijetu’.

Peru su stotine prosvjeda godišnje pod geslom ‘Bez zlata se živi, ali bez vode se umire’ i borba koja traje. Peru su aktivisti i novinari koji riskiraju živote odlazeći u ilegalne rudnike da bi izvještavali o modernom robovlasništvu. Njihove desetljetne bitke mogu se opisati kroz nacionalne nogometne slogane: ‘Igrali smo kao nikad, izgubili kao uvijek’, ali i ‘Ako se ne napatimo, nije vrijedilo’. Peru je GUSTAVO GUTIÉRREZ, svećenik koji je položio temelje teologije oslobođenja, vjerovanja da kršćanstvo i socijalizam idu ruku pod ruku. Peru su zaključak MICHAELA PARENTIJA da ‘Treći svijet nije siromašan i nerazvijen, već preeksploatiran’, i ove iste prašnjave ceste kojima je prije 70 godina putovao mladi CHE GUEVARA, posvetivši najveći dio svog dnevnika Peruu. Promatrajući bogatu zemlju i siromašne ljude, u svojim pismima zaključuje kako je ‘putovanje Južnom Amerikom započeo kao znatiželjan putnik, a završava ga kao čovjek sa svrhom’. ●

Cusco je bio prijestolnica Inka

Rekreacijom do zajednice

Psihologinje Ivana i Gabriijela, koja je i instruktorka joge, upoznale su trenera i nekadašnjeg MMA borca Aslana u prihvatnom centru Porin. Sada zajedno vode besplatne treninge na Jarunu

Gabriijela i Aslan

SVAKOG proljeća obala zagrebačkog jezera Jarun buja ljudima koliko i cvijećem. Dok jedni voze bicikle ili role, drugi treniraju veslanje, vježbaju snagu ili džogiraju, a treći šeću ili ispijaju kave. Usred te vreve odnedavno se odvija i nova inicijativa kolektivnog duha i velikog potencijala – udruga Piece of Peace (POP) rekreacijom i psihološkom podrškom pretvara otuđenost u zajedništvo.

Svake nedjelje, POP održava besplatne treninge na jednom od jarunskih vježbališta na otvorenom. Pridružili smo im se u trećem izdanju, a trener i nekadašnji MMA borac ASLAN SULIMANOV te psihologinja i instruktorka joge GABRIJELA KOLĐERAJ upoznali su me sa svojim radom. Uz njih, suosnivačica je IVANA VOJVOĐIĆ, također psihologinja. POP trojka upoznala se u prihvatnom centru Porin, gdje je Aslan bio korisnik, a Ivana i Gabriijela pružateljice psihosocijalne podrške u sklopu Hrvatskog Crvenog križa. Njihov je rekreativni program usmjeren na izgradnju zajednice s ciljem mentalnog boljitka sudionika i sudionica, neovisno o njihovim životnim okolnostima.

— To je prilika za osobe koje nemaju financijskih mogućnosti. Sport ne zahtijeva puno korištenja jezika pa je prikladan za ljude koji su socijalno anksiozni, a i prilika za one koji ne pričaju tečno hrvatski ili engleski – govori Gabriijela Kolđeraj.

Kroz studij i rad, Gabriijela je uvidjela potrebu za takvim holističkim pristupom psihološkoj podršci jer širi društveni kontekst osobe znatno oblikuje i njezino mentalno stanje.

— Kapitalizam, konzumerizam, nezaposlenost, prezaposlenost, birokracija, patrijarhat, rodne uloge, opresija, migracije, ratovi, politička situacija u državi i svijetu – svi ti čimbenici utječu na mentalno zdravlje, a nekako se u kontekstu psihološkog savjetovanja ne spominju previše, jer zadatak, već vrlo zahtjevan, tada postaje još i veći – veli ona.

Gabriijela, Aslan i Ivana za taj su velik zalogaj, ipak, sasvim spremni. Opre-

mljeni znanjem i iskustvom, primarno su se okrenuli skupinama koje su često najizoliranije.

— Budući da svi troje dolazimo iz područja migracija, nekako se spontano dogodilo da smo se prvo okrenuli ljudima s migrantskom pozadinom i da su naši susreti postali interkulturalni, ali smo otvoreni prema svima koji misle da bi im vježbanje na svježem zraku s grupom koja njeguje vrijednosti tolerancije i podržavanja bilo od koristi – tumači Gabriijela.

Riječ o svojim aktivnostima šire putem udruga poput Centra za mirovne studije i Are You Syrious, a žele uključiti i strane radnike i radnice te druge društveno izolirane skupine.

— Želimo da znaju da ovdje imaju prijatelje i da mogu računati na nas kad nešto trebaju. Kad imaš ekipu s kojom možeš podijeliti svoje probleme, kao i kad se iznojiš i napričaš – ističe Aslan Sulimanov.

— Želja nam je uključiti i osobe s mentalnim poteškoćama jer je sport super alat za rad i na toj formi zdravlja – dodaje Gabriijela.

Tom učinku rekreacije svjedok je i sam Aslan. U Hrvatsku je došao 2022. spletom okolnosti o kojima nije sklon pričati, a kako stoji u njegovoj biografiji na web-stranici udruge, vježbanje mu je spasilo život. Kako je podijelio sa mnom, iza toga stoji dugo iskustvo i velika predanost.

— U Čečeniji sam vježbao *street workout* sedam godina, trenirao djecu i imao

Sport je super alat

svoju teretanu. Po struci sam učitelj tjelesnog odgoja – kaže.

Položaj trenera za njega nije samo pitanje podučavanja pokreta, već i pružanja emotivne podrške.

— Kad imaš svog trenera, on ti postane i tata i brat i prijatelj, uči te i daje ti životne savjete. Preko naše udruge želim to napraviti na širem planu, s više ljudi – dodaje.

Tijekom njegovog šestomjesečnog boravka u prihvatnom centru za tražitelje azila, osjećaj svrhe donosilo mu je volontiranje u Porinu, u kojem je otvorio malu teretanu za korisnike. Nakon godinu dana u Hrvatskoj dobio je azil, no to nije bilo magično rješenje njegovog položaja. Zbog birokratskih, društvenih i ekonomskih prepreka u integraciji razvio je simptome depresije.

— Kad dobiješ azil, tek onda počinju svi problemi. Dobio sam državni stan, no nisam mogao naći posao i sve je bilo teško, upisati se u bolnicu, dobiti zdravstveno i slično, jer igraju s tobom biljar i samo te šalju sa šaltera na šalter – priča Aslan.

Otprilike u isto vrijeme, Gabriijela i Ivana prestale su raditi u Porinu i prolazile kroz vlastite teškoće, no ostali su u kontaktu i nastavili se međusobno podržavati. S izlaskom iz depresije, snažanjem u Hrvatskoj i pronalaženjem motivacije Aslanu je pomogla upravo Gabriijela. Kroz taj su se period dodatno zbližili i, Aslanovim riječima, 'postali cura i dečko'. Iz potrebe da pomognu drugima neko su vrijeme volontirali u udrugama i, kako je to sročila Gabriijela, 'znali ležati na kauču i maštati' o načinima stvaranja zajednice podrške. Iz tog se rada i maštanja s vremenom razvio POP.

Prvoj fazi njihovih treninga možete se pridružiti do kraja svibnja prijavom na mail info@pop-info.hr. Planiraju pružati i besplatno psihološko savjetovanje uživo i online te su trenutno u potrazi za prostorom. Ljeto će provesti na Gabriijelinom rodnom Visu, gdje će Aslan raditi kao taksist, a ona pomagati u obiteljskom poslu i voditi radionice osvještavanja emocija i vlastitog položaja u društvu za djecu osnovnoškolskog uzrasta. U potrazi su i za sponzorima, pri čemu bi voljeli raditi s privatnim tvrtkama i pomoći im razvijati koncepte društvene odgovornosti. U razvoju udruge bitni su im i kolege iz civilnog društva.

— Ako nam neke udruge žele pomoći ili surađivati s nama, otvoreni smo za suradnju – govori Aslan i potom nas podsjeća da je došlo vrijeme za trening.

Uslijedila su dva sata međusobnog upoznavanja i kvalitetnog znojenja. Aslan je vodio trening višeg intenziteta koji je uključivao dinamično zagrijavanje, zgibove, sklekove, hodanje u raskoraku i čučnjeve. Tijekom vodstva, podsjećao je sudionike i sudionice da paze na svoja tijela i ne idu preko vlastitih granica. Gabriijela nas je kasnije provela kroz opuštajući niz asana na prostirkama na tratini, nježno korigirala naša leđa i ruke i nudila alternative za zahtjevnije poze. Uz sve razlike desetak okupljenih – porijeklom iz Čečenije, Sirije, Italije, Ukrajine i Hrvatske – trening je bio ispunjen smijehom i međusobnim razumijevanjem. Sunčana nedjelja rekreacije tako je postala simbol mladih pokretača velikog iskustva; uz podršku pravih ljudi, moguće je pronaći komad mira čak i u situacijama kada ti ga svijet uporno otima. ●

VRZINO KOLO

Rapsodija mladosti

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●
PIŠE Marija Andrijašević

*Želim se zahvaliti svojim mladim kolegama što me uče stvari,
što me tjeraju da ne zaboravljam i ipak ne izlazim iz forme, i što mogu,
dok čitam Silbu, pomisliti: Da, to je to*

ZADNJIH sam dana neujednačene volje i neka sunce šiba na sve strane, ja stišćem usta, ruke zapetljane na guzici i grabim kroz šumu. Za mnom obično idu i moji psi, koji nisu misleća bića i ne dodaju težinu raspravi koju razlažem u sebi, pa se pouzdam u to da će pratiti moj miris, ako ne i tijekom misli, kad se toliko udubim u korak po korak pred osobom da zaboravim na njih. Tako obično i bude. Nisam pisala kolumnu sad već punih mjesec dana, i to je za mene uvijek zabrinjavajuće, jer za stol ne sjednem lagana od misli, nego van forme. Ne pisati znači ne misliti, a ne misliti znači ne biti u nekom svom unutarnjem skladu sa svijetom i u svijetu, a ne biti u svijetu nije neka fantazija. Izostanak sposobnosti da artikulira svoj svijet najveća je prijetnja svakom tko ima ikakve ambicije s olovkom. Slobodno me probajte demantirati, jer ne možete. He-he. Hoću reći, sve je poremećeno, ali ne na onaj psihijatrijski način, nego prirodni, kao da se krug ne zatvara kako treba, nego na silu, a to iznutra nikad nije dobar osjećaj. A kako sve svoje kolumne gledam kao jedan neprekidan razgovor sa svijetom i sa sobom, važno je reći da sam bila svjesna svoje tišine i da mi nije bila ugodna. U svakom slučaju, zdravo. Drago mi je da sam se vratila. I isprike jer ćete osjetiti tu i tamo promjene brzine. Vraćam se u trening.

U međuvremenu, sve me je zaobišlo. Nisam posebno ni mislila, a pogotovo pisala ni o jednoj temi koja mi je na neki način važna, ali kontam, već sam o njima pisala jednom, a kad se previše zadržavam oko jedne teme, ne znači nužno da ću je spoznati do kraja ili imat što važno o njoj reći u više iteracija. Mene to ipak malo isprepada i umiri, jer mozak ne vježba vlastitu elastičnost, a kod pisaca i spisateljica koji me privlače, ispalo je tako, uvijek je bilo neke nedosljednosti i oko motiva i teme, i nikad jedno nije krilo ono drugo, nego su se baš trudili da prestanu na vrijeme govoriti o onome o čemu mogu govoriti samo jednom na pravi način, onaj koji temu ne eksploatira i banalizira, nego je rastrese tako da je u startu bilo napravljeno kako treba. Pa se i sami od vlastite spoznaje malo umire i čačkaju i po sebi i po svijetu da opredmete neku i novu temu i novi svijet. Od njih nekako i učim da nije stvar žurbe, nego službe. I tekstu i svijetu. I da opus nije iteracija, nego ipak neka varijacija, ali ona dovučena s margine. Valjda. Želim reći, pisala sam već i o Osmom martu i Prvom maju, pisala sam o onome što mi je važno i to je u Nadinom arhivu, pa ću nj pridodati i par zapisa o mladim pjesnikinjama i amaterima koje sam čitala dok nisam ni mislila ni pisala, jer je važno. Da, tu smo, o tome je ovaj razgovor.

Dok sam ležala u svojoj postelji i antibioticima liječila celulitis (a to nije ona kapitalistička 'narančina kora', nego svezjekovna ozbiljna reakcija na bakteriju koju vam je prenio neki napenjaljeni kukac, kod mene krpelj, točnije njih šest, i to iz vrta mi privremeno moje prelijepe kućice u šumi), često sam zapadala u frustraciju i bjelilo, i uopće nisam mogla misliti ni o čemu lijepom. Meni se tad ni ne postoji, kamoli čita, ispadne se iz mnogih formi, ne samo onih pisalačkih. No kako sam žirirala ove godine uz kolege POGAČARA i LOKOTARA nagradu 'Na vrh jezika', a i *moral*a sam pripremati književnu večer s troje mladih pjesnika i pjesnikinja u Dubravi, jer mi je bilo nezamislivo odustati iako nisam mogla stati na noge, njihove su me knjige vraćale u ovaj svijet. Konkretno, u moj krevet i u moju kuću. Lezi, Marija. Sljedeća mijena će biti ljepša, pomislila sam točno kako je pomislila i lirska subjektica kod SILBE LJUTAK, kad bih u tom svom krevetu

zaspala s knjigom, realnije tabletom, na prsima. Ta knjiga 'Kuća na otoku' ima neku svoju hermetičnu protočnost, ako to ima smisla. U njezinoj sam kući, u svojoj sam kući, u unutarnjem sam svijetu te neke mame, možda stvarne, ali kako idem dalje, sve više slutim one mame koja je tek jedna od važnih uloga koje mi žene preuzimamo na sebe kad je situacija stani-pani i moramo se neka-ko pobrinuti za sebe. Kad pokraj nas nema ni prave mame, ni sestre, ni prijatelje pokraj kojih bismo mogli doznati tko smo mi. Biti sebi majka, zvuči kao jedna od onih *new age* pi*darija, ali stvarno! I kako lud! Raščišćavanje terena, unutarnje pospremanje, uvijek dolazi uz repetitivnost i koncept, pa je tako i kuća na otoku i repetitivna i konceptualna. Ali meni, koja Čiovo (otok–inspiracija) vidi kao poluotok, kao neka čudno odškrinuta vrata na kraju Kaštelanskog zaljeva, je i novi pogled na taj premošćeni otok iz kojeg puca pogled na Veliki grad – veliku prijetnju.

Generacijski je i tematski u sponi s JOSIPOM ČEKOLJEM i VIDOM SEVER, pa i s KATARINOM BOŠNJAK, gdje-gdje i s MARIJOM SKOČIBUŠIĆ, s tim da je, iznimno, Josip jedini prolifichni autor tu, s nekoliko objavljenih knjiga. Ali, ono pitanje koje mi se otvorilo nakon čitanja njihovih knjiga, a da ovdje ne iznesem komparativnu analizu, jer nije ni mjesto ni vrijeme, generacijsko je pitanje i pitanje druge knjige, jer su svi u svijet objavljivane poezije ušli putem nagrade. Misle li, i kako, o svojim drugim knjigama? Zapravo, ne to. Misli li, i tko misli, o njihovim drugim knjigama? I čuvaju li se i štite u međuvremenu, poput pjesnika amatera, ovih koji se kreću u sivim zonama, tamo dokle pisac s *varijacijom* odlazi po novu temu i motiv, ali nikad do kraja ne prelazi granicu, jer ipak piše da to sve jednom i ugleda svjetlo dana, piše sa spoznajom da je pjesma okrenuta na unutra, za neku vlastitu svrhu, ako ne i užitak? Pjesnički amaterizam nekad sam gledala kao nedostatak profesionalne usmjerenosti, ali sad, s čitavom ovo dehijerarhizacijom znanja, gledam ga kao potpuni ili relativni nedostatak ambicije da se uđe u *mainstream*, ili odolijevanje ambiciji da se uđe u amenovano književno polje, *našu* kuću na otoku, izgrađenu od institucija za teoriju, povijest, kritiku, trač i ostale egzibicije kad se knjige pretresa kao vlastite džepove ispred aparata za kavu. I tamo mi stvari, kao i *novim generacijama*, izgledaju čišće, kao da je stvar sklonija iznenađenju, pogotovo kad se pokušavam i sama pomiriti sa svojim mjestom u književnom polju koje često ima ucrtan put.

Želim reći, želim nekako zapisati, treba sve to zaje*ati, preskočiti ko kozlić u osnovnoj, s tim istim elanom, pa ako guzica ne ide preko, časno otresti i po dobro pofutranom tlu. I želim se zahvaliti svojim mladim kolegama što me uče stvari, što me tjeraju da ne zaboravljam i ipak ne izlazim iz forme, i što mogu, dok čitam Silbu, pomisliti: Da, to je to, ovako ću se pobrinuti sad za sebe, a sutra i za svoj rukopis. Ili ću se, dok čitam Josipa, prevrnuti na njegovu povijesno revizionističku, puno inspirativniju poeziju od ove koju nam servira uskrslu ratnik i novi val nacionalizma, kad FRAN KRSTO profesira svoju ljubav PETRU u mračnoj tamnici. O Vidi, Mariji i Katarini nemam što posebno dodati. Prva me uči kako raditi u tišini, kako se šuljati kroz metaforu, plesti tekst tako da se u njega može uhvatiti i skrajnuta svakodnevnica koja će nam štošta otkriti i o nama i o svijetu. A za Mariju i Katarinu? A je l' ima bolje lekcije od drčnosti hrabrosti? Živile i pisale! ●

ДВОКОРАК НАПРИЈЕД

Бојкот по бојкот

пише Ивана Перић

Европско првенство у џуду одржано је крајем априла у Подгорици, а у знак протеста због судјеловања израелских спорташа на првенству група грађана на трибинама је извјесила заставу Палестине. Организатори су промптно реагирани и позвали на уклањање заставе с образложењем да је 'истицање палестинске заставе у политичком контексту забрањено'.

У фебруару су плодом уродили вишемјесечни позиви на бојкот талијанског произвођача спортске опреме Ереа који је у љето 2024. потписао спонзорски уговор с Израелским ногометним савезом (ифа). Након Адидаса и пума-е, Ереа је најновији спортски бренд који је био приморан попустити под притисцима које је произвео покрет 'Бојкот, деинвестирање и санкције' (Бдс).

Подсјетимо, њемачка компанија пума у децембру 2023. објавила је да неће ифа-ом након петогодишње глобалне кампање Бдс-а. Године 2018. Адидас није обновио уговор с ифа-ом, након кампање коју су предводили палестински спортски тимови и доставе 16 тисућа потписа којима се заговарао бојкот у сједиште Адидаса. Израелски медији извјештавају да је ифа недавно потписала нови двогодишњи уговор с Рибоком, а Рибоков лого сада се појављује на њиховој веб страници као нови спонзор. Из Бдс-а позивају Рибок да одмах одустану од реализације свог уговора с ифа-ом како би избјегли суучесништво у израелским ратним злочинима, окупацији и геноциду. 'Ако Рибок настави с овим криминалним и неетичким спонзорством, суочит ће се с међународном кампањом бојкота баш као и Ереа, пума и Адидас прије њих', поручују активисти Бдс-а. Понављају како је Израелски ногометни савез вјерни суучесник у израелском режиму апартејда и војној окупацији, а посљедњих годину и пол дана савез је активан и у хушкању. ифа је десетљећима у своје службене лиге укључивала тимове који се налазе у илегалним израелским насељима на окупираној палестинској земљи и залаже се, заједно с израелском владом, за њихово одржавање и проширивање.

С првенства у Подгорици (Фото: Никола Крстић/ICOM Sport/PIXSELL)

У јануару је Удруга палестинских спортских медија (псма) извјестила да је од октобра 2023. у појасу Газе убијено најмање 708 палестинских спорташа и спорташа, укључујући 95 дјеце. Шеф псма-е мустафа сијам приопћио је тада да је међу најновије убијенима рукометни тренер ахмада харун из клуба Рабат, иначе и играч за клубове Деир Ал Балах и Ал Џала. Сијам је казао да је израелска војска уништила 273 спортска објекта у Гази, укључујући стадионе, дворане и игралишта. У Гази више нема спортског објекта који није или уништен или оштећен, а више спортских објеката користило се или се још увијек користи као заточенички логори и логори за мучење.

псма захтијева да се међународна заједница и глобални спортски савези солидаризирају и одмах подузму конкретне мјере како би зауставили израелске злочине и заштитили палестинске спорташе и спортску инфраструктуру. У марту је позив на санкције против Израела поновио предсједник Палестинског ногометног савеза цибрил раџуз који је затражио прекид корпоративног спонзорирања израелских момчади и изолацију Израела у глобалним спортским натјечањима. Сличан захтјев упорно понавља и палестинско-америчка пливачица валери тарази која констатира да Међународни олимпијски одбор, ифа и спортски савези диљем свијета морају подузети одлучне и озбиљне мјере које надилазе млаке вербалне осуде и комотне симболичке перформансе солидарности. Уништавање Газе, палестинског спорта и палестинског народа морало би, наглашава Тарази, имати некакве посљедице. ●

ГОРСКИ КОТАО

пише Валентина Вукадиновић

Колач од љешњака с јагодама

Јагоде су сезонско воће које нас својом прекрасном бојом и мирисом мами, а ако су домаће или шумске и природно сазреле на сунцу, онда су и саме по себи десерт. Но често ме намаме изгледом па их купим, а окусом и слаткоћом разочарају па најчешће заврше у колачима. У овом колачу сам спојила љешњаке, крему с ванилијом и јагоде, што је дало баш укусну комбинацију, па ако желите испробати, ево рецепта. Ово је комбинација неколико различитих рецепата, а ако не волите јагоде, можете ставити неко друго воће или га потпуно изоставити. Такођер, умјесто љешњака можете ставити бадеме. Овај пут нисам пржила љешњаке, а сигурна сам да би окус био још интензивнији. Крема је од жумањака куханих у млијеку са шкробним брашном уз додатак бурбон ванилије те маслаца. Уколико желите лакшу крему, умјесто маслаца додајте умућено слатко врхње.

Састојци за корице

6 бјелањака
5 жлица шећера
прстохват соли
2 жлице оштрог брашна
8 жлица грубо мљевених љешњака (или бадема)

За крему

6 жумањака
500 мл млијека
5 жлица шећера
1 ванилин бурбон шећер (или арома ванилије)
2 жлице шкробног брашна (можете користити оштро у недостатку шкробног)
150 г маслаца
400 г јагода

Припрема

Одвојите бјелање од жумањака. У бјелање додајте прстохват со-

ли па истуците чврст снијег. Додајте шећер па још мало измиксајте. Додајте брашно и љешњаке па промијешајте смјесу шпатулом (не користите миксер). У лим од пећнице ставите папир за печење и излијте смјесу за корице. Пеците 10 до 15 минута на 180 ступњева. Печене корице прекријте крпом и оставите да се потпуно охладе. Када су хладне, лако ћете одвојити папир за печење.

За крему ставите у лонац млијеко (одвојите пар жлица за помијешати у смјесу са жумањцима). Жумање измиксајте с обје врсте шећера те додајте шкробно брашно и пар жлица млијека. Добро промијешајте да не буде грудица. Смјесу додајте у вруће млијеко и скухајте крему на лаганој ватри цијело вријеме мијешајући док се не згусне (пазите да вам не загорите). Прекријте прозирном фолијом и оставите да се охлади. Повремено промијешајте.

Маслац собне температуре пјенасто израдите па му додајте жлицу по жлицу креме собне температуре. Сједините све у глатку смјесу без грудица.

Корицу прережите уздужно по пола да добијете два дијела. На доњи дио намажите пар жлица креме, поспите очишћеним и насјецканим јагодама па прекријте још једним слојем креме. Оставите пар жлица креме за премазивање колача и неколико лијепих јагода за украс. Прекријте другом корицом и мало притисните да се добро приљуби. Премажите остатком креме и поспите мљевеним љешњацима. Уколико желите, колач додатно украсите тученим слатким врхњем и јагодама. Добро охладите, а прије послуживања га оставите пар минута на собној температури јер се љепше реже.

Добар тек! ●

IMPRESSUM

Godina V / Zagreb / petak, 9. 5. 2025.

Nada #082

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forum

IZDAVAČ
Srpski demokratski forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA UREDNICA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Marija Andrijašević, Nikola Bajto, Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak, Nina Čolović, Anja Kožul, Jelena Mirić, Ivana Perić, Olja Savičević, Ivančević, Anja Vladisavljević i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FINALIZACIJA

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Учесници разговора
у вуковарском скц-у

шу колико год је то могуће – нагласила је директорка Латиновић. Пажњу законској регулативи посветио је панелист Цврковић.

— Закон је изузетно јасан. Свака национална мањина па тако и српска има своја законом гарантована права, која може да конзумира. Наравно да у друштву постоје одређени проблеми. Чињеница је да смо у средини у којој јесмо, да је политичка клима таква каква је и онај део који прелази оквири законски дозвољеног, регулисан је казним законом, пре свега у сфери казног дела – рекао је правник Цврковић.

После формалног дела дискусије, скупу се обратио председник ЗВО-а ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ, истакавши да је говор мржње према образовању мањина изражен углавном према српској националној заједници. Указана је неопходност очувања садашњег модела уз додатно унапређење. Дракулић је уједно изразио незадовољство што је панел расправи присуствовала тек једна директорка школе у којој се настава одвија на српском језику и писму.

■ Сенка Недељковић

Потицање антифаши- стичких вриједности

Учесници кампа из Хрватске, Словеније и Италије су упозорили на раст екстремне деснице у својим земљама

У ОКВИРУ ЕУ пројекта, у Термама Тухељ од 25. до 27. априла одржан је Камп младих намијењен антифашистичкој едукацији, у којем су судјеловали студенти из Италије, Хрватске и Словеније.

— Програм је био врло богат и испуњен садржајем, од радионица и предавања професора из све три земље, све до обиласка Клањца и Опћине Кумровец те пројекције филма ‘Шуме, шуме’. На завршној евалуацијској радионици студенти су сами себе интервјуирали о текућим проблемима у својим земљама, али и ономе што су

научили на школи демократије у оквиру пројекта - рекао нам је координатор пројекта Марин Корман након скупа.

Од 32 полазника, 25 је било студената/ица старости од 20 до 25 година, уз представнике организатора и професора предавача - Хрвоја Класића и Миљенка Хајдаровића из Хрватске, Љубице Јелушић и Борута Клабјана из Словеније те Федерика Тенка Монтинија из Италије. У раду кампа учествовала је и ВЕСНА ТЕРШЕЛИЧ, водитељица Документе која је била партнерска удруга носитеља пројекта из Хрватске. Цијели програм одвијао се на енглеском језику.

Студенти на дјелу

Учесници кампа из све три земље су упозоравали на раст екстремне деснице у својим земљама. Студентима из Хрватске је било изнимно занимљиво чути како је током 90-их уништен огроман број споменика и спомен обиљежја из периода НОВ-а те како се у хрватском школском саставу, али и у друштву, опћенито прихвата само једна истина о протеклим ратовима, све зависно којој страни се припада, а да се потпуно одбацују или занемарују аргументи друге стране. Студенти и професори указали су на неадекватно образовање млађих генерација у том погледу, као и све већи број ревизиониста у Словенији, поготово у задњих неколико година и уз појаву друштвених мрежа.

Што се тиче Италије, говорило се опетованом присвајању славенских крајева од највиших представника власти и мањка воље да се Италија обрачуна са својом фашистичком прошлошћу на сврсисходан начин.

■ Н. Ј.

Књижевна Југа

Посриједи је нова логика читања књижевности објављене на овим просторима задњих 30 година, учила је Маша Колановић о књижи Бориса Постникова

КЊИЖЕВНА република Југославија – студија и наслов припадајућег издања аутора Бориса Постникова, недавно објављеног у едицији Дуриса, није провокација. Та се кључна кон-

статација, наиме, могла чути у понедељак на представљању књиге у Српском културном центру у Загребу. О њој су тамо говорили МАША КОЛАНОВИЋ и ДЕАН ДУДА с Филозофског факултета, уредница ИВАНА РОГАР и сам аутор. А већ и по атрактивној насловници, дизајнираној према изгледу југославенске тробојнице, могао је нетко о темељној ауторској намјери помислити друкчије.

Постников је стога разјаснио да се опће не ради о томе тко је за Југославију, а тко не, и тко мисли да је била добра, а тко лоша, него је ријеч о покушају спасавања једног типа специфичног југославенског наслијеђа и јединственог типа знања о књижевности који је био могућ само у Југославији. Нарочито због тога што је понешто од тога наслијеђа наставило живјети својим животом, мада у знатно измијењеним околностима, и након Југославије. Малко ћемо то сад овдје и сажето препричати, јер би нам за преношење свега реченог на промоцији требало барем неколико новинских страница. Логично се у Југославији, дакле, настојало осмислити заједничку књижевну сцену која, ето, није била једнонационална. У потрази за траговима тог и таквог осмишљавања, Постников налази да су на југославенској сцени вођене књижевнотеоријске

Аутор Борис Постников
иговорнице на промоцији (Фото: Сандро
Лендлер)

расправе и доношени закључци какви ће на ширем међународном плану доћи на ред тек неких 40 година касније.

Ту долазимо до француске књижевне критичарке ПАСКАЛЕ КАЗАНОВЕ и појма свјетске књижевне републике, као и до теорије поља социолога ПИЕРА БУРДИЕА. Њих у виду има Постников када истражује карактеристике овдашњег књижевног поља након краја заједничке југославенске државе, па и када лоцира тзв. главне градове преживјеле или дијелом новонастале књижевне републике истог имена.

— Мислим да је притом важнија линија подјеле кроз нпр. хрватску књижевност, него она између хрватске и српске или других, односно линија Јерговић-Аралица или Зарез-Вијенац или хдп-дхк, итд. Попречни рез је методолошко полазиште овог мог проучавања - истакнуо је Борис Постников о (не)подударану књижевних и националних простора и утјецаја.

— Посриједи је нова логика читања књижевности објављене на овим просторима задњих 30 година - учила је Маша Колановић, иначе рецензенткиња књиге, ‘логика која се опире мејнстрим хисториографским наративима, онима што у завршетку државе Југославије виде и крај смисленог говора о наставку експозиције Југославије у књижевној и културној сувремености. Могло би се рећи, као мото књиге – југославенска књижевност је мртва, живјела постјугославенска књижевност! Но овим се показује и то да никад нема наглих промјена, нема наглих резова, него се вртимо око садашњости и напријед и назад.’

Деан Дуда, ауторов ментор за студију која је најприје била докторска дисертација, а затим је постала књига с ликовним обликовањем ИРЕ ПАЈЕР, подсјетио је да након укидања Југославије није било дословно ничег од најављиване тобожње провале затомљених достигнућа хрватске књижевности, или других једнонационалних: ‘Они који су очекивали да ће потлачена хрватска књижевност тад из ладица извадити бројне заборављене, цензуриране романе и збирке пјесама, дошли су пред зид. Ипак, књижевна хисториографија је узмакла пред националним цариницима.

Епистемолошки, притом се појављују категорије везане уз капитализам, и популарна књижевност креће улазити у игру. Но догодило се да је књижевност почела циркулирати мимо царина, измицати се тако заданим класификацијама.’

Према његовим ријечима, ово је књига о потреби да се људи размјењују и да партиципирају, да књижевност циркулира слободно. Све то је требало преточити књижевнотеоријски, да добије систематску форму - наћи методологију, примјере, логику изведбе поља. Коначно, препознати потребу оних који не желе улазити у националне торове, оних с којима постјугославенско поље очито живи дуго и чило и након краја саме Југославије.

■ Игор Ласић

ИНФОРМАТОР

Барања за Златиборце

Из Чајетине је скуд-у 'Лазих' стигло Удружење за неговање народне традиције Златибор

Зачланове беломанастирског скуд-а 'Јован Лазих' мјесец април 2025. године био је препун активности. Уз редовите пробе дјечје групе и извођачког састава, одржана је ускршња радионица, отворена изложба, подијељени су ускршњи пакетићи најмањима и приређена традиционална смотра фолклора. На радионици израде ускршњих честитки, одржаној заједно с чланицама Српског удружења жена 'Дукат', дјеца су уживала у изради зечића, различитих ускршњих декорација и украшавању јаја различитим техникама.

Тринаестог априла у Српском културном центру отворена је изложба под називом 'Кад прошлост говори кроз предмете', на којој су били изложени различити употребни предмети пронађени у бакиним 'орманима', на таванима или у сеоским домаћинствима. Према ријечима предсједнице скуд-а др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ, посљедњих година нарочито су популарне тзв. винтеџ-ствари које потјечу из периода од 1920. до 1980. године 20. вијека, па је скуд изложио нпр. предмете за прераду и припрему хране, различите руком везене 'стољњаке', хеклане 'надстољњаке'...

— Изложили смо и предмета за жене: свилене мараме, ручне торбице, украсне брошеве и накит, а од техничких ствари грамофон, плоче, магнетофон, касетофон, стару писаћу машину и пројектор за фотографије - описује изложбу др. Пеших.

Крајем мјесеца, 27. априла, у беломанастирској кино-сали одржана је десета Међународна смотра фолклора 'У колу са пријатељима', која је, скупа с домаћим скуд-ом, окупила чак 132 извођача. Из Чајетине је стигло Удружење за неговање народне традиције Златибор, из Приједора скпд 'Просвјета', из Силаша куд 'Зора', из Дарде Ромски ресурсни центар те из Сузе мађарски куд 'Чардаш'.

Гости у Кући
барањског кулена

— Са тим смо друштвима пријатељи већ више од 10 година и с њима имамо одличну сарадњу. Гости из Србије дошли су нам први пут, иако смо ми већ годинама редовити учесници смотре фолклора на Златибору. Са њима смо се дружили два дана. Наши драги Златиборци понели су кући лепе утиске из Барање, иако им нисмо стигли показати све што вреди видети. Оставићемо то за следећи пут — каже на крају др. Пеших.

■ Јован Недић

Ин мемо- риам: Мира Шувар

Мира Шувар надживјела је супруга и епоху којој је емоционално и интелектуално припадала

Видјест да је преминула Мира ШУВАР, жена која је наживјела и супруга и епоху којој је емоционално и интелектуално припадала, покушавајући одржавати сјећање на њих, дошла је некако тихо за вријеме првомајских празни-

Мира Шувар (1937. – 2025.)
(Фото: Марко Лукунић/PIXSELL)

ка – истих оних празника који су у остатку некадашње Југославије настављени бити доживљавани озбиљно с дводневним нерадним данима, што је једино Хрватска укинула. И баш та одлука Хрватске да се на сваки могући начин искључи из регије и из властите прошлости била је чињеница коју Мира није могла поднијети и против које се читаво вријеме борила, највише након смрти супруга СТИПЕ (1936. – 2004.).

Осим преклапања с првомајским празницима, друга ствар због које је та ин-

формација звучала као да је дошла из неког другог времена односи се на чињеницу да Мира – која није преминула у ду-бокој старости, иако јесте одживјела нат-просјечан животни вијек – једноставно више није живјела у добу које ју окру-жује.

Да парадокс буде већи, управо за-хваљујући томе је пуно тема које су кас-није стварно почеле занимати ширу јав-ност она процесуирала и пустила у јавни простор пуно прије, оставши готово без икакве реакције. Ту понајприје мислим на биографски разговор с ВЛАДИМИРОМ ВЕЛЕВИТОМ, што је можда и врхунац ње-не ауторске оставштине, али и издање биографског стрипа 'Винко' легендар-ног НЕДЕЉКА ДРАГИЋА из његовог ње-мачког егзила. Обје те теме и човјека су касније побудили велики интерес у јав-ности, што није био случај у вријеме кад је она то објавила, скоро цијелих 20 годи-на преурањено. То је чињеница која ју је особно фрустрирала, што је могао посвје-дочити сватко тко је Миру познавао, да би врхунац тог неспоразума са свијетом дошао са документарном серијом ЛОР-ДАНА ЗАФРАНОВИЋА о Титу, за коју је на-правила добар дио разговора и омогући-ла највећи број суговорника, што је на крају завршило разилажењем са Зафра-новићем и њезином судском тужбом против њега. Тај разлаз дубоко ју је по-годио.

Мира Шувар професионално је била новинарка која се итекако разумјела у тај-не заната, радећи тај посао од студентских дана и листова па скоро до самога краја, а посебно у 1990-има и 2000-тима, када је била дописница бројних регионалних медија из Хрватске, Међутим, чињеница је да је своју каријеру потиснула у страну одлучивши бити подршка супругу и ње-говој каријери те касније одржаватељица пламена који је Стипе упалио. Управо сто-га је наставила издавачку дјелатност Раз-лога, чије је вођење преузела након Сти-пине смрти, одржавши је на животу још 20 година, радећи у партизанским увје-тима и с никаквом исплативости, а опет објавивши читав низ капиталних издања. Када се једном буде правио пресјек изда-ваштва у Хрватској почетком 21. стољећа па нетко коначно посложи све битне књи-ге и ауторе које је Разлог објавио, схва-тит ће коју је библиотеку Мира иза себе оставила.

Тужно је на крају што су и Стипе, а посебно Мира, будући да га је знатно наживјела, у загребачкој и хрватској јав-ности били на неки начин избрисани и потиснути људи. Физички присутни, чак и уважавани, али дефинитивно скрајну-ти на маргину и невидљиви. И баш про-тив такве врсте заборав и потискивања Мира Шувар борила се читавих 35 годи-на, без особито видљивог успјеха за врије-ме њезиног живота, али сасвим сигурно с огромним успјехом који ће се показати с временским одмаком. У тој борби се на крају једноставно уморила и отишла из свијета и живота.

■ Драган Марковина

Stogodnjak (789)

9. 5. – 16. 5. 1925: како i čime bi se tre-
bala igrati jugoslavenska djeca? Očito
u nedostatku nekog domaćeg stručnog
mišljenja novine citiraju izjavu, kako
kažu, 'vrlo krhkog, nježnog i senzibil-
nog, još od djetinjstva bolesnog' fran-
cuskog književnika Marcela Prousta
koji je najbolje poznao dječju dušu
i koji je rekao: 'Djeca treba davati samo
one igračke koje ih vesele i zabavljaju,
koje kod njih izazivaju smijeh i radost...
Njima ne trebaju igračke koje imaju
naučne pretenzije, jer smijeh nikad
ne treba miješati s ozbiljnošću, a rad
sa zabavom...'

* od svršetka rata prošlo je gotovo sedam
godina, ali mnogi ga ljudi još ne zaborav-
ljaju. Kao ni Stevan, mladić s Korduna.
Novinaru je ispričao svoju ratnu priču, a
ovaj je objavio: 'Mlad je to čovjek s obje
skršene ruke. Ima samo dva prsta i još
nešto snage, ali još uvijek ne toliko da
bi se sam mogao uspješno obući ili svu-
ći... Uvijek, sve od onih dana u Galiciji,
gdje se borio kod mjesta Dobra noć. Tu
je i nastradao. Ne govori ništa o tomu
kako mu je kao 'junaku' na polasku u
rat svirala muzika, kako su mu održani
dugi beskonačni govori o domovini i
dužnostima, kako mu je sveštenik obe-
ćavao naknadu vječnog života za ovaj
kratki, ovozemaljski, što će ga dati za
domovinu. Ne kazuje mladić ništa ni o
tomu kako su ga, kao ranjenika, doče-
kali u domovini. Govori samo kako ima
dvadeset dinara mjesečne invalidnine...
Za njega kao posve običnog i nepisme-
nog čovjeka posve je svejedno je li on
položio svoju žrtvu za domovinu, kako
je, recimo, shvaća nacionalni Francuz,
ili za domovinu kako ju je shvaćao za-
vedeni i prevareni podanik bivše austro-
ugarske monarhije... Čini se ipak da od
svih onih koji su dali život za domovinu
najbolje prolaze – bezimeni junaci. Ne
zato što su njihovi grobovi izgrađeni kao
veličanstveni mauzoleji i što nad njihov
pepeo domaći i strani suvereni polažu
uvijek nove i bogate lovor-vijence, već
zato jer su bezimeni i jer su mrtvi, pa
ne traže ni invalidninu, ni ikakve druge
ubogarske pomoći od države i društva...'

* u beogradskom zatvoru završio je čov-
jek za kojeg se uopće ne zna kako se
zove. U sudskom registru zaveden je
pod imenom Ljubisav Srećković, obu-
ćar. Iz zatvora je, pretvarajući se da je
bolestan, dospio u bolnicu, gdje ga je
neki čovjek prepoznao i rekao stražaru
da to nije nikakav Ljubisav Srećković,
već Dušan Lukić! U međuvremenu je
lukavi Lukić uspio pobjeći iz bolnice,
ali je nakon nekoliko mjeseci uhvaćen i
ponovo pritvoren, ali sada pod imenom
Dušan Jovičić. Više ga je ljudi, naime,
prepoznalo kao bivšeg bugarskog žan-
dara Jovičića koji je za vrijeme bugarske
okupacije izvršio brojne zločine na po-
dručju općine Svilajnac. Tu se i oženio,
ali ga je žena vrlo brzo ostavila i otišla
živjeti u Beograd. Kad su je pronašli i
upitali za Jovičića ona je odgovorila:
'Kakav Jovičić. Ja sam se za njega udala
kad se zvao Ljubomir Putniković...'

■ Đorđe Ličina

Trumpov singularitet

Zbog masovnih otpuštanja znanstvenika NOAA-e, te ukidanja sredstava za klimatološka istraživanja, američki znanstvenici sve češće traže posao u stabilnijim demokratskim državama. Svaki dolar uloženi u prognozu vremena vraća se deseterostruko u socijalnim blagodatima i ekonomskoj dobiti

GLOBALIZACIJA i međunarodna suradnja oduvijek su poticale migracije znanstvenika, ali odnedavno sve češće čujem od kolega da u europske znanstvene institucije dolaze upiti američkih znanstvenika o mogućnostima nastavka karijere u EU-u. Nedavni napredak u meteorološkim prognozama i klimatskom modeliranju značajno je potaknut poboljšanjem kvalitete i količine dostupnih podataka, što je rezultat upotrebe satelita i povećanog broja meteoroloških stanica širom svijeta. Znanstvena suradnja na međunarodnoj razini omogućila je učinkovitu razmjenu tih podataka. Uz to, razvoj snažnijih računala i naprednih numeričkih tehnika omogućio je složenije i preciznije modele atmosferskih procesa, što je dovelo do točnijih i pouzdanijih vremenskih prognoza. Jedna od vodećih institucija u tome je američka Nacionalna uprava za oceane i atmosferu (NOAA – National Oceanic and Atmospheric Administration), no s dolaskom DONALDA TRUMPA na vlast to možda više neće biti tako. Zbog masovnih otpuštanja znanstvenika NOAA-e, te ukidanja sredstava za klimatološka istraživanja, američki znanstvenici sve češće traže posao u stabilnijim demokratskim državama i institucijama. Dolaskom Trumpovog režima na vlast, osim obrtanja ishoda Drugog svjetskog rata (u pobjedu režima koji nakon prvih 100 dana vladavine uvelike podsjeća na fašizam) i hladnog rata (u pobjedu autoritarnih režima nasljednika KGB-a i pad demokracije), SAD-u prijeti gubitak jednog od faktora koji ih je učinio najnaprednijom ekonomijom svijeta – odljev mozgova. Na to koliko je nerazumno zakidanje sredstava za meteorološka istraživanja ukazuje činjenica da svaki dolar uloženi u vremensku prognozu i klimatske usluge, prema Svjetskoj meteorološkoj organizaciji (WMO), vraća uložena sredstva u gotovo deseterostrukoj protuvrijednosti u socijalnim blagodatima i ekonomskoj dobiti. Dodajmo tome da su NOAA-ini sateliti samo lani spasili 411 ljudskih života. No, uz svu nerazumnost koju je u dosadašnjih stotinjak dana vladavine pokazao, ne bi bilo iznenađujuće da Trump i njegova klika vjeruju da je za vremensku prognozu dovoljan *smartphone*, ali ne i znanstvene institucije koje podatke obrađuju i čine dostupnim na mobilnim aplikacijama.

Nažalost, ukidanje financiranja klimatskih znanosti nije jedini nerazuman i u ekonom-

Posljedice suše bit će sve teže – suša u Meksiku u travnju ove godine (Foto: Jose Luis Gonzalez/REUTERS/PIXSELL)

skom smislu gubitnički, a u moralnom smislu zločinački čin Trumpove administracije protiv ljudskog roda. Lista je poduža: od istupanja iz Pariškog sporazuma, umiranje djece zbog izbjegavanja cijepljenja do nedavnog stvaranja ozračaja sukoba sviju protiv svih uvođenjem carina. Za potonje je stvarno teško predvidjeti kakav će imati efekt dugoročno, ali je sigurno da neće preko noći vratiti proizvodnju u SAD. Proces deindustrijalizacije Amerike i industrijalizacije Kine trajao je desetljećima i nije se događao iz čiste ljubavi, već zbog primoranosti i/ili spremnosti radnika u nerazvijenim zemljama da rade u robovlasničkim uvjetima. Litij, kao i druge ključne minerale neophodne za zelenu energetska tranziciju nije se prestalo rudariti u Americi zato što ih nije bilo kao što bi se iz njihovog prozaičnog naziva 'rijetke zemlje' (ili 'rijetke sirovine') moglo naslutiti, već zato što je to prljav posao koji uništava okoliš. Zbog toga nitko ne želi rudnike litija u svom dvorištu, osim možda VUČIĆA, ali to je druga priča. Opet je tu uskočio diktatorski režim Kine, koji je u proteklih dvadesetak godina zagospodario nabavnim lancem, rudarenjem i procesiranjem kritičnih materijala neophodnih za energetska tranziciju. Pritom, pod krinkom napretka, žrtvujući dobrobit vlastitog naroda u službi kapitala, za proizvodnju usmjerenu na rast dobiti pojedinih kompanija, a ne za potrebe napretka ljudskog roda. Generator ekološke propasti preseljen je u Kinu. Teško je vjerovati da će Trump još za svog mandata uspjeti oživjeti američko, a time i svjetsko gospodarstvo poticanjem vraćanja procesa

koji se više desetljeća odvijaju u suprotnom smjeru. U konačnici pitanje je kojom će se brzinom proces uspostavljanja proizvodnje na američkom tlu odvijati, a koliko će prosječnom Trumpovom biraču trebati da shvati kompleksnost nabavnog lanca od sirovine do konačnog proizvoda. Zbog toga što neki dijelovi više puta prelaze američku granicu, krajnji proizvod je znatno skuplji nego što je to bio prije Trumpova izbora, a carine se, iako su nameti protiv neameričkih ekonomija, zapravo naplaćuju iz džepova američkih potrošača. S druge pak strane, vraćanje proizvodnje u SAD moglo bi dovesti do veće ravnopravnosti radnika i dokinuti jedan od štetnijih učinaka globalizacije – rad u uvjetima ispod ljudskog dostojanstva. Uz rastakanje Wall Streeta, Trump bi u biografiju mogao upisati crticu dostojnu životopisa nekog uglednog marksista – ukidanje stečevine američkog neokolonijalizma.

Povijesno gledano, svjetsko gospodarstvo i indeksi koji prate njegovu vrijednost dugoročno rastu pet do sedam posto, tako da će financijski savjetnik umirujućim tonom reći svome klijentu: 'Bez brige, ako ste investirali na rok od 20-ak godina, nabavite kokice i zalvalite se. Uskoro će vratiti *bull-market*.'

No, gledano iz perspektive modelara klime, samo je pitanje vremena kad će i kako će stara paradigma dugoročnog rasta tržišta od pet do sedam posto godišnje puknuti. I možemo li i

kada očekivati, odnosno kakav će biti oporavak tržišta, jer prema novijim procjenama za svaki stupanj zatopljenja, klimatske će promjene uzrokovati pad svjetskog gospodarstva od oko 12 posto godišnje ili smanjivanje na razinu manju od polovine današnjeg ukupnog svjetskog BDP-a do kraja stoljeća. S Trumpovim stvaranjem geopolitičkog okvira u kojem su svi protiv svijeta, koji zahtijeva pet posto BDP-a za naoružavanje, odnosno nagovještavanjem da bi digitalno smeće Bitcoin (svaki dolar vrijednosti BTC-a uzrokuje preko 60 centi štete u klimatskim promjenama, a svaka transakcija BTC-a potroši olimpijski bazen vode) mogao pretvoriti u nacionalnu stratešku rezervu, te zagovaranjem strategije *drill-baby-drill*, srljamo u ubrzanje tih promjena. Vrlo vjerojatno ćemo još za naših života biti znatno siromašniji u vrijednosnim papirima, ali nam to možda i neće biti glavni problem. Zbog suše i poplava sve će više propadati usjevi, bit će više gladi, ali bi i neke bolesti, poput pretilosti, mogle biti iskorijenjene. Osim, možda, ako Trump (a i njegov kolega PUTIN) ne završe svoju vladavinu prije isteka mandata (poput recimo CEAUȘESCUA kojem je suđeno zbog ekonomske sabotaže i genocida). A narod počne birati vođe koje će stvarati svijet u kojem za kvalitetu života neće biti bitno jesi li rođen u Americi. Takav svijet neće biti obilježen luksuzom i izobiljem s 12 kilovata na raspolaganju (prema procjeni švicarskog saveznog sveučilišta to je šest puta više nego što je neophodno za kvalitetan život u industrijaliziranom društvu), odnosno time da djeca u Kongu budu osuđena na rad u rudniku kobalta. Ovdje se radi o 'zele-
nom kapitalizmu' u kojem vozači Tesle 'ozele-
njuju' svoju savjest, dok se svjetska oligarhija nekontrolirano bogati, uništavajući kvalitetu života svih nas. Primjerice, prekomjerno lansiranje satelita ELONA MUSKA ponovo ugrožava stratosferski ozon i opet nas izlaže rizicima štetnog UV zračenja koje potiče rak kože i oštećenja vida. Šteta svima, a profit samo njima. Glad zbog suše, rat za prevlast i geološke resurse u Sudanu možda je najekstremniji primjer koji ukazuje na to kako štete zbog klimatskih promjena najviše pogađaju one koji su najmanje pridonijeli zatopljenju. Sudan je u zadnjih 30-ak godina emitirao stakleničkih plinova koliko SAD u protekla tri dana, a tamošnji stanovnici proživljavaju najveću humanitarnu krizu – 25 milijuna ljudi u Sudanu suočava se s prijetnjom gladi i hitno im je potrebna pomoć. Na vijestima se o toj krizi malo što može čuti i vidjeti, možda i zato što to pruža pogled u zloslutnu budućnost, a možda urednici još uvijek radije biraju prikazivati fikciju poput 'Igara gladi' i 'Pobješnjelog Maxa' nego stvaran svijet oko nas. Uz jačanje populizma koje uglavnom nerazumne i gramzive dovodi u poziciju moći, kontinuirani pad svjetskog gospodarstva je neizbježan. Također je i svakodnevni pad Muskovih satelita vrlo vjerojatan događaj, a možemo očekivati i da će svaka sljedeća godina (uz poneku iznimku) biti toplija od prethodne. No, uvažavajući činjenicu da smo dosegili točku u kojoj zvijezda televizijskog *reality showa* s moralnim porivima neprimjerenim 21. stoljeću postaje najmoćnija osoba na svijetu i određuje uvjete života našeg svakidašnjeg, mogli bismo slikovito reći da smo dosegili – singularitet – točku u kojoj prestaju važiti zakonima fizike predvidive uzročno posljedične veze, a stvarnost postaje generirana odlukama slučajnog broja na kocki. Tako ne bi bilo iznenađujuće da svojim kockarskim odlukama već u prvih pola godine svog mandata Trump uzrokuje recesiju u SAD-u i potakne ubrzano smanjivanje obujma svjetskog gospodarstva, a time i smanjenje emisije stakleničkih plinova (kao što smo doživjeli u doba pandemije COVID-a) i zapravo učini više za klimu nego što bi to bilo tko predviđao. ■

Fina nam je Kina

Nakon godina beziznimne distance, ovih dana svjedočimo nizu koraka paničnog nastojanja da se EU zbliži s Kinom, koja joj se zadnjih tjedana ispostavlja kao jedini realan izbor u ogledu s iznebuha odmetnutom Amerikom. U međuvremenu, Hrvatska će valjda neko vrijeme pričekati dok nam ne bude javljeno kako dalje

Još unatrag nekoliko mjeseci, sve u vezi s Kinom bilo je puno jednostavnije. Zapadni svijet držao se gotovo beziznimno na izričitoj političkoj distanci od nje, uz permanentnu moralnu osudu njezine državne kontrole nad tržištem i ekonomijom generalno, i tako već duži niz godina. S napadom Rusije na Ukrajinu prije tri proljeća, postalo je još lakše. Odonda se Kineze može optuživati i za dio ratne odgovornosti u Europi, ne samo za domaće im zlostavljanje Ujgura ili neke slično inferiorne etničke skupine. Jasno se vidi da nemamo problema s genocidom nad takvima, već po slučaju Izraela danas, ali imamo s tržišnom legitimacijom izvođača projektnih radova na terenu, i ne dopuštamo da baš bilo tko ubija kako hoće.

Naravno, sve to nije priječilo europski i američki kapital da se desetljećima goji na jeftinom radu i zanemarivim popratnim troškovima u nebrojenim tvorničkim pogonima što ih je otvarao na potezu od Južnog mora do Mandžurije. S druge strane, kad bi Kinezi ili njihova roba dolazili ovamo, hladno su ponižavani. Obično se pritom govori o lanjskim briselskim carinama na električne automobile kineskih proizvođača BYD, Geely, SAIC i drugih. No zapravo nisu smjeli, npr. u Njemačkoj, konkurirati ni u ponudi šarafa, jer bi to značilo prestanak trgovanja tamošnjim, njemačkim šarafima, pa je sve odlučno rješavano carinama visokim onoliko koliko treba. Kineska proizvodnja je subvencionirana javnim tj. državnim novcem, glasilo je taj krimen, te su zato na njihova vozila propisani uvozni nameti do 45,3 posto. Koliko god to bilo enormno visoko, a svi smo se ovdje pravili da je normalno, međutim, nitko nije bio spreman za ono što će uslijediti.

Hrvatska se za to vrijeme držala očekivano mutavo, ustvari dosljedno pravovjerno, bez viška propitivanja ili pokušaja da se izigraju sva ta embarga i sankcije, čak internalizirajući nametnuto distanciranje. Sjetit ćemo se bez većih problema ono kad je građen Pelješki most – čitave reportaže su pisane i snimane o čudnim kosoookim, žutim bićima koja se dan i noć veru po toj baušteli, pritom se glasajući pomalo nalik ljudskim stvorenjima. Kontakti lokalnog življa s kineskim radnicima bilježeni su u našim medijima kao senzacija. Ipak, značajnija ulaganja kapitala porijeklom iz Junana ili Henana nipošto nisu dolazila u obzir, kamoli otvoreni prodor nekakve robe iz toga smjera, a koja se ne bi plasirala pod kakvim zapadnjačkim brendom, ujedno ideološkim certifikatom. Izuzeci su tolerirani isključivo u politički i ekonomski jačim zemljama EU-a.

Susret Emmanuela Macrona i Xija Jinpinga u Parizu početkom svibnja ove godine (Foto: Jacques Witt/Pool/BESTIMAGE/PIXSELL)

A onda se na scenu u velikom stilu vratio DONALD TRUMP i ukrao kompletan šou, s onu stranu Atlantika udarivši carinski daleko žešće negoli ranije na Kinu, ali donekle i na EU, navodno samo želeći oživjeti proizvodnju u Americi. Kineski uvoz onedavno je tamo ocarinjen 145 posto, što ne znači da, već dok čitate ovaj tekst, neće biti i viši. Sve se momentalno uzburkalo, dok je pometena Europska unija brže-bolje započela preispitivati svoje pozicije spram dalekoistočnog Velikog zmaja, ili kako ga po novome nazivamo – svakako više ne Crvena opasnost ili tako nešto zloslutno. 'Namjera je Europskog parlamenta uvijek bila to da se sankcije ukinu, a odnosi s Kinom obnove', izjavio je glasnogovornik te institucije prije dva tjedna.

Namjera je uvijek bila posve suprotna tome, dakako, osim što Europi sad očajnički trebaju nova tržišta, jer je Trump ogolio svu njezinu političku i ekonomsku ovisnost o nametnutom režimu globalne slobodne trgovine pod arbitražom Zapada. Demokracija je tu čitavo vrijeme bila tek još jedan onakav skupi ideološki certifikat, ako znamo da Amerika i Europa takve standarde ipak nisu zahtijevali od svojih partnera već na Bliskom istoku. U krajnjoj liniji, nikad nije iole uvjerljivo argumentirano što to zapadnjaci imaju ekonomsko-politički ama toliko kardinalno zamjeriti Kinezima. I tamo cvate privatno poduzetništvo, ali centralna vlast upravlja procesima razvoja, planira kapitalne investicije i namjenski dotira pojedine sektore. Najpoznatiji slučaj je autoindustrija, a s tim je do izražaja došao i dosad najizraženiji europsko-unijski protuprimjer. Kad je EU prije malo više od pola godine uvela drastične carine na kineske električne auto-

mobile, Kina je uzvratila otvaranjem istrage nad uvozom europske dampinški proizvedene svinjetine.

To pak u biti znači da su Kinezi samo osvijetlili poznati državno-planski i javno-financijski karakter ukupne europske poljoprivrede, ovdašnjeg sektora s najizdašnjim takvim tipom pomoći. Europski uzgajivači nisu znali što ih je snašlo, iako govorimo o svega nekoliko milijardi eura tržišne vrijednosti. No trgovina hranom i pićima inače je jedini segment razmjene EU i Kine u kojoj ovaj kontinent bilježi nadmoć. Ukupna je trgovinska razmjena pritom debelo na strani Kine, otprilike 200 milijardi naprema 500, u čemu na prehrambeni sektor otpada oko pet postotaka. Sasvim dovoljno da se Europa potrese iz temelja, kao što smo vidjeli, pa zato ovaj čas svjedočimo nizu koraka paničnog nastojanja da se zbližimo s Kinom. I sve je tu još veoma neizvjesno, počev od pitanja autoindustrije do teške enigme Trumpova ekonomsko-političkog potencijala, ali je isto tako sve moguće i u trgovini europskom svinjotinom u Kini, što je u medijima po Zapadu već brendirano kao *Pork war*.

Ne zaboravimo ni to da se u pozadini svega ističe ponajprije američki strah od novonastajućeg multipolarnog svijeta, a u prvom planu od slabljenja planetarne moći dolara na čijem dojučerašnjemu monopolu počiva glavnina utjecaja Sjedinjenih Država. Uz njezinu vojnu silu, bez ikakve sumnje, ali to je ionako opće mjesto svih geopolitičkih analiza. No upravo se Kina zadnjih tjedana

ispostavlja Europskoj uniji kao jedini realan izbor u ogledu s iznebuha odmetnutom Amerikom. Moraćemo stoga progutati svu onu našu političku moralku i ekonomsku lakirovku koju smo donedavno Kinezima turali pod nos. Europa je doduše ponesena danas ratnim trubama, riješena da vlastitu ekonomiju podvrgne vojnoindustrijskim prioritetima, gdje se u svojevrsni *warfare* nastoji uklopiti i Hrvatska.

No mi ovdje podjednako imamo teškoća s planiranjem zaokreta k razvoju vojne industrije, koliko i dosad s jačanjem izvoza u Kinu ili bilo kamo drugdje. Nemamo više infrastrukturu, kao ni proizvodni *know-how*, kao ni ozbiljnu tehnološku inovativnost, kao ni ekonomsko-političku imaginaciju. I ni po čemu se ne čini da ćemo u dogledno vrijeme imati bilo što od toga. Kina ovamo izvozi robu u godišnjoj vrijednosti oko milijardu i pol eura, uglavnom elektroniku i električne aparate, raznovrsnu telekomunikacijsku opremu i kemikalije. Hrvatska tamo prodaje oko 100 milijuna eura u drvu i drvnim proizvodima te kamenu, mahom sirovini, uz ponešto elektroinstalacijskih artikala, pa ni s udjelom dodane vrijednosti ne stojimo najbolje. Izvoz nam je laganio rastao do 2018. godine i tada prešao 150 milijuna, da bi zatim ponovno krenuo nizbrdo, a deficit u razmjeni se produbljivao jer Kina ipak raspolaže asortimanom roba široke potrošnje i tehničkog profila kakav ne posjeduje nitko drugi. Odatle uvozimo vrijednost upola veću negoli je ona iz Amerike ili Francuske, a plasirati ne uspijevamo niti koliko u Egiptu ili Rusiju.

Kad je riječ o investicijskoj suradnji, obično se tu spominju primjeri uspješne kineske Vjetroelektrane Senj ili neuspješne avanture koncerna Camel s Rimac grupom. No činjenica je da su s hrvatske strane, ne računajući svakovrsnu podršku Rimcu, izostala bitna javnoinstitucionalna uporišta kod organiziranja sustavnoga zajedničkog poslovanja. Nešto je malo poduzimala Hrvatska gospodarska komora, ali veoma tanko, a bez istinskog angažmana ministarstava, agencija, gradova, itd. Tim više se može primijetiti značajan pomak u istome smjeru koji su posve suvereno ostvarile Španjolska i Poljska, Mađarska i Srbija. Te države, uz još poneki slučaj, nisu se tako dale impresionirati ekonomsko-političkim difamacijama i denuncijacijama na račun Kine, pa bi se i ubuduće mogle kudikamo bolje snaći u sad već naglavce izokrenutom kontekstu. Mi ćemo valjda neko vrijeme pričekati dok nam ne bude javljeno kako dalje. ■

ANNA VÁRSZEGI Orbán svoje birače stalno drži bijesnima

Pride, koji je zabranio, odličan je primjer na kojem se može shvatiti kako funkcionira Orbánov sistem. Nijedna ekstremno desna stranka ne može ga ugroziti jer on preuzima njihove teme i uklapa ih u svoju retoriku, čime ekstremnoj desnici oduzima pogonsko gorivo

ANNA VÁRSZEGI članica je mađarskog ljevičarskog Pokreta Iskra (Szikra). Pokret je osnovan 2020. nakon niza lokalnih akcija vezanih za priuštivo stanovanje. Imaju zastupnike u gradskoj skupštini Budimpešte, a od 2022. i jednog u parlamentu. S Várszegi razgovaramo o režimu VIKTORA ORBÁNA i izgledima za njegovu smjenu na izborima u proljeće iduće godine.

Orbánove vlasti protiv LGBT populacije koji traje već godinama?

Pride je odličan primjer na kojem se može shvatiti kako funkcionira Orbánov sistem. Jedan od osnovnih principa jest taj da on prisvaja većinska mišljenja i predstavlja ih kao svoja. Time postiže nekoliko stvari, prije svega to da ga nijedna ekstremno desna stranka ne može ugroziti jer on preuzima njihove teme i uklapa ih u svoju retoriku, čime ekstremnoj desnici oduzima pogonsko gorivo. LGBT je upravo jedna takva tema. Orbán je ranije istu taktiku primijenio i na ekstremno desnu stranku Jobbik, čija su

Foto: Zsuzsa Hullán

tema bili migranti. Prisvojio je temu i ta stranka sada više ne postoji, dok je Fidesz otišao više udesno. No onda se pojavila nova ekstremno desna stranka Mi Hazánk, koja se koristi antikeer propagandom pa Orbán sada to isto čini s LGBT pravima. Drugi motiv je nova politička snaga, stranka Tisza PÉTERA MAGYARA, koja je izrazito popularna. Orbán Magyara pokušava kompromitirati tako što ga napadom na LGBT populaciju navodi da zagriže mamac, odnosno da zauzme poziciju suprotnu njemu i tako mu smanji izbornu bazu. Za Magyara bi to bilo kontraproduktivno, ali on je toga svjestan i zato se oko Pridea uopće ne izjašnjava. Također, 'stara' opozicija, primjerice liberali koji na prošlim izborima nisu prešli prag, sada se organizira oko Pridea i ponovno dobiva utjecaj. Ta stara opozicija mogla bi dobiti desetak posto, a to znači da će toliko manje dobiti Tisza. Još jedna stvar koju Orbán ovom taktikom postiže jest da svoje birače konstantno drži u stanju bijesa.

Može li se na isti način objasniti njegov konstantni sukob s EU-om oko podrške Ukrajini? Nedavno je održan referendum na kojemu se ljude pitalo podržavaju li ulazak Ukrajine u EU. Što se time hoće postići? Fidesz povremeno radi takve konzultativne referendume koji nemaju legislativni efekt već samo propagandnu svrhu. U pitanju je još jedan manevar usmjeren protiv Magyara, kojim ga se pokušava prisiliti da zauzme manjinsku poziciju jer se većina građana protivi pomaganju Ukrajini, pa Orbán preuzima stav koji rezonira s većinskim mišljenjem. Osim toga, on je dobar s VLADIMIROM PUTINOM i mora održavati taj imidž tvrdog momka koji se suprotstavlja centrima moći i konstantno kontrira na međunarodnoj pozornici.

Kako tumačite njegovu najavu da će Mađarska zbog izraelskog premijera Benjamina Netanjahua izaći iz Međunarodnog kaznenog suda (MKS)?

NETANJAHUOV posjet Mađarskoj bio je njegov drugi strani posjet otkad je MKS izdao nalog za njegovo hapšenje, uz onaj SAD-u. Orbán se ovakvom reakcijom nastoji pozicionirati u istu ligu s DONALDOM TRUMPOM. No treba reći i da on zapravo ni oko čega nema dugoročnu viziju već uvijek reagira trenutno, mora pobijediti taj dan i u tom trenutku. Mislim da se i u ovom slučaju radi o tome da je primio Netanjahua i izjavio da se povlači iz MKS-a kako bi održao taj svoj imidž, ali i da pokušava privući Trumpovu pažnju vodeći se njegovim primjerom napadanja multilateralne institucije.

Kolike su šanse Pétera Magyara da ugrozi Orbánovu hegemoniju i kakva je Tisza stranka politički?

U aktualnim anketama njegova stranka vodi, a to se može vidjeti i na samom Fideszu koji se ponaša defenzivno, kao da je u opoziciji. Interesantna stvar oko Tisze je to da o njihovoj politici znamo vrlo malo. Imaju ljude u Evropskom parlamentu i u skupštini Budimpešte, ali oni uopće javno ne istupaju tako da se stvorila percepcija da je Tisza samo Péter Magyar. Nedavno je jedan analitičar u vezi njega upotrijebio dobru metaforu, rekao je da je on čekić. A čekić ne mora raditi ništa osim udarati. Nije važno kako izgleda, koja su mu uvjerenja, od kojeg je materijala i koje boje. Za čekić je jedino bitno da udara, a za Magyara da bude čekić koji će smrviti Orbánov sistem. On to radi jako dobro zato što je socijaliziran unutar Fidesza, poznaje njihove taktike i ne pada na njih.

Bitno je naglasiti i da je on uspješan zato što je ušao na političku scenu u vrlo dobrom

političkom trenutku, prošle godine u vrijeme skandala kada je KATALIN NOVÁK, bivša predsjednica države i bliska Orbánova suradnica pomilovala jednog svećenika osuđenog za pedofiliju. Magyar je tada dao intervju u kojemu je opisao interne tajne stranke i nakon toga je počeo njegov eksplozivni uspon na političkoj sceni. On također dobro zna koristiti trenutnu ekonomsku krizu i tako dobiva podršku. Dakle operira na isti način na koji to radi Fidesz.

Nekome tko gleda izvana može se činiti da Fidesz provodi protekcionističku ekonomsku politiku, no ta je politika zapravo vrlo neoliberalna.

Točno je da se on predstavlja kao zaštitnik običnih ljudi, ali Mađarska je zapravo izrazito neoliberalna ekonomija. Dojam je da je u pitanju ideološki motiviran sistem i da onda ta ideologija ima nekakve ekonomske posljedice, ali zapravo je obratno. To je vrlo ekonomski motiviran sistem u kojemu se politička ideologija koristi kako bi se održali određeni ekonomski uvjeti, a jedina ideologija jest da Orbán bude na vlasti. Sve je u službi toga da on ostane na vlasti kako bi taj ekonomski sustav išao dalje. Jedna od osnovnih značajki tog sustava je groteskna redistribucija bogatstva pri čemu se novac izvlači iz zemlje i prelijeva odabranoj nacionalnoj buržoaziji. Druga značajka je da je Mađarska bazen jeftine radne snage u interesu stranog kapitala, prije svega njemačke automobilske industrije i sve više kineske, koja je opet povezana na njemačku proizvodnju baterija za električne automobile. U pitanju je pervertirani oblik mekog kolonijalizma u kojemu je Mađarska u podređenoj poziciji. Fidesz je preobličio cijelu ekonomiju kako bi ona služila toj svrsi, na primjer liberalizacijom zakona o radu, skraćanjem obaveznog obrazovanja kako bi mladi mogli ranije raditi u tvornicama i slično.

No treba reći i nešto o čemu ljevica ne voli govoriti, a to je da je Orbán u prvom mandatu postao jako uspješan zato što je pomogao radničkoj klasi. Njegova politika je bila da svim mogućim sredstvima smanji nezaposlenost privlačenjem stranog kapitala i stvaranjem radnih mjesta niske dodane vrijednosti. Također je i proveo program uvjetovanja socijalne pomoći obavezom rada za državu i istovremeno dizao minimalnu plaću, što su mnogi doživjeli kao njegov napor da ih izvuče iz siromaštva. No s dolaskom ekonomske krize 2020. stvari su se promijenile i postalo je očito da Orbán na to nema odgovor. Nije napravljen napredak prema industriji visoke dodatne vrijednosti, a umjesto politika za siromašne vlada sve više donosi politike koje idu u korist više srednje klase.

Vaš Pokret Iskra od 2022. ima zastupnika u parlamentu. Kakav je efekt dugotrajna Orbánova vladavina imala na ljevicu?

Osim što je ljevica u svim postsocijalističkim društvima ocrnjena, ona je u Mađarskoj u ovih 15 godina praktički prestala postojati. Szikra je to shvatila i zbog toga pokušava ponovno izgraditi ljevicu, ali svjesni smo da je u pitanju dugoročan proces. Jasno nam je da isključivo elektoralnim politikama nije moguće pridobiti ljude od desnice, već je potrebno graditi pokret odozdo. ANDRÁS JÁMBOR je ušao u parlament kao zastupnik iz Budimpešte na temi stanovanja, no u trenutačnoj političkoj konstelaciji mi zapravo nemamo puno manevarskog prostora za guranje tema koje nas zanimaju, a to znači da moramo raditi na terenu, tumačiti stvari iz lijeve perspektive i čekati dobar politički trenutak jer ćemo u protivnom kolabirati, kao što se stalno događa malim strankama opozicije. ■

Бирати или студирати

Студентима у блокади, али и свим другим студентима и њиховим професорима гори под петама, јер не само да им пријети губитак текуће студијске године, него и затварање факултета и прекид студирања. Расписивање изванредних избора омогућило би им да прогласе крај блокаде, али то сада овиси о вољи владајуће странке и предсједника Вучића

ПОБУЊЕНИ српски студенти упустили су се у нову политичку вратоломију. Након двотједног усуглашавања, студентски пленуми су затражили 'моментално распуштање Народне скупштине Србије и расписивање ванредних парламентарних избора'. Из иницијалног приједлога пленума студената новосадског Техничког факултета испао је 30. липањ као крајњи рок за одржавање изванредних парламентарних избора и преформулиран у растезљиво 'моментално распуштање'.

Изборном блицкригу који су заговарали новосадски студенти успротивио се дио пленума београдских студената јер је 'нереалан' и 'процедурално непроведив', па се прибијегло 'кибидаби' року за расписивање избора по процедури коју прописује 109. чланак Устава Србије. У образложењу студентског захтјева се притом не спомиње међународна обавеза коју су српске законодавне и извршне власти преузеле након прошлих изванредних парламентарних избора одржаних средином просинца 2023. Због изборних неправилности које су тада забиљежили српски и међународни проматрачи, ОЕСС-ов Уред за демократске институције и људска права (ОДИХР) издао је 25 препорука за побољшање изборних увјета у Србији. ОЕСС-ове препоруке је и Еуропска комисија уградила у своје критерије о напретку Србије у приступним преговорима. Еуропска комисија је, наиме, примјену препорука ОДИХР-а промовирала у кључни критериј за валоризацију изборне реформе која се мора провести 'кроз транспарентан и инклузиван процес и знатно пре одржавања било којих нових избора'. Тај посао у Србији, иако је започет, далеко је од тога да буде завршен, а без тога избора не би смјело бити, тако барем Брисел каже.

Предсједник Србије – хоће ли изабрати изборе (Фото: Антонио Ахел/AtaImages/PIXSELL)

На почетку студентске побуне концем прошле године, ионако килав рад на реализацији ОДИХР-ових препорука под окриљем Народне скупштине прекинут је и стављен на чекање јер су и владајућа парламентарна већина и опозиција вагале што им је чинити док трају студентске блокаде факултета и масовни улични просвједи. Опозиција је притом од побуњених студената покушала искамчити подршку за формирање привремене пријелазне владе којој би једина задаћа била припрема слободних и фер избора. Студенти су опозицију и њезин приједлог откантали, а сада ју захтјевом за расписивање изванредних избора довели у политичку ступицу у којој морају пристати на изборе под старим увјетима или се успротивити студентском захтјеву. Студентски пленуми су својом најавом да ће на изборима кандидирати своју изборну листу опозицији окачили додатни камен око врата јер се опозицијске странке морају одлучити хоће ли на изборе ићи са својим изборним листама или ће тек подржати

студентску листу и тако се осудити на изванпарламентарно таворење. Поготово ако ће се студенти доиста држати правила да на њиховој изборној листи не смију бити 'студенти, садашњи и бивши чланови владајуће коалиције, али и тренутни функционери опозиционих партија'.

И док су опозицији још једном измакли тло под ногама, побуњени студенти су тражењем изванредних избора владајућим странкама отворили нови политички простор за надигравање у којем вриједе сасвим друга правила игре од оних која су успоставили забарикадирани на блокираним факултетима и свеучилиштима из којих су досад водили своје герилске политичке битке и уличне просвједи. Већ прве реакције владајућих говоре да су студенти повукли мачка за реп. Премда већина аналитичара процјењује да владајући, ако и прихвате студентски захтјев, неће расписивати изборе прије лета, није ис-

кључено да се то и догоди јер још увијек имају стабилно већинско бирачко тијело, а упитно је како би на изборима прошла студентска листа без студената и опозицијских политичара, коју би излистали њезини анонимни креатори на студентским пленумима, поготово ако би на изборе изашла и покоја опозицијска странка и коалиција.

Владајући, међутим, немају разлога за журбу, поготово након што се нетом прије студентске објаве у којој траже расписивање изванредних избора, огласило српско Национално тело за акредитацију и обезбеђење квалитета (НАТ) и затражило од свих 'високошколских установа да предуму хитне мере како би се обезбедила континуирана настава'. Остаје двојбено је ли и јавно оглашавање НАТ-а потакло студенте и професоре који их подржавају да затраже расписивање изванредних избора, иако су њихово одржавање одбили кад им их је власт као рјешење нудила прије шест мјесеци на почетку њихове побуне. Из саопштења НАТ-а, наиме, јасно је да факултетима у блокади пријети одузимање акредитације, односно гашење и престанак њихова рада, јер не испуњавају законске обавезе на основу којих су акредитирани као високошколске образовне установе.

Тражећи изванредне изборе, студентски пленуми су поручили да ће и даље наставити с блокадом факултета, а то пак значи да би НАТ морао 'поступити по закону'. Што то значи написано је у његовом саопштењу: 'У складу са чланом 96. Закона о високом образовању, свака високошколска установа у обавези је да организује и изводи наставу током школске године, која почиње 1. октобра и траје 12 месеци' те 'Правилници о стандардима и поступку за акредитацију студијских програма и високошколских установа прописују да је извођење наставе суштински и обавезан елемент студијских програма, укључујући дефинисане облике наставе као што су предавања, вежбе, као и њену организацију'. Ако тога нема, а на блокираним факултетима наставе нема 'услед студентских блокада које трају од новембра 2024. године', онда 'НАТ као једино овлашћено тело за акредитацију и обезбеђење квалитета у високом образовању у Републици Србији, има јасно прописану и недвосмислену обавезу да, у складу са законом, акредитује високошколске установе и студијске програме, али и да током читавог акредитационог периода надгледа, прати и унапређује квалитет наставе и укупног образовног процеса'. Како пак акредитирани факултети не поштују своје законом прописане обавезе, НАТ их упозорава да то 'може довести до озбиљних последица по статус високошколске установе, укључујући покретање поступка ванредне спољашње провере квалитета, у складу са чланом 22. Закона о високом образовању, што у крајњем случају може резултирати одузимањем акредитације установе и/или студијских програма'.

Студентима у блокади, али и свим другим студентима и њиховим професорима гори под петама, јер не само да им пријети губитак текуће студијске године, него и затварање факултета и прекид студирања барем док не испуне увјете за ново НАТ-ово акредитирање. Расписивање изванредних парламентарних избора омогућило би им да прогласе крај блокаде факултета, али сада то не овиси о њима, него о вољи владајуће странке, али и предсједника Србије Александра Вучића који је једини уставом овлаштен да их на приједлог владе распише. ■

Pobjeda bez užitka

Autor pokušava odgovoriti na pitanje zašto desnica ne uživa u pobjedi u hladnom ratu i zašto smatra da komunizam i srodni oblici kolektivizma i dalje vladaju. Zaključuje da je puno više očekivala od pada komunizma: brutalno smanjenje uloge države u ekonomiji i branu novim oblicima socijalne pravde feminizma

KOMUNISTI i dalje vladaju – stav je koji već desetljećima, dakle, od pada Berlinskog zida, zauzima neobično važno mjesto u fundamentalnoj političkoj dijagnostici. Njime jednako samorazumljivo i nonšalantno barataju sveučilišni profesori i takozvani obični ljudi koji nisu plaćeni da misle o svijetu. A imun je i na geografske razlike: naići ćete na njega i u redu u HZZO-u i na gala večeri u New Yorku. Otpornost i raširenost tog stava moraju čuditi svakoga iole upućenog u povijest komunističkog pokreta u 20. stoljeću. Pogotovo ako spadate među bilo koju vrstu simpatizera bilo kojeg aspekta tog pokreta. U tom slučaju vam se stav o vladavini komunista čini iritantnim, frustrirajućim, ali i intrigantnim. Zašto, pobogu, toliki broj ljudi, različitih društvenih pozadina i političkih biografija, vjeruje ili misli da svijetom ili barem njihovom zemljom i dalje vladaju komunisti ili neka varijanta komunističke ideje?

U našem je kontekstu raširenost uvjerenja o maskeradi komunista u svrhu daljnjeg vladanja barem donekle razumljiva iz prostog razloga što su komunisti stvarno vladali zemljom nekoliko desetljeća. Ustupak dan u obliku poštivanja povijesnog konteksta ne lišava to uvjerenje paranoidne dimenzije i žanrovskih elemenata teorije zavjere. Svi ti 'kulturni Jugoslaveni' koji i dalje upravljaju medijima i kulturnim institucijama i svi ti 'udbaši' koji vuku konce iz podruma 'duboke države' u našem su kontekstu, pored toga što su sredstva očite političke manipulacije, autentični pokušaji odgovora na jednostavno pitanje: zašto ne uživam(o) toliko u hrvatskoj suverenosti, a trebali bi(smo)? Društveni fenomen nadolazećeg THOMPSONOVOG koncerta na zagrebačkom Hipodromu u značajnoj je mjeri reakcija na sve muke s tim pitanjem i pokušaj njegove neutralizacije bar na nekoliko sati. Međutim, kao što smo napomenuli, stav o pozadinskoj vladavini (transformiranog) komunizma nije rezerviran samo za zemlje i područja u kojima je na vlasti nekakva inačica proklamiranog komunizma stvarno bila. Također, ni u tim zemljama taj stav nije usko vezan samo za pitanje (ne)realizirane nacionalne emancipacije. Dovoljno vam je bilo prolistati štampu ili proskrolati ekran bilo kad u posljednjih tridesetak godina i naletjeli biste na teze o socijalističkom mentalitetu ili naslijeđenom prekomjernom oslanjanju na državu kao krivcima za sve ekonomske probleme. Njima bi se rado služili i sitni poduzetnik kojem po njegovu mišljenju činovnik u općini oteže s izdavanjem potrebnih papira i

radnik kod tog poduzetnika koji smatra da radi puno više za manje novaca od tog činovnika. Ali i uvaženi sociolozi i politolozi koji su u ne tako davnoj javnoj debati afirmirali tezu o 'egalitarnom sindromu' kao ključnom razlogu našeg ekonomskog i društvenog zaostajanja za visoko razvijenim zemljama.

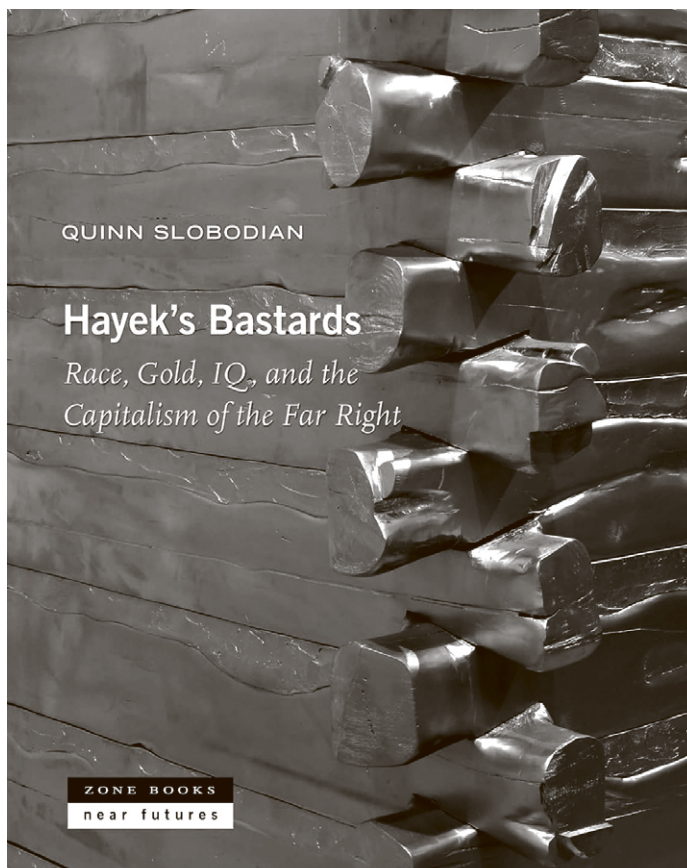
U posljednjih su se desetak godina pojavile i uvozne varijante teorija koje potvrđuju da se ne radi o rezerviranim stavovima za ovdašnje područje. Uvoz tih teorija koincidira s razvojem desnog krila ovdašnjeg civilnog društva. Suživot domaćih, 'organskih' teorija i tih uvezenih nije naročito intelektualno zahtjevan, ali ponekad je teže politički pomirljiv. Naime, uvezene se teorije zasnivaju na pretpostavci da je komunistički pokret samo promijenio mete i retoriku kako bi 'preživio' svoju navodnu smrt. Pa tako danas umjesto centralnog planiranja, nadilaženja klasa i sličnih 'zastarjelih' koncepata zagovaraju 'rodnu ideologiju', borbu protiv klimatskih promjena, prava seksualnih manjina i ostale inačice suvremene 'socijalne pravde'. Pod zahtjevnijom političkom pomirljivošću mislimo na prepreke na koje lokalna desnica nailazi pri uspostavi kontinuiteta između Komunističke partije Jugoslavije i suvremenih formi ljevice koja slavi uspjehe te partije, pogotovo one iz Drugog svjetskog rata, ali i obitava na

terenu 'socijalne pravde'. Razrješava ih tako što sarkastično upozorava suvremenu ljevicu da bi ih TITO likvidirao zbog 'woke' devijacija. I dok su nam barem donekle jasne otpornost i žilavost lokalnih inačica stavova o prikrivenoj vladavini komunista, ostaje pitanje otpornosti, žilavosti i popularnosti globalnih stavova te vrste, pogotovo na Zapadu. Srećom, uvjerljiv, dobro argumentiran i pažljivo istražen odgovor ponudio nam je prije nepunih mjesec dana kanadski povjesničar QUINN SLOBODIAN. Točno 15. travnja objavljena je njegova knjiga naslova 'Hayek's Bastards: Race, Gold, IQ and Capitalism of the Far Right' (Hayekovi gado-vi: Rasa, zlato, IQ i kapitalizam ekstremne desnice) i već je pobrala niz lauda i pozitivnih reakcija. Slobodiana bi se u profesionalnom smislu moglo okarakterizirati kao historio-grafa koji se bavi intelektualnom poviješću neoliberalizma. U prvoj knjizi svojevrzne trilogije na temu, naslovljenoj 'Globalisti: Kraj doba carstva i rađanje neoliberalizma', na našim jezicima dostupnoj u izdanju novosadske Akademске knjige, Slobodian nastoji kroz pomnu rekonstrukciju ideja i rasprava međuratnih začetnika neoliberalnog programa osporiti uvriježene predodžbe o neoliberalizmu. Pojednostavljeno i skicirano, Slobodian kaže da je neoliberalizam kao skup ideja nastao iz potrebe da se ekonomija zaštiti

od masovne demokracije koja je tada stupila na povijesnu scenu. U drugoj se pak knjizi trilogije 'Crack-Up Capitalism: Market Radicalism and the Dream of a World Without Democracy' (Napuknuti kapitalizam: Tržišni radikalizam i san o svijetu bez demokracije) bavi slobodnim ekonomskim zonama diljem suvremenog svijeta u kojima su suspendirani demokratski zakoni kako bi si mogli priuštiti 'čistu' ekonomiju.

U posljednjoj pak knjizi Slobodian pokušava odgovoriti na pitanje zašto desnica ne uživa u pobjedi u hladnom ratu. I zašto smatra da komunizam ili srodni oblici kolektivizma i dalje vladaju. Premda se bavi usponom Alternative za Njemačku i JAVIEROM MILEIJEM, Slobodianova knjiga je u priličnoj mjeri posvećena američkim ideolozima i protagonistima na libertarijanskoj, neoliberalnoj i krajnjoj desnici. Kroz istraživanje njihovih knjiga, rasprava, sukoba i konferencija, pogotovo kad je riječ o idejama slavnog ekonomista FRIEDRICHA HAYEKA, Slobodian dolazi do zaključka da su oni očekivali puno više od pada komunizma. A to 'više' znači brutalno smanjenje uloge države u ekonomiji, pogotovo kad je riječ o socijalnoj državi, a i branu novim, zamaskiranim oblicima 'socijalne pravde', poput feminizma i ekologije koji, zasnovani na socijalnom konstruktivizmu, remete prirodne hijerarhije i zakone tržišta. Upravo se u tom spoju navodnih prirodnih hijerarhija i slobodnih tržišta, smatra Slobodian, događa politički brak neoliberala i krajnje desnice koji naziva 'novi fuzionizam'. Za razliku od prvog braka istih supružnika otprije šezdesetak godina u kojem je 'dota' krajnje desnice bila religija, danas je to biologija ili njene razne inačice prilagođene promoviranju navodno prirodnih hijerarhija među ljudima, a protiv nasilnog i umjetnog nametanja jednakosti.

Razočaranost ideološkim ishodom hladnog rata i nova fuzija pripremili su teren za novi politički projekt koji nije uspješan samo u SAD-u već i širom Europe. Glavna Slobodianova teza glasi da se uspon krajnje desnice u posljednjih desetak godina ne može tumačiti kao reakcija protiv neoliberalne globalizacije, kako glasi uvriježena interpretacija, već kao mutacija neoliberalizma nastala u specifičnim povijesnim okolnostima. Unatoč povremenim retoričkim izletima u socijalnu zaštitu, tome svjedoče ideološki pamfleti i ekonomski programi svih relevantnih krajnje desnih opcija diljem svijeta. I zato, u kontekstu osamdesete obljetnice pobjede nad fašizmom, Slobodianova studija vapi za prijevodom i predstavlja nezaobilaznu intelektualnu stanicu u izgradnji suvremenog i apdejtanog antifašističkog pokreta. ■

U spoju navodnih prirodnih hijerarhija i slobodnih tržišta, smatra Slobodian, događa se politički brak neoliberala i krajnje desnice

INTERNACIONALA

Bandung, onda i danas

U sjenu aktualnih geopolitičkih napetosti pala je 70. godišnjica Afričko-azijske konferencije. Skup tridesetak zemalja od travnja 1955. postavio je temelje suradnje globalnog juga te najavio svijet kojim će zapad sve manje dominirati, svijet u kojem danas živimo, što konferenciji u Bandungu daje trajnu važnost

TIJEKOM prošlog travnja, skriveno iza debelog sloja aktualnih geopolitičkih napetosti, i to kroz svega nekoliko skupova pretežno znanstvenog karaktera, koje su sponzorirale Kina i Indonezija, obilježena je 70. godišnjica jednog istaknutog hladnoratovskog i dekolonizacijskog događaja koji je prvi puta u povijesti pokušao povezati zemlje Azije i Afrike mimo bilo kakvog organizacijskog okvira ili usmjeravanja od strane ‘zapada’. Afričko-azijska (AA) konferencija, poznatija po indonezijskom gradu u kojem se odvila – Bandungu – u pozadini debelog sloja tadašnjih geopolitičkih zbivanja, bila je okupila 29 država s tendencijom da pokaže kako se o Aziji i Africi neće više moći razgovarati a da se u obzir ne uzmu interesi azijskih i afričkih zemalja. Uz ovo, afričke i azijske zemlje također su se bile okupile kako bi s konceptom ‘miroljubive koegzistencije’ ponudile alternativu hladnoratovskoj ideološkoj bipolarnosti, koja se do tog trenutka – to jest kroz drugu fazu Kineskog građanskog rata, Tršćansku i Berlinsku krizu, Korejski i Prvi indokineski rat, te tada aktualnu Prvu tajvansku krizu – izrazito pooštrila i dominirala razumijevanjem međunarodne politike. AA konferencija s jedne je strane bila odgovor na ne pretjerano uspješnu Ženevsku konferenciju 1954. godine tijekom koje su velike zapadne sile krojile sfere utjecaja u Koreji i Vijetnamu, a da u te rasprave nisu bile uključene azijske zemlje (Kina je bila jedini azijski aktivni sudionik skupa u Ženevi, ali su je zapadni sudionici ignorirali, te je nastupala u pozadini SSSR-a i suprotstavljena SAD-u, Velikoj Britaniji i Francuskoj). To je ukazivalo na kontinuitet trenda manjka interesa i razumijevanja tih sila za

povijesnu, kulturnu, društvenu i ekonomsku isprepletenost prostora Azije. S druge strane, AA konferencija bila je izraz svojevrsnog bunta azijskih i afričkih zemalja spram pokušaja daljnje bipolarizacije Afrike i Azije, koji se upravo u to vrijeme mogao prepoznati kroz pokušaj uspostave SEATO pakta, a koji je na isti način kao i NATO na drugoj strani svijeta trebao povezati jedan dio azijskih zemalja i suprotstaviti ih grupi drugih. S treće strane, AA konferencija težila je objavi početka postojanja novog svijeta koji će biti oblikovan različitim dekolonizacijskim procesima, a koji će zbog svoje pretpostavljene pluralnosti i raznolikosti zasigurno oblikovati buduća globalna politička, sigurnosna, ekonomska i razvojna kretanja.

AA konferenciju izvorno su osmislili premijeri Cejlona (Šri Lanke), Indonezije, Pakistana, Indije i Burme (Mijanmara), to jest JOHN LIONEL KOTEWALA, ALI SASTROAMIDJOJO, ČAUDHURI MUHAMAD ALI, DŽAVARHALAL NEHRU i U NU, koji su prethodno održali sastanke u cejlonskom Colombu i Kandyju u travnju i svibnju, te u indonezijskom Bogor 1954. godine gdje su određene glavne odrednice i odaslane pozivnice. Tijekom priprema, velike su se rasprave vodile oko sudjelovanja Kine, za koju su neki smatrali da će zastupanjem antizapadnih i prokomunističkih stavova, a koji su proizlazili iz vrlo jasnih signala kineske propagande nadahnu te sukobima oko Koreje, Vijetnama, UN-a ili Tajvana, štetiti konferenciji. U svrhu sprečavanja kineskog prisustva na nadolazećoj konferenciji čak je britanski premijer ANTHONY EDEN vršio pritisak na Nehrua, koji se ipak nije dao pokolebati. Nehru se oslanjao na stav da mir u Aziji bez Kine naprosto nije moguć, dok bi marginalizacija Kine konferenciju unaprijed osudila na neuspjeh jer bi se time pokazao isti mehanizam političkog isključivanja koji po pitanju Kine i mnogih drugih novih političkih aktera nastavlja prakticirati zapad. Na poslijetku, Kina je bila važna zbog još nečeg. Sporazum Indije i Kine oko Tibeta u travnju 1954., kao i sporazumi koje je Kina ubrzo nakon potpisala s Burmom i Indonezijom bili su temeljeni na takozvanih

‘pet principa miroljubive koegzistencije’, koji su počeli izvirati iz Pekinga još tijekom Korejskog rata. Oni su, osim što su pokazivali naličje Kine, uvelike bili podloga za stvaranje baze međunarodnih odnosa Azije, neovisno od zapadnih aktera, te kao takve služile kao poticaj za osmišljavanje veće konferencije koja bi generalizirala zasebne diplomatske uspjehe Nehrua, U Nua ili kineskog premijera ZHOU ENLAJA. Zahvaljujući Nehruu, Kina je tako dobila pozivnicu, a konferencija se odvila u Bandungu između 18. i 24. travnja 1955. godine.

Organizatori konferencije nisu željeli da konferencija bude samo simboličkog značenja, zbog čega se poticala aktivnost sudionika koji su mnogim pozitivnim primjerima uspješni demonstrirati kako su zemlje suučesnice posve sposobne međusobne izazove rješavati same. U tih konferencijskih tjedan dana potpisan je međudržavni sporazum između Laosa i DR Vijetnama temeljen na pet načela miroljubive koegzistencije, dogovoren je povratak 40.000 Vijetnamaca iz Tajlanda, a Kina je s Indonezijom postigla veliki napredak u rješavanju pitanja dvojnog državljanstva. Uz Nehrua, jedan od najaktivnijih sudionika konferencije bio je Zhou Enlai, koji je u Bandung došao usprkos tome što je nedavno preživio pokušaj atentata. Kroz prizmu suradnje, odbacivanja ideoloških podjela i ukazivanja na vrlo specifične vidove zajedničkih interesa, usprkos strahovima, pomogao je izgraditi vrlo konstruktivnu atmosferu, što je Kini otvorilo prostor za uspostavljanje važnih kontakata sa Tajlandom i Filipinima, to jest zemljama koje su od svih prisutnih tada bile najbliže saveznicima ‘imperijalističkog SAD-a’ te članice nedavno osnovanog SEATO pakta. Japan je također mnogo profitirao od sudjelovanja na konferenciji. Fokus na ekonomska pitanja, uz izbjegavanje ikakvih referenci na nedavnu prošlost, otvorio mu je put prema kasnijem tržišnom prodoru u zemlje globalnog juga. Na stranu ta i mnoga druga diplomatska postignuća, možda i najtrajnije postignuće AA konferencije bilo je usvajanje zajedničkih ‘deset principa’ razvoja međudržavnih odnosa, izvedenih iz klauzula o miru i koegzistenciji iz Povelje UN-a i kinesko-indijskih ‘pet principa’. Bandunška konferencija je pomoću njih postavila temelje buduće suradnje globalnog juga. Iako ona spada u neko drugo vrijeme, sjetiti se konferencije u Bandungu važno je i danas. Unatoč tome što ona sama zbog vojnih, ideoloških i konceptualnih sukoba unutar samog globalnog juga nije zaživjela (pokušaj organizacije II. AA konferencije u Alžiru 1965. neslavno je propao), trajnijim se pokazao takozvani ‘duh Bandunga’, koji je inspirirao druge organizacije, inicijative i mehanizme poput Pokreta nesvrstanih, Organizacije afričkog jedinstva (i kasnije Afričke unije), G77, ASEAN-a, pa i kineskog ‘Pojava i puta’ i Azijske infrastrukturne investicijske banke, BRICS-a i Nove razvojne banke. Kroz njih je konferencija u Bandungu nastavila i dalje biti relevantna, a ona i dalje stoji u povijesti kao prva istaknuta najava svijeta u kojem danas živimo – svijeta u kojem ‘zapad’, unatoč golemim naporima, ne kroji više sve tokove globalne politike. Svijet odavno nije bipolaran ili unipolaran, dok su mnoge od zemalja prisutne u Bandungu postale važni stupovi svjetske ekonomije, koja će se u narednim desetljećima u istom tonu samo dodatno diversificirati.

■ Zvonimir Stopić

KRATKO I JASNO Veličanje Đurišića je potvrda fašizma

Mitropolit Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori Joanikije je ustvrdio kako je Pavle Đurišić ‘veliki junak’. Radi se o četničkom vojvodi iz Drugog svjetskog rata odgovornom za masovne zločine nad muslimanima. Kako to komentirate?

To je nastavak retorike SPC-a koja koristi religijske i istorijske simbole za nacionalnu mobilizaciju kroz homogenizaciju projektovanog srpskog etničkog prostora, posebno u Crnoj Gori i Republici Srpskoj. Veličanje Đurišića simbolizuje navodnu ‘žrtvu’ srpskog naroda, bez obzira na istorijsku činjenicu da je Đurišić bio ratni zločinac i kolaboracionista. Četništvo se nastoji prikazati kao patriotski, a ne kolaboracionistički pokret, s ciljem da se institucionalizuje kao ravnopravan drugi antifašistički pokret. Dok je u Srbiji taj cilj već dobrim dijelom ostvaren, u Crnoj Gori su takvi pokušaji do sada ostajali neuspješni, no nastavlja se pritisak da se taj narativ nametne i u crnogorskom kolektivnom pamćenju.

Ovaj ispad pritom dolazi pred obilježavanje 80 godina od pobjede nad fašizmom.

Takve poruke potvrđuju da fašizam nije iskorijenjen, već da samo mijenja oblik. Moramo pratiti i analizirati savremene političke diskurse kako bismo otkrili one koji sadrže elemente postfašističke ideologije, ali isto tako i obnoviti antifašistički otpor koji bi bio građanski, koji pripada svima i nije nužno vezan za ranije ideološke matrice.

Na veličanje Đurišića posebno su osjetljivi Bošnjaci u Sandžaku. U posljednje vrijeme vidimo kako nove generacije pokušavaju prevazići podjele i mržnju?

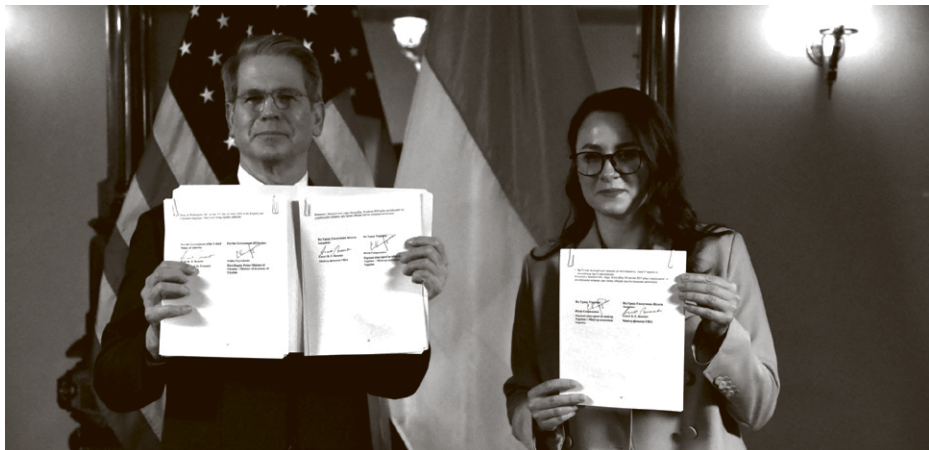
Za razliku od vrha SPC u Srbiji, JOANIKIJE je studentske proteste načelno podržao – no taj gest treba posmatrati pragmatično, a ne principijelno. Takva podrška, za razliku od potencijalne podrške patrijarha, nema kapacitet da utiče na ishod protesta, ali Joanikiju može poslužiti kao oblik političkog pozicioniranja u slučaju pada režima. Glorifikacija Đurišića pokazuje da je taj ideološki okvir nespojiv s vrijednostima mladih i ne ide u prilog pomirenju. Uprkos dubokim istorijskim ranama, svjedoci smo da mladi iz Sandžaka i drugih dijelova Srbije pokušavaju da izgrade međusobno povjerenje kroz zajednički aktivizam i solidarnost. Važno je što taj proces dolazi odozdo, iz svakodnevice studenata koji odbijaju da naslijede mržnju.

■ Dejan Kožul

Države sudionice ponudile su alternativu hladnoratovskoj ideološkoj isključivosti (Foto: unesco.org/ National Archives of Republic of Indonesia)

Kraj medenog mjeseca

Iako američko-ukrajinski sporazum o prirodnim resursima izgleda kao grabež, u politici SAD-a dolazi do novog preokreta. Frustriran neuspjehom u pokušaju sklapanja mira na istoku Europe, Trump zaoštava kurs prema Rusiji

PROŠLOTJEDNI sporazum o iskorištavanju prirodnih resursa, koji su 30. travnja potpisali ministar financija Sjedinjenih Država SCOTT BESSENT i ukrajinska ministrica privrede JULIJA SVIRIDENKO ukazuje na promjenu kursa nove američke administracije prema pitanju rata na istoku Europe. Sporazum, kojime SAD dobiva preferencijalni pristup brojnim rudnim bogatstvima Ukrajine – od rijetkih metala do fosilnih goriva – mogao bi dovesti do novog zaoštavanja odnosa između Amerike i Rusije i time označiti kraj višemjesečnog detanta koji je inicirao američki predsjednik DONALD TRUMP. Potpisivanje ovakvoga sporazuma samo po sebi ne predstavlja nikakvo iznenađenje. Trumpova administracija je od samoga početka svog drugog mandata izražavala jasnu želju za prisvajanjem ukrajinskih prirodnih resursa: posebice litija i rijetkih metala, neophodnih za proizvodnju suvremene

Značajne izmjene u odnosu na prijašnju verziju – Bessent i Sviridenko (Foto: Yulia Sviridenko via Facebook/Reuters/PIXSELL)

elektroničke opreme. Prema prvim nacrtima sporazuma, Ukrajina je SAD-u trebala predati kontrolu nad svojim rudnim ležištima kao oblik kompenzacije za dotadašnju vojnu i financijsku pomoć, bez čvrstih jamstava da će se ta pomoć nastaviti i kasnije. Ukrajinska je strana bila nevoljka potpisati takav sporazum, te je on neslavno propao nakon svadljivog sastanka Trumpa i VOLODIMIRA ZELENSKOG u Bijeloj kući održanog krajem veljače. Za razliku od tadašnjih događaja, predsjednik Zelenski nazvao je novi sporazum 'ravnopravnim dogovorom', no teško je oteti se dojmu da se i dalje radi o jedva prikrivenom imperijalističkom grabežu.

Ipak, današnji je sporazum u usporedbi sa starom verzijom doživio nekoliko značajnih izmjena. Sa simboličnog aspekta, SAD u potpisanom sporazumu daje punu podršku samostalnosti i suverenosti Ukrajine, te rat u Ukrajini jasno naziva ruskom agresijom. Najznačajnije su izmjene ipak one materijalne: tekst sporazuma više ne spominje otplatu ranijih dugovanja, čime je naizgled uklonjen

najveći kamen spoticanja. S druge strane, eksplicitno je određeno da će sva buduća američka vojna pomoć biti pribrojena početnom kapitalu Američko-ukrajinskog investicijskog fonda za obnovu, koji bi trebao nadzirati eksploataciju rudnih bogatstava. I zaista, svega par sati nakon potpisivanja sporazuma, američki je State Department odobrio slanje vojne pomoći u vrijednosti 50 milijuna dolara, što predstavlja prvi takav paket od početka Trumpove administracije. Iako je 50 milijuna dolara tek kap u moru ukrajinskih vojnih potreba, možemo zaključiti da se američki odnos prema ratu u Ukrajini ponovno počeo mijenjati. Nakon potpisivanja sporazuma o prirodnim resursima SAD je dobio vrlo jasan materijalni poticaj za nastavak slanja oružja Ukrajini, ali i za zauzimanjem strožeg stava prema Rusiji, čije dugotrajne ofenzive prijete sve većem broju ukrajinskih rudnih ležišta.

Ovu je promjenu stava jasno izrazio američki ministar financija Bessent, kada je izjavio da 'ovaj sporazum jasno signalizira Rusiji da je Trumpova administracija predana mirovnom procesu usmjerenom na očuvanje slobodne, suverene i prosperitetne Ukrajine.' Frustracija Trumpove administracije neuspjelim pokušajima postizanja mira u Ukrajini očita je već nekoliko tjedana. Predsjednik Trump i američki državni tajnik MARCO RUBIO još su sredinom travnja izjavili da će se SAD povući iz uloge medijatora ukoliko obje zaraćene strane ne pokažu dobru volju za nastavak pregovora. Ni Ukrajina ni Rusija do sada nisu odustale od svojih maksimalističkih ciljeva, no VLADIMIRU PUTINU zasigurno postaje jasno da se 'medenom mjesecu' Rusije i SAD-a približava kraj. Proglašenje jednostranog uskršnjeg primirja skeptičnom je Trumpu vjerojatno trebalo dokazati postojanje 'dobre volje' na ruskoj strani. Trodnevno primirje za Dan pobjede nad fašizmom može se shvatiti kao nastavak iste prakse, iako se u ovom slučaju očito radi i o pokušaju osiguravanja moskovske vojne parade od novih napada ukrajinskih dronova koji bi Putina mogli osramotiti pred stranim gostima. Među tim je gostima svakako najvažniji kineski vođa XI JINPING, čije je partnerstvo s Rusijom jedna od glavnih meta Trumpove 'istočne politike'.
■ Marko Faber

čine gotovo 18 posto njemačkog stanovništva. Desetljeće nakon navedenih reformi, 2013. je osnovana Alternativa za Njemačku (AfD). U početku liberalno-konzervativna, stranka se naročito po pitanju migranata sve više pomicala udesno. Proteklih godina Savezna služba za zaštitu ustavnog poretka (BfV), unutarnja sigurnosna agencija, podružnice AfD-a u tri savezne pokrajine proglasila je ekstremističkim organizacijama, i to zbog rasističkih i islamofobnih stavova te zastupanja etnički određenog koncepta nacije. Krajem prošlog tjedna, 2. svibnja, BfV je takvom proglasio i čitavu stranku na nacionalnoj razini. AfD 'namjerava isključiti određene grupe stanovništva iz jednakog sudjelovanja u društvu i podvrgnuti ih neustavnom nejednakom postupku te im tako dodijeliti legalno niži status', tvrdi služba u izvještaju na 1.100 stranica. Ukratko, djelovanje AfD-a u suprotnosti je s liberalno-demokratskim poretkom.

Odluka BfV-a potencijalno ima daleko-sežne implikacije. Omogućit će detaljniji obavještajni nadzor, a ostale stranke u Bundestagu bi mogle odlučiti da AfD-u uskrate javno financiranje. Potez je raspirio i rasprave o zabrani stranke. Tijekom protekle godine su protiv AfD-a prosvjedovale stotine tisuća ljudi i brojne organizacije, koje se zalažu za zabranu. Ipak, to nije jednostavno. Iako su kriteriji za označavanje neke partije ekstremističkom i njezinu zabranu slični, sama procjena BfV-a nema pravnih posljedica. Osim što je AfD na procjenu uložio žalbu, odluku o zabrani donosi Savezni ustavni sud u Karlsruheu i to dvotrećinskom većinom. Kriteriji su vrlo visoki, a zahtjev za zabranu mogu podnijeti samo Bundestag, Bundesrat (gornji dom parlamenta) ili njemačka vlada. Radit će se o političkoj odluci, a pitanje je postoji li za to većina. Zeleni i Ljevica izjasnili su za parlamentarnu raspravu o zabrani. No SPD i CDU/CSU su podijeljeni, a riječ je o strankama koje čine novu vladu pod vodstvom FRIEDRICHA MERZA. Novi kancelar je nastupio skeptično: vlada će 'pažljivo razmotriti' izvještaj BfV-a, rekao je, ali i dodao kako nije moguće zabraniti deset milijuna glasača, koliko ih je na nedavnim izborima poduprla AfD. Od tada je njena popularnost narasla te je po nekim anketama s oko 25 posto podrške riječ o trenutno najsnažnijoj njemačkoj partiji.

Proces zabrane vjerojatno bi trajao godina, AfD-u dao priliku da se ponovno inscenira kao žrtva elita i tako stiće popularnost te velik dio glasača dodatno ekstremizirao. Stranka Ljevica upozorava kako bijes i nezadovoljstvo građana uvelike potiču iz iskustva osiromašenja i propadanja javnih službi. Za pobjedu nad AfD-om nužna je promjena ekonomskog modela, koju će teško pokrenuti Merz, ekonomski liberal, korporativni lobist i zagovornik politika uvelike odgovornih za uspon ekstremizma. Politolog ALBAN WERNER prošle je godine istaknuo kako su zahtjevi za zabranu AfD-a razumljivi – ali i kako bez rješavanja razloga uspjeha stranke predstavljaju tek znak političke nemoći. Njemačka se, dojam je, kreće prema sve turbulentnijim vremenima, odnosno rastu nestabilnosti i podjela. Ponešto govori i činjenica da Merz prilikom ovotjednog izbora za kancelara u Bundestagu u prvoj rundi glasanja nije dobio većinu – izabran je tek iz drugog puta, što je prvi takav slučaj u povijesti.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Keith Scholey/Silverback Films and Open Planet Studios

Svjetski poznat britanski prirodoslovac, pisac i televizijski voditelj DAVID ATTENBOROUGH 8. svibnja napunio je 99 godina. Točno na njegov rođendan u distribuciju je krenuo film 'Ocean' u kojem upozorava na katastrofalne posljedice pridenog kočarenja, koje uništava staništa bezbrojnih vrsta. 'Ideja o rušenju prašume buldožerom izaziva ogorčenje, no ispod mora to činimo svakodnevno', kaže Attenborough, skrećući pažnju i na moderni kolonijalizam u okviru kojeg ogromne kočarice operiraju ispred obala zemalja prehranbeno ovisnih o ribi. 'Najvažnije mjesto na Zemlji nije na kopnu, nego na moru. Nalazimo se na raskrižju, dok čovječanstvo iscrpljuje život u oceanima', poručio je.

■ J. B.

(Ne)moć pred AfD-om

NJEMAČKA je dugo slovila za zemlju s predvidljivom, što više 'dosadnom' političkom scenom, što se obično objašnjava snažnim institucijama. Važan udio u garanciji stabilnosti i odsustvu političkih ekstrema imalo je i socijalno tržišno gospodarstvo, koje je ograničavalo svest vlast kapitala te sprečavalo drastično klasno raslojavanje. No socijalna država je reformama 2000-tih dobrim dijelom demontirana. Od tada raste udio siromašnih, koji trenutno

Svako jutro jedno znanje

‘Kaj je bilo’ možemo uzimati dnevno, poput meda, kako to funkcionira sa sličnim formatima na društvenim mrežama ili televiziji. Ali možemo i čitati kao knjigu, i to ne na kapaljku, već nadušak, spajajući ovu i onu natuknicu u fascinantnu kaleidoskopsku sliku sinkronijske povijesti

POVIJESNI leksikon ‘Kaj je bilo’ TIHOMIRA PONOŠA (Fraktura, 2025.) trebalo bi se uzimati dnevno, poput meda, žličicu po žličicu, počevši od 1. siječnja, kako je to u knjizi, pa do 31. prosinca (uključujući i 29. veljače) i kraja leksikona. Najbolje vrijeme čitanja kratkih zapisa jest rano jutro. To čitatelju ostavlja mogućnost da tokom dana – kratkog zimskog ili dugog ljetnog – promisli o pročitanoj zapisi. A i da o promišljenom ispriča priču ili crticu na poslu, u društvu, uz kavu, u krugu prijatelja ili krugu obitelji, jer riječ je o natuknicama koje uznemiruju, tjeraju na razmišljanje o prirodi čovječanstva.

Primjerice, na početku leksikona stoji povijesna natuknica o egzekuciji slonice TOPSY u siječnju 1903. Rođena u divljini Azije, slonica je u Ameriku stigla kao cirkuska

Leksikon ‘Kaj je bilo’ izvorno je nastao na Facebooku. Ponoš se 15 godina dvoumio da li da se registrira na Zuckerbergovoj društvenoj mreži ili ne. Napokon se upisao 26. srpnja 2023., a tog dana objavljen je i prvi post. Dva dana kasnije odlučio je da će rubrika biti dnevna i da će trajati godinu dana

atrakcija. Na glasu je bila kao ‘zločesta’ jer je gledatelja koji ju je maltretirao opušcima cigareta i napajao viskijem izgazila na smrt. Mijenjala je vlasnike, a kada ju se više nije moglo ni prodati ni pokloniti, odlučeno je da na otvorenju zabavnog parka bude usmrćena vješanjem. Karte za egzekuciju su se prodavale po 25 centi, a samo stratište bilo je na tornju visokom 25 metara. Društvo za zaštitu životinja zaustavilo je egzekuciju vješanjem kao nepotrebno okrutnu, no Topsy je svejedno ubijena 4. siječnja 1903. mrkvom sa cijankalijem i strujnim udarom pred tisuću i petsto gledatelja i stotinjak novinara, fotoreportera i snimatelja. Film o pogubljenju prikazivao se u Edisonovim kinetoskopima, ‘bez posebnog komercijalnog uspjeha’, kako pri kraju zapisa dodaje Ponoš.

Leksikon ‘Kaj je bilo’ izvorno je nastao na Facebooku. Sam kalendar ispisivao se malo više od godinu dana, no pripreme su trajale ponešto duže. Ponoš se 15 godina dvoumio da li da se registrira na ZUCKERBERGOVOJ društvenoj mreži ili ne. Napokon se upisao 26. srpnja 2023. Surfajući internetom, sutradan je uvidio da su se 28. srpnja zbili neki zanimljivi povijesni događaji, a tog dana objavljen je i prvi post. Dva dana kasnije, zagrebački novinar i publicist odlučio je da će rubrika biti dnevna i da će trajati godinu dana.

Zapis o slonici Topsy vrlo dobro definira leksikon. Same natuknice nisu duže od nekoliko kartica, na tragu su novinskih i književnih vrsta poput kozerije ili crtice, a tematski pokrivaju ono što se obično naziva ‘manje poznatim povijesnim događajima’, ‘nepoznatim povijesnim događajima’ ili, kako glasi rubrika HTV-ove emisije TV kalendar – ‘nepoznato o poznatom’. ‘Kaj je bilo’ tradicionalnu antropocentričnu povijest upotpunjuje zapisima o životinjama i prirodnim silama. Tu je i rodna, rasna i klasna povijest tradicionalnih povijesnih ‘drugih’: zapisi o povijesti žena, natuknice o radnicima i radničkom pokretu, o crnačkom i autohtonom stanovništvu, onako kako je o njima u svojoj ‘Narodnoj povijesti SAD-a’ pisao i HOWARD ZINN. Naposljetku, tu je, kako Ponoš navodi, i povijest predmeta, namirnica, znanosti i sporta. Zapis o nogometnim mudracima

Nelinearna povijest koja se sinkronijski uvezuje logikom montaže

govori o nogometnom treneru JOSEFU SEPPU HERBERGERU (rođen 28. ožujka 1897.), koji je svoju nacističku prošlost na denacifikacijskom sudu otkupio s petsto maraka, a proslavio se pobjedom nad mađarskom ‘lakom konjicom’ u finalu svjetskog prvenstva u Švicarskoj te nogometnim aksiomom ‘lopta je okrugla’. Herberger je poznat i po tvrdnjama ‘nakon utakmice je prije utakmice’ i ‘sljedeći protivnik je najteži’, a kao njegovog učenika može se navesti GYULU LÓRÁNTA iz poražene ‘lake konjice’, koji je Herbergerov osnovni aksiom nogometne filozofije nadogrudio tvrdnjom: ‘Lopta je okrugla, da je čoškasta bila bi kocka.’

Neke natuknice, poput one o 22-godišnjoj švedskoj znanstvenici EVI EKEBLAD (24. ožujak) koja je u 18. stoljeću pred Kraljevskom švedskom akademijom znanosti predstavila svoju studiju o krumpiru, uključuju i povijest žena i povijest namirnica. A drugi, poput priče o berlinskom kočijašu koji je s dolaskom ere automobila svoju kočiju umirovio mirov-

nom vožnjom do Pariza (2. travnja 1928.), ili zapisa o prvom giljotiniranju (25. travnja 1792.), uključuju povijest radnika, predmeta i životinja. Zapravo, na točki smo uvezivanja natuknica leksikona. Priča o slonici Topsy nadovezuje se pričom o konju GRASMUSU koji je nakon putovanja do Pariza svoj radni vijek nastavio razvozeći mlijeko, a priča o vašarskom pogubljenju azijske slonice natuknicom o predstavljanju giljotine i svjetini koja je nakon brze i kirurške egzekucije lokalnog kriminalca iskazala svoje nezadovoljstvo skandirajući: ‘Vratite nam vješala!’

‘Kaj je bilo’ je nelinearna, nedijakronijska povijest koja se sinkronijski uvezuje. Događaji slijede kalendarsku godinu, brojčani leksikonski obrazac, a ne povijesni slijed događaja. Teme manjinskih povijesti, povijesti emancipatorskih pokreta ne slijede povijesnu kronologiju, nego se pojavljuju ovdje i ondje, ujedno raspršene i istodobne. Ponoš izborom zapisa određuje povijest koju pratimo, no na čitatelju je da tu povijest uvezuje te iz raspršenih povijesnih sličica stvara veću sliku. Ta ‘šira slika’ počinje se stvarati već od ožujka, kada količina zapisa omogućava njihovo tematsko, motivsko i asocijativno povezivanje. Značenje, filmski rečeno, proizlazi iz ‘montaže atrakcija’: dvije sličice stavljene jedna uz drugu stvaraju treću. U ožujku smo čitali o Evi Ekeblad i krumpiru, u svibnju čitamo o Amerikanki MARY KENNER, koja je patentirala higijenski uložak (18. svibnja 1956.), ali kao crkinja nije zaradila na svom izumu. Svaka natuknica ima najmanje jednu temu, najmanje jedan motiv. Od proljeća pa nadalje ti motivi i teme uvezuju se i počinju rasti. Tri stotine šezdeset i šest natuknica generiraju najmanje dvostruko povijesnih motiva koji se montažno spajaju u desetke i stotine novih tematskih i motivskih slika. Između žena koje su prve istrčale maratone, preplivale La Manche ili se popele na Everest, nalaze se i prva afroamerička pjesnikinja i prva američka senatorica. Njihove dvije priče na dramatičan način spajaju povijest žena i povijest rasizma. PHILLIS WHEATLEY prva je crkinja u sjevernoameričkim britanskim kolonijama kojoj je objavljena knjiga. Rode na je oko 1753. u Africi, a sa sedam ili osam godina prevezena je brodom u Sjevernu Ameriku. Zbirku pjesama ‘Pjesme o raznim temama, vjeri i moralu’ objavila je 1773., a ropstva je oslobođena 18. listopada 1775. godine. REBECCA LATIMER FELTON imenovana je na privremenu senatsku dužnost 3. listopada 1922. Felton je bila poznata zagovornica ženskih prava, ali i glasna bjelačka suprematistica i zagovornica linča. Smatrala je da crnca treba ‘natjerati da se boji užeta’ te da ako bi linč ‘zaštitio ženino najmilije vlasništvo od grabežljivih ljudskih zvijeri, onda kažem linč, tisuću puta tjedno ako je potrebno’. Felton je u Senat izabrana u 87. godini. Phillis Wheatley umrla je kao siromašna pralja početkom svojih tridesetih.

Što se tiče Topsy, njenu natuknicu možemo nastaviti s generalom SHERMANOM i pomorom bizona, s masovnim pogubljenjem ‘Indijanaca’ nakon presude od 5. studenog 1862. kojom su njih tristo i trojica osuđeni na smrt vješanjem, s medvjedom kojeg su izudarali toljagama i u studenom 1902. stjerali pred nišan predsjednika ROOSEVELTA, ili s vivisekcijom smeđeg psa koji je na veselje auditorija u veljači 1903. usmrćen na londonском medicinskom fakultetu.

‘Kaj je bilo’ možemo uzimati dnevno, poput meda, kako to funkcionira sa sličnim formatima na društvenim mrežama ili televiziji. Ali možemo čitati i kao knjigu, i to ne na kapaljku, u ograničenim dnevnim količinama, već nadušak, spajajući ovu i onu natuknicu, ovaj ili onaj motiv, u fascinantnu kaleidoskopsku sliku sinkronijske povijesti kakva Ponoševa knjiga i jest. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Čolović i Vali

PIŠE Sinan Gudžević

Jednu od svojih knjiga objavio je Čolović i u Novom Pazaru, godine 1995, pod naslovom 'Jedno s drugim'. U toj pazarskoj knjizi se vidi da Čolović nikad ne prestaje da se bavi i onim što se čini da je dovršio, na primjer onim nadgrobnim natpisima koje je on nezaboravno nazvao divljom književnošću

NEKA ne izgleda neobično što IVAN Čolović, etnolog i antropolog, prevodilac i komparativista dobiva nagradu koja nosi ime jednog pjesnika, koji je u Novom Pazaru rođen, a od najranije mladosti živio je i pisao u Carigradu. Taj pjesnik, AHMED VALI, pisao je na osman-skom turskom, jeziku s dosta arabizama i persijanizama. O njemu znamo malo, a tek odnedavno dobili smo prevod njegovog mistično-ljubavnog epa 'Ljepota i Srce', koji ga, sa preko sedam hiljada stihova, čini svakako najplodnijim novopazarskim pjesnikom od osnivanja Pazara. Nagrada Ahmed Vali ustanovljena je kao glavna nagrada Kulturnog centra u Novom Pazaru, a dodjeljuje se za izuzetne zasluge u kulturi. Zasluge Ivana Čolovića za kulturu takve su da u njih nema niti će ikada biti sumnje: napisao je i objavio petnaest knjiga i svaka je o putevima i bespućima kulture. U jednoj od njih uveo je novu stvar u kulturu našega jezika: pobunu protiv *identiteta*. Pobunu je načinio, jer je baveći se fenomenom identiteta pokazao da naša kultura (i ne samo naša, već mnoge današnje kulture) žive pod terorom identiteta te se sa identitetom valja obračunati i s njime se rastati. Jer je identitet sveden na ono čime ga nacionalisti smatraju i za šta ga primjenjuju, on je, kaže Čolović, sveta riječ u političkom životu. Identitet je nacionalistima nešto samorazumljivo, nešto što postoji za sebe, aksiom nacionalističkih uspaljenika, političara, književnika, popova i hodža, ratnih zločinaca i fudbalskih navijača. Ta knjiga je naslovljena 'Rastanak s identitetom', i treća je u trilogiji njegovih ogleda o političkoj antropologiji. Ti ogledi iznose dokaze za autorov otpor prema neupitnom statusu i svetosti pogubnog pojma nacionalnog identiteta. U člancima i knjigama Čolović, nikad ne izdajući nauku niti izlazeći iz nje, o stvarima pogubnim zna pisati ironično. Ta ironičnost je znala dovesti ponekoga do ozbiljne zablude. Tako je i renomirani španski pisac GOYTISOLO, pročitavši francuski prevod Čolovićevega kratkog teksta objavljenog u zborniku Nova Srbija, zapjenušano prokazao autora ništa manje nego kao sastavljača manifesta etničkog čišćenja. A Čolović je, u formi oglasa, objavio ironičan tekst 'Etničko čišćenje. Uputstvo za upotrebu' i pročitao ga na jednoj sesiji Beogradskog kruga. Španskom piscu je, kako iskusni tumač Čolović nazire, bilo nepojamno da neko ko je Srbin 1992, kad je tekst objavljen, može drukčije misliti nego što je nacionalistička ortodoksija zahtijevala. Ivan Čolović je u svom bavljenju nacionalizmom i identitetom sastavio magistralnu knjigu o kosovskom mitu i njegovoj ulozi u srpskom identitetu. Ta knjiga ima naslov 'Smrt na Kosovu polju' i u njoj je u 23 poglavlja na pet stotina stranica pokazan i rastumačen status kosovskog mita, njegov nastanak mitizacijom, pa mistifikacijom i mitomanijom. Čolovićeve istraživanja su pokazala da se raširenoj nacionalističkoj tezi kako je Kosovo najskuplja srpska riječ može postaviti dodatak da je od nje skuplja riječ *identitet*. Identitet stoji u temelju kosovske stvari, a isto tako i u temelju nacionalističke megalomanije proklamirane sintagmom 'srpski svet'. Pravo je da u Novom Pazaru, na dvadesetak kilometara od granice s Kosovom, autor takve knjige dobije priznanje za ono što je u svojim istraživanjima i pisanju postigao.

Ivanu Čoloviću nagradu Ahmed Vali uručuje direktor Kulturnog centra u N. Pazaru Dženan Palamar, 24. aprila 2025. Foto: Senko Župljanin

Nacionalizam je već tridesetak godina istraživačko središte čovjekologa Čolovića. U tom proučavanju pokazao je puteve srozavanja jugoslavenske kulture koja se sada, recimo to ljudski, nalazi u stanju katastrofe. Srozavanje epske tradicije i guslarskog umijeća i upotreba gusala u nacionalističkoj manipulaciji samo su neke od tema u njegovu bavljenju. Nepreskočivo štivo za one koji hoće da spoznaju dubinu te srozanosti jeste knjiga 'Balkan – teror kulture'. Ona je svojevrsan katalog brutalnosti koje su dovele do političke razularenosti u kojoj živimo. U brutalnostima su glavni junaci pisci, crkvenjaci, novinari koji grade pastoralnu i vitešku sliku Balkana, a pritom ostavljaju otvorenim pitanje o tome da li iskreno vjeruju u ono što propovijedaju. Završno poglavlje te knjige je polemika s dvojicom bošnjačkih profesora koji su Čolovića prokazali kao čovjeka koji se, sve u svemu, miješa u 'bošnjačku stvar', jer je spomenuo kako je guslar i pjesni s Obrova kraj Bijelog Polja AVDO MEĐEDOVIĆ bio mesar i kako je na glavi nosio ćulaf. Čolović obojici odgovara uvjerljivo, diskretno suvereno, držeći se onoga što zna i što se zna: da je Avdo Međedović bio mesar i da je nosio ćulaf. Motiv dvojici profesora bio je posve nacionalistički: što se Čolović miješa u bošnjačku stvar? A zasluge Ivana Čolovića za širenje upravo glasa o Avdu Međedoviću najveće su u krajevima gdje se govori ovaj naš jezik: on je 1991. objavio knjigu ALBERTA B. LORDA 'Pevač priča' u dva toma, kada se i u Međedovićevu rodnom kraju o Avdu znalo otprilike onoliko koliko se danas u Pazaru zna o Ahmedu Valiju Novopazarcu.

JEDNU od svojih knjiga objavio je Čolović i u Novom Pazaru, godine 1995, pod naslovom 'Jedno s drugim'. Objavila ju je izdavačka kuća DamaD, koju su imali Šaban Šarenkapić i ZIBA DERVIŠHALITOVIĆ. Tekstovi i intervju iz te knjige pokazuju da je Čolović tada bio duboko u bavljenju onim što će biti sadržaj njegovih budućih knjiga. U toj pazarskoj knjizi se vidi da Čolović nikad ne prestaje da se bavi i onim što se čini da je dovršio, na primjer onim nadgrobnim natpisima koje je on nezaboravno nazvao divljom književnošću. U toj knjizi ima i pohvala proskribovanom piscu 'Karakterologije Jugoslavena' VLADIMIRU DVORNIKOVIĆU, za aktualnost njegovih teza i za odbacivanje političke zloupotrebe pojma rase, ali i za stav da je rasna

podijeljenost vezana za nejednakost. Jedna od važnih Čolovićevih knjiga izišla je prije 30 godina u Novom Pazaru.

Ivan Čolović je već pedeset godina izdavač. Izdavač i urednik je bio u više izdavačkih kuća, pa kad su sve propale, on jednoj nije dao da propadne. To je biblioteka XX vek, koju je on osnovao i koja još postoji, u njoj je dosad objavljeno 165 knjiga. Dvije među tim knjigama su vezane i za Sandžak, i za Novi Pazar. Uz već spomenutu 'Pevač priča', čije je drugo izdanje izišlo uz pomoć Kulturnog centra, objavljena je prošle godine i knjiga izabranih tekstova Alberta B. Lorda 'Homer i Huso' o ČOR HUSU HUSOVIĆU, najslavnijem guslaru Sandžaka u 19. stoljeću.

Ima još. Ivan Čolović je pisao i stihove. Ovdje ćemo navesti jedan sonet, napisan 1970. povodom rođendana JELENE ĐORĐEVIĆ, kćerke pjesnika SLOBODANA ĐORĐEVIĆA (čiju je knjigu pjesama objavio u posebnom rukavcu Biblioteke XX vek). Sonet je, kaže Čolović, sastavio 'u stilu francuskog pesnika JOACHIMA DU BELLAYA'. A Joachim du Bellay je živio u istom stoljeću kad i novopazarski pjesnik na osmanskom jeziku Ahmed Vali. One godine kad je umro Du Bellay, rodio se Vali. *Štivo* u sonetu je 'tekst', a *saštivo* je – 'kontekst':

*Stani i prosudi, dragi Đorđeviću,
Ne veruj mi na reč, već se sam uveri:
Najveća ti radost na rođendan kćeri
Nije u veselju, trpezi i piću.*

*Ali ne daj da te zavede dubina,
Da u tome vidiš razlog svojoj sreći
Što tvoj pogled dalje sjače i krv teči
I kada nas bude skrila pomrčina.*

*Šložimo se stoga, Đorđeviću dragi:
Danas ti se srce puni i preliva
Razgaljeno ničim drugim, samo time*

*Što je iznenada jedan glasić blagi,
Jasniji od štiva, dublji od saštiva,
Izrekao tvoj nadimak ili ime.*

Neka bude rečeno da je Ivan Čolović za svoja štiva dobio nagradu Ahmed Vali, a da je Ahmed Vali sa svojih saštiva dobio nagradu Ivan Čolović. ■

Trajna vrijednost u betonu

Posvećena jednom od kanonskih djela moderne arhitekture u Hrvatskoj, publikacija '(Ne) vjeruj pripovjedaču: Slučaj dječjeg lječilišta u Krvavici' svjedoči o iznimnom trudu njezinih brojnih autora. Analitička historiografija problema, dijaloški fokusi, kreativne vizure: sve je u njoj strpljivo posloženo i odiše energičnom obradom

FORMOM knjiga, sadržajem više. Naizgled razbarušeni, emotivni spomenar s arhivskim i umjetničkim fotografijama, dokumentima, turističkim razglednicama, u izmjeni crno-bijeloga i kolora. Kad se posvetite tekstovima, postaje ozbiljno. U

analogijama prošloga i aktualnog, nalazimo se u limbu beskonačne lošosti. Analitička historiografija problema, dijaloški fokusi, kreativne vizure: sve je tu strpljivo posloženo i odiše energičnom obradom. U zrelosti raznorodnih, fraktalnih interesa snažne kolektivne teme, čini se da je ova knjiga 'pre-

skočila rampu' vlastitog medija. Reklo bi se, uspjela je u transferu odgovornosti. Svatko uvijek može reći da ga se ništa iz ove knjige ne tiče, ali ne može zanijekati kauzalnost događaja oko ove autentične, fantastično uspjele arhitekture – simbola epohe 'nedovršenog humanizma' u transferu socijalističkog modernizma prema barbarizmu investicijskog turističkog kapitalizma. Nitko i ništa u ovoj pripovijesti o dječjem lječilištu u Krvavici ne pretjeruje, ne uljepšava, ne drammatizira. Nema nostalgije u faktima puzajuće devastacije, kao što nema kraja racionalnom humanizmu u borbi protiv totalnog poraza ideje javnog prostora. Sve je jednostavno i okrutno.

Dakle, knjiga/publikacija '(Ne) vjeruj pripovjedaču: Slučaj dječjeg lječilišta u Krvavici' u (dvojezičnom) izdanju udruge Slobodne veze (Zagreb) i Set Margins' (Eindhoven) prije svega svjedoči o iznimnom trudu svih njezinih brojnih autora uključenih u projekt Motel Trogir što od 2012. napreduje u ideji građansko-umjetničke inicijative za zaštitu i očuvanje baštine socijalističkog modernizma. Urednice izdanja NATAŠA BODROŽIĆ i ANTONIA VODANOVIĆ sadržaj su koncipirale po kolažnom principu. Vizualni materijal izmjenjuje se s tekstualnim, gdje se u pet cjelina pripovijest o dječjem lječilištu modelira historijski: od pregleda razvoja lječilišta i ljetovališta za djecu za vrijeme socijalizma Jugoslavije i ranije, preko kronologije života te kuće do 2000-tih i svjedočenja njezinih posjetitelja i susjeda – stanara u pripadnoj 'pomoćnoj' stambenoj zgradi – do stručne analitike, dokumentiranih napora u dopisivanju s domaćim institucijama, biografije autora lječilišta RIKARDA MARASOVIĆA, ali i optimizma ishoda buduće namjene u skicama studenata arhitekture. Knjiga je nastala na temelju izložbe (kustosi su bili Bodrožić, Vodanović i IVAN HULJEV) što je održana u splitskom Salonu Galić 2021. godine, a materijal o temi otad je nadrastao ambicije lokaliziranog spektra.

O toj neobičnoj kući koju je zbog genijalnosti njezina položaja u borovoj šumi nemoguće spaziti s Jadranske magistrale, javnost dugo nije znala ništa. I to unatoč tome što je njezin autor arhitekt Rikard Marasović (1913. – 1987.) bio iznimno cijenjen u domaćoj i međunarodnoj struci u projektima različitih namjena: od vojnih i zdravstvenih, turističkih i privatno-građanskih. Bio je sudionik NOB-a i čovjek od najvećeg povjerenja političkog vrha Jugoslavije i Hrvatske do 1947. kad je radio isključivo vojne projekte, a od tada autor koji je sudjelovao na većini raspisanih natječaja i vrlo često na njima pobjeđivao te je uvijek bio na elitnim političko-društvenim funkcijama. U biografskom prikazu Marasovićeve karijere u ovoj knjizi spominje se i njegov 'beskompromisni karakter', zbog čega starost nije dočekao radeći negdje u arhitektonskom birou, nego se povukao da bi 'gradio svoj brod'.

Šira javnost je, dakle, za Marasovićevu kuću u Krvavici prvi put doznala relativno nedavno, 2016. godine u epizodi 'Tajanstveni objekt u borovoj šumi' televizijske dokumentarne serije 'Betonski spavači'. Autori te serije su pak o arhitekturi 'što podsjeća na prizemljeni svemirski brod' doznali od arhitektice MIRANDE VELJAČIĆ, koja je u arhivi vojne luke Lora pronašla zagubljenu dokumentaciju o dječjem lječilištu i potom objavila analizu u časopisu Oris. Unatoč tome što se Marasovićevo lječilište u Krvavici bez dileme smatra jednim od kanonskih djela moderne arhitekture u Hrvatskoj, ono je bilo nepoznato i stručnoj javnosti. Logi-

Status zaštićenog kulturnog dobra, ali ne i zaštita od propadanja (Foto: Matko Begović/PIXSELL)

Marasovićevo lječilište bilo je jedinstveno po namjeni jer je vodilo računa o bolesnoj djeci. U europskom kontekstu poraća činjenica dječjih odmarališta nije bila neobična, ali nigdje u Europi nije izgrađena tako profinjeno ekskluzivna i nesebično prostrana kuća namijenjena malome broju djece

ka takve enigme nije čudna jer je lječilište sagradila jugoslavenska vojska. Kroz čitav svoj aktivni život, ono je ostalo sakriveno: nikad nije ucrtano u urbanističke planove i katastar, nego je na njegovom mjestu na karti bio ucrtan bijeli kvadrat.

U SKLOPU mreže socijalnih odmarališta po konceptu javnog zdrastva dostupnom svakom sloju socijalističkog društva, Jugoslavenska narodna armija je tijekom 1950-ih i 1960-ih gradila turistička odmarališta za djecu iz čitave Jugoslavije, koja su ondje organizirano, ali bez roditelja, provodila ljetne praznike. Marasovićevo lječilište bilo je, međutim, jedinstveno po namjeni jer je vodilo računa o bolesnoj djeci, najosjetljivijoj socijalnoj kategoriji. U europskom kontekstu poraća činjenica dječjih odmarališta nije bila neobična, ali nigdje u Europi nije izgrađena tako profinjeno ekskluzivna i nesebično prostrana kuća namijenjena malome broju djece.

U podnožju Biokova između Baške Vode i Makarske, na upadljivo turističkom dijelu obale, u malom mjestu Krvavica, 1. maja 1965. otvoreno je dječje lječilište za plućne bolesti. Općina je vojsci dala teren za gradnju i taj je u nekoliko godina gradnje potpuno promijenjen. Do izgradnje tog vojnog objekta namijenjenog djeci, žitelji Krvavice su rijetko silazili do mora: jedino onda kad su na obali 'pekli sol'. Vojska je regulirala tok potoka na terenu, sagradila prilaznu cestu i lučicu. Tako je divlji teren postao prekrasna plaža okružena borovom šumom iz koje su se diskretno nazirali obrisi Marasovićeve arhitekture. Povjesničar arhitekture MAROJE MRDULJAŠ, koji u 'Betonskim spavačima' ima ulogu pouzdanog vodiča, u namjeri da najkraće opiše zapanjujuću ljepotu Marasovićevog rada veli da je ovdje riječ o 'tipologiji bez presedana'. 'Ne postoji niti jedna kuća slična ni prije ni kasnije', govori Mrduljaš dok nas kamera uvodi u kružnu auru zgrade koja se gostoljubivo otvara posjetiteljima. 'Čitava se kuća može obići a da se ne sretne niti jedna stepenica', nastavlja Mrduljaš i zatim se obraća Mirandi Veljačić, s kojom obilazi interijer. 'Ulazna rampa', dalje će on, 'prekrasna ulazna forma. Nema puno rampi u hrvatskoj arhitekturi, a to je ultimativni modernistički element'. I tako dalje.

Dječje lječilište u Krvavici 60-ih
(Foto: Motel Trogir/Facebook)

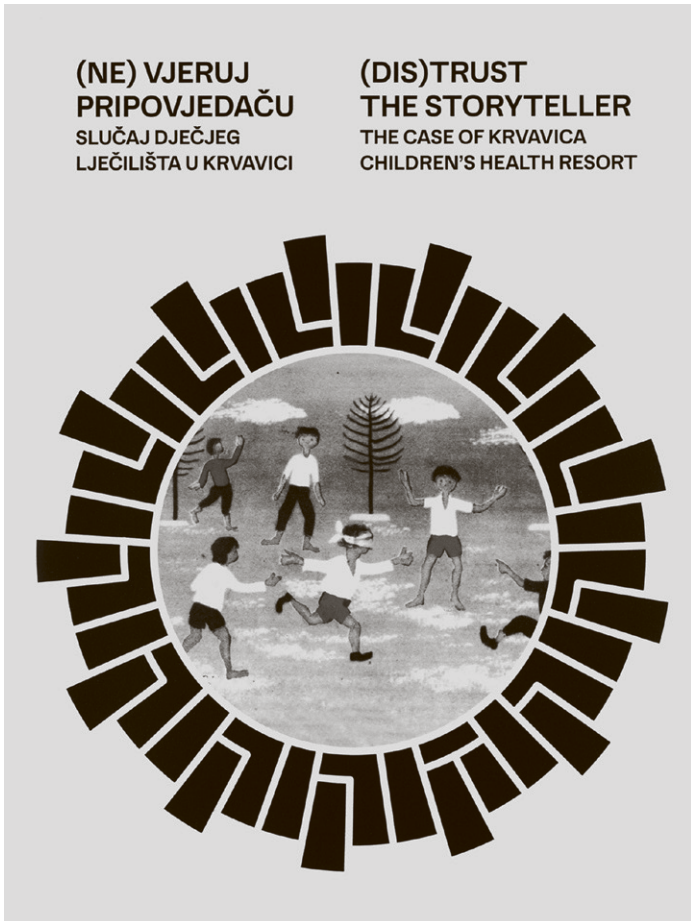
Inzistiramo na citatima iz ‘Betonskih spavača’ jer su njegovi autori odradili najveći dio istraživačkog posla oko zanemarenog modernističkog Marasovićevog dragulja, na što se, naravno, oslanjaju i istraživači ove publikacije. Uostalom, zaslugom Mirande Veljačić i male grupe istraživača iz udruge Platforma 9,81, Dječje lječilište u Krvavici je 2012. dobilo preventivnu, a 2015. godine i trajnu konzervatorsku zaštitu. Naravno, tim činom ‘konzervacije’ postojećeg stanja zapuštene, ali u temeljima ipak očuvane arhitekture u status kulturnog dobra, započela je nova epoha u kojoj Marasovićeva fragilna kuća dobiva priličan broj neprijatelja. Kompradori investicijskog turizma na elitnim lo-

kacijama Jadranske obale u tihom dosluhu s državnim institucijama održavaju suspens ove arhitekture, ne krijući interes da je se pošto-poto ‘nekako riješe’ prodajom. Otprije znamo da status kulturnog dobra u trajnoj zaštiti nije ‘toliko trajan’ da ga prikladnija politička konstelacija ne bi mogla satrati u korist turističke depandanse s pripadnom lučicom, plažom i borovom šumom. U knjizi se predlažu raznolika rješenja prenamjene ovog zapuštenog mjesta: u javne medicinske i ponovno namijenjene djeci, ili u kulturno-umjetničke svrhe. Dokumentirani su dopisi na kojima je nemoć zdravorazumske retorike i apela prema socijalnim aspektima urbanizma u Hrvatskoj nažalost postala inherentan znak, čitav novi žanr. Antagonisti javnog prostora trkači su na dulje političke staze: zato

predložimo da (ponovno) pogledate epizodu ‘Betonskih spavača’ gdje i Mrduljašev režignirani sugovornik, protagonist bolje prošlosti Lječilišta u Krvavici, iznosi uvjerenje da motive užasno devastirane modernističke arhitekture poput ovog Marasovićevog ‘svemirskog broda u borovoj šumi’ treba svakodnevno prikazivati, u udarnom terminu Dnevnika HTV-a, ne bi li se na taj način potaknuo javni revolt, kolektivni sram, okretanje glave, bilo kakva reakcija. U cinizmu sveopćih aktualnosti, ovakva je ideja običan moralizatorski kič, zar ne? Zato je bolje držati se golih fakata, čija je kronologija dostupna i u ‘Betonskim spavačima’, ali je mnogo detaljnije obrađena u ovoj publikaciji/knjizi. Važno je, dakle, znati da je plućno lječilište za djecu Jugoslavije svoju originalnu namjenu (zapravo nadstandard respiratorne rehabilitacije po ondašnjim, a kamoli suvremenim standardima) zadržalo kratko, svega do 1973. godine, kada ono postaje vojno odmaralište. Jednim dijelom zato što su se plućne bolesti prorijedile, a medicina napredovala, drugim jer je Jugoslavija 1970-ih ulazila u drugačiji režim ekonomije. Lječilište u Krvavici iz primarne zdravstvene prelazi u turističku namjenu, usput polako razvijajući planove za turistifikaciju šireg područja. Vojna i radnička odmarališta na Makarskoj rivijeri više nisu ‘samoodrživa’ pa se ljeti prenamjenjuju u komercijalni turizam, iako se izvan sezone koriste za rehabilitaciju vojnika i svih drugih socijalnih kategorija. Tako je do 1991., kad je JNA, prema svjedočenju svjedoka tadašnjih događaja, zgradu iz Krvavice napustila neoštećenu. Za vrijeme rata 1990-ih ondje stanuju prognanici, a koristi se i za smještaj i obuku specijalnih vojnih jedinica. Početkom 2000-tih počinje agonija. Zgrada je ‘demilitarizirana’, što znači da ju vojska više ne čuva i ne održava. Iz nadležnosti MORH-a prešla je u ruke državne agencije idiotskog imena Club Adriatic: jednog od onih fantomskih poduzeća kojima je jedini zadatak bio da ‘dobivaju na vremenu’. Tako od 2002. galopira divljačka devastacija zgrade. Državni ured za upravljanjem državnom imovinom (DUUDI), šampion manipulativnog cinizma hrvatske političke elite od 2011. kad je osnovan, 2016.

Početkom 2000-tih počinje agonija. Zgrada je ‘demilitarizirana’, što znači da ju vojska više ne čuva i ne održava. Iz nadležnosti MORH-a prešla je u ruke državne agencije idiotskog imena Club Adriatic: jednog od onih fantomskih poduzeća kojima je jedini zadatak bio da ‘dobivaju na vremenu’

godine tvrdi da se zbog ‘neriješenih vlasničkih pitanja’ tu ne može puno učiniti. Što se pak može ili mora učiniti znaju mnogi, a glasno izgovara JOŠKO ROŠČIĆ, nesmjernjivi načelnik Općine Baška Voda (‘osam mandata s kratkim prekidom’) iz redova HZD-ove kombinatorike. Uoči lokalnih izbora, možda će biti zanimljiv još jedan citat iz ‘Betonskih spavača’. Roščić 2016. godine kaže: ‘Ja ne mogu reći da je to ružno, da to nije lijepo vidjet. Ali određeni investitori koji su ovdje dolazili zaključili su da bi njima najjednostavnije bilo sve to porušiti i graditi ispočetka. Zašto ne? Ljudi moji, ne postoje svete krave! Rušili su ljudi ono što su radili Rimljani, Grci. Nije to nešto vrijedno toliko, staro je tek pedesetak godina. Nije taj beton toliko vrijedan da ga treba štititi.’ ■

Knjiga koja ‘preskače rampu’ vlastitog medija

JASMILA ŽBANIĆ

Iz ove perspektive Blumove ideje djeluju kao naučna fantastika

Pričajući o Blumu, pričali smo o Energoinvestu, pričajući o Energoinvestu, pričali smo o samoupravljanju, pričajući o samoupravljanju, pričali smo o Jugoslaviji i jugoslovenskom socijalizmu, a pričajući o tome, pričamo i priču o vremenu u kojem živimo danas, o mogućim alternativama kapitalizmu

NOVI film bosanskohercegovačke redateljice JASMLE ŽBANIĆ 'Blum – Gospodari svoje budućnosti' hrvatsku je premijeru imao na ovogodišnjem ZagrebDoxu, da bi potom krenuo u distribuciju. Oslanjajući se na arhivsku građu i svjedočke vremena progovara o ličnosti EMERIKI BLUMA, direktora Energoinvesta, poduzeća prepoznatog u svjetskim okvirima, čijim je djelovanjem i zagovaranjem sveobuhvatnog napretka unutar socijalističkog okvira došlo do ubrzanog razvoja Sarajeva, a posredno i društva u cjelini. Iako izvan lokalne sredine dijelom zaboravljen, dok se zaokuplja Blumom, Žbanić progovara o momentima zajedničke prošlosti, društvu koje je nestalo, a koje sudeći po tendencijama regionalne dokumentaristike nastojimo iznova zadobiti. Stoga najnovije ostvarenje jedne od najcjeljenijih i najuspješnijih redateljica susjedne države možemo promatrati u kontekstu sve većeg interesa za zasade jugoslavenske prošlosti, izraženog kroz probiranje i rekontekstualizaciju arhivskog materijala, ne bi li mu se pridala suvremena vizura. S redateljicom smo porazgovarali o nastajanju filma i ciljevima i reakcijama koje izaziva.

U vašoj filmografiji konstantu čine čvrste reference na društvenu stvarnost. Kad odabirete temu, kako odlučujete hoćete li

nastupiti iz perspektive igranog ili dokumentarnog filma? Koje su konotacije tog odabira spram publike, kako on uvjetuje njihova očekivanja?

Tema sama kaže da li zahtijeva igrani ili dokumentarni tretman. Uzmemo li primjer 'Bluma', dokumentarac daje na autentičnosti i zbog toga cijela priča ima veću težinu. Gledatelji su fascinirani onim što se desilo, baš zato što se prikazuje kroz stvarne arhive i razgovore s ljudima koji su bili svjedoci događaja. Teme kakve su obrađene u 'Grbavici' ili u 'Quo vadis, Aida?' tražile su igranu formu. Ako nisi prisutan/na s kamerom kad se drama dešava, teško je rekonstruisati određene stvari. Igrani film može ući u intimu osobe, u određene situacije koje bi bilo teško naknadno snimati dokumentarno. On omogućuje bolji pregled i kontrolu u kreiranju naracije i ulaznje u dubinu likova. Nikad se nisam zapitala je li za određenu temu bolja igrana ili dokumentarna forma, nego mi je odmah bilo jasno – sama tema nameće kako je najbolje približiti gledaocu.

U filmu 'Blum – Gospodari svoje budućnosti' odlučili ste se za kombinaciju arhivskih snimaka i intervju sa svjedocima vremena. Što ste tim postupkom željeli postići, jesu li svjedoci tu da bi dali daljnji kontekst snimkama, možda im i oponirali? Možemo li ga dijelom tumačiti kao

film o prirodi i promjenjivosti sjećanja, susretu kolektivnog i individualnog pamćenja?

Ljudi koje smo intervjuisali su mi bili fascinantni – neki imaju 95 godina, a izvrsno sjećanje, gotovo književni govor. Oni svojim prisustvom svjedoče o vremenu koje ih je izdiglo iz njihove sredine. Samom su svojom pojavom govorili o dostojanstvu vremena u kojem su radili i živjeli. Blum nikad nije skidao odijelo ni kravatu, to je možda bio oklop kojim se štitio, distanca koju je pravio. VERICA MILIČEVIĆ (jedna od sugovornica, op. a.) pričala nam je da je bila na nekom zaključivanju posla u Egiptu i Blum je tražio da joj se kupi bolja garderoba jer predstavlja Energoinvest. Energoinvestovci su morali imati najbolje. Danas se često u dokumentarcima režu izjave ljudi da bi se dobilo na atrakciji i dinamičnije pokazalo stvari kroz arhive. Meni je bilo zanimljivije raditi kontra televizijskog načina prikazivanja. Htjela sam da gledaoci provedu vrijeme s ljudima, vide njihova lica, način na koji su ostarjeli, način na koji im oči sijaju dok pričaju o tom dobu i o Blumu. Mi sami zaključujemo kad su preemotivni, kad pretjeruju, kad prepričavaju s takvom ljubavlju da nije bitno ni što se desilo, već kako se oni osjećaju. Mene je nosilo to njihovo osjećanje i moje sjećanje života u Sarajevu prije rata. Arhivima sam pokušavala produbiti ono o čemu pričaju kako bi publici omogućila da uđu u taj svijet.

Arhivska građa

Vratimo se na trenutak na pojam arhiva. Na postjugoslavenskom prostoru postoji određeni trend dokumentarnih filmova baziranih na arhivskom materijalu, koji redom pokušavaju ponovno iznaći jedno izgubljeno društvo. Jeste li se htjeli svjesno nadograditi na tu struju, u smislu da nadovezujete postupke ili komunicirate s njima. Odakle se po vašem mišljenju crpi interes i autora/ica i publike za jugoslavenskim periodom?

Moja je motivacija lična jer sam živjela u tom dobu. Nisam predugo, pa nemam cjelovito iskustvo, ali su mi neke slike bliske. Živjela sam s njima, neke sam svjedočila. Željela sam ono o čemu ljudi govore kombinirati na kreativan način, ne samo da se ilustruje već i da bude i duhovito u cijelom kontekstu. Nisam imala reference, nego sam tražila sve do čega sam mogla doći, a iz tog sam materijala s montažerom VLADIMIROM GOJUNOM birala ono što treba približiti publici, gdje su važne slike, a gdje ostavljamo govornike da sami opisuju stvari. Kod govornika smo birali neutralnu pozadinu da potaknemo gledaoce da sami kreiraju slike, da im se oko ne zadržava na detaljima iz privatnog života sagovornika, već da ista podloga olakša rad mašte, potakne sjećanja publike ili omogući nove ideje kod onih koji nisu svjedoci vremena.

Koliko je bilo teško doći do arhivskog materijala. Je li postojala suradnja s institucijama poput Kinoteke BiH?

Najveći izvor arhiva je Radiotelevizija Bosne i Hercegovine i Filmski centar Sarajevo, koji su naši koproducenti. Najvažniji je nalaz film ‘Profit für 23.000’ GERDA ZENKELA, no BHRT je imao samo komadiće pa smo cijeli film našli tek poslije višemjesečnog traženja u njemačkim arhivima. Dobili smo mogućnost da ga restauriramo u digitalni format. To je osnova, bez njega bi sve bilo siromašnije jer nema mnogo materijala gdje Blum govori. Našli smo nešto intervju na RTS-u i u Filmskim novostima, komadiće na HRT-u i u TV Sloveniji. Naravno, zbog strukture filma neke stvari nisu mogle ući, naprimjer Energoinvestove dječje emisije u proizvodnji HRT-a u kojima su djecu poučavali o Energoinvestu. Blum je išao tako daleko da je odgajao predškolski uzrast za posao u Energoinvestu. Čovjek-vizija.

Je li postojala suradnja s Kinotekom BiH? Postojala je, ali tu nismo našli ništa. U Filmskom centru Sarajevo nalaze se filmovi koje je Energoinvest naručivao da se naprave za njegovih 30 godina ili velike poslove koje su sklapali. Suradivali su s vrhunskim profesionalcima, naprimjer HAJRUDIN ŠIBA KRVAVAC

je snimao privredne filmove. Dio njegovog dokumentarca ‘Golim rukama’ koristimo u

Richardu Bondiju iz Googlea je bilo fascinantno da je ono za šta je smatrao da su originalne Googleove poslovne ideje Blum uspješno primjenjivao prije 50 godina. Razlika je, kako je rekao, to što Google kao cilj ima profit, a Blum je razvijao društvo da bi svaki član kolektiva napredovao

filmu kako bismo pokazali BiH poslije Drugog svjetskog rata.

Sad kad je film zadobio konačnu strukturu, je li to film o Emeriku Blumu, odnosno portret njegove ličnosti, ili jednako tako film o samoupravljanju? Kakav je taj međudnos i kako ste ga htjeli prikazati?

To je bilo glavno pitanje u našem odnosu prema strukturi filma. Imali smo verziju u montaži kojom smo probali praviti biografski film o Blumu. Ali smo shvatili da njegova životna misija, Energoinvest i samoupravljanje u koje je vjerovao, nadjačavaju tu strukturu. Onda smo pokušali napraviti strukturu ‘babuški’ gdje jedna priča otvara drugu, druga treću, a sve su dio jedne cjeline, jedne figure. Na taj smo način pričajući o Blumu pričali o Energoinvestu, pričajući o Energoinvestu pričali o samoupravljanju, pričajući o samoupravljanju pričali o Jugoslaviji i jugoslovenskom socijalizmu, a pričajući o tome, pričamo i priču o vremenu u kojem živimo danas, o mogućim alternativama kapitalizmu.

Pogled iz Googlea

U filmu je kontekst Jugoslavije i samoupravljanja dan kroz vizuru stranih reportaža tog vremena. Zašto ta odluka? Je li to nudilo mogućnost pojednostavljivanja

kompleksne problematike da bi se približila i novim generacijama, ali i inozemnoj publici?

Fascinantno je da je 1972. magazin Fortune napravio reportažu o Energoinvestu na sedam-osam strana. Kupili smo magazin na eBayu i očit je da je novinar bio impresioniran rezultatima Energoinvesta. Nama je bilo bitno naglasiti da to nije samo naša nego i velika svjetska priča. Željeli smo prikazati njene dimenzije. U jednom sam trenutku film poslala prijatelju Amerikancu da testiram je li to lokalna priča i da li bi to interesovalo nekoga vani. Njegova reakcija je bila da film govori o alternativama o kojima trebamo razmišljati za budućnost i da je upravo sada idealno vrijeme za ovaj film. Shvatila sam da postoji širi kontekst koji i drugi razumiju i htjeli smo da toj publici približimo teme. Recimo, mlađi ljudi vani ne znaju ni gdje je bila Jugoslavija, pa smo na početku filma napisali da je Jugoslavija bila zemlja između Italije i Grčke. Ljetuju u Italiji i Grčkoj pa znaju gdje je to. Pojednostavili smo da publika koja ne zna ništa o ovom kontekstu može lakše pratiti film. Također, za mlade ljude iz regije smo morali uvesti narativ koji omogućava da se informacije postepeno sabiru. Jer većina ih nije čula ni za socijalizam, a kamoli za samoupravljanje.

Budući da je jedna od početnih teza tražanje za alternativama trenutačnom si-

Danas se često u dokumentarcima režu izjave ljudi da bi se dobilo na atrakciji i dinamičnije pokazalo stvari kroz arhive. Meni je bilo zanimljivije raditi kontra televizijskog načina prikazivanja. Htjela sam da gledaoci provedu vrijeme s ljudima, vide njihova lica, način na koji su ostarjeli, način na koji im oči sijaju dok pričaju o tom dobu i o Blumu

stemu, kako ste se odlučili za koprodukciju s Richardom Bondijem iz korporacije Google, koja na neki način sumira taj isti sustav, možda čak i zamagljuje njegovu pravu prirodu – sredstva proizvodnje u rukama nekolicine. Kako ste pomirili kontradikciju priče koja je iz današnje perspektive utopijska, ali je funkcionirala u specifičnim okolnostima, i one današnjice, koja jest uzrok nezadovoljavajućeg stanja?

BONDIJU smo pokazali film baš zbog toga što dolazi iz potpuno drugog sistema. Pogledao je film pet puta zaredom i rekao da želi da što više ljudi vidi film i da bi nam pomogao u tome. Njemu je bilo fascinantno da je ono za šta je smatrao da su originalne Google-ove poslovne ideje Blum uspješno primjenjivao prije 50 godina. Razlika je, kako je rekao, to što Google kao cilj ima profit, a Blum je razvijao društvo da bi svaki član kolektiva napredovao. Bio mu je zanimljiv i inženjerski aspekt jer mu je nevjerovatno da je u Energoinvestu 1980-ih postojala e-mail komunikacija. Fascinirano je pričao sa inženjerima Energoinvesta na premijeri filma. Na projekciji u MOMA-i su nas pitali je li Blum pokušavao na neki način zarobiti ljude dok im je omogućavao sport i kulturu, kao što Google ljude drži vezane za sebe po cijeli dan. Ono što je razlika u odnosu na SAD je da su u Energoinvestu sport i kultura bili dio ugovora, predviđeni u radnom vremenu. Poslije si imao pola dana slobodnog da živiš svoj život, dok radnici Googlea žive na svom radnom mjestu. Tu su ključne razlike zbog kojih mislim da je dobro uključiti ljude koji žive i rade drugačije, kako bi diskusija išla dalje i osvijetlila probleme.

Svi su sugovornici, kao što ste i spomenuli, elokventni i samosvjesni. Kako to da niste odabrali više onih koji nastupaju iz radničke pozicije, posebno kad govorimo o razumijevanju pojma samoupravljanja iz pozicije radnika?

SRĐAN KNEŽEVIĆ je radnik na mašinama koji priča iz te perspektive. Imali smo nekoliko sagovornika koji nisu ušli u film jer su govorili vrlo slične stvari. ŽARKO PRIMORAC kao financijski direktor će bolje od radnika objasniti kako je Blum funkcionisao jer je bio uz njega. Srđan ga je jednom vidio, nije mogao puno govoriti o tome. Ovo nije film isključivo o samoupravljanju, nismo namjeitali da pokažemo kako je funkcionisalo u svim segmentima, nego je samoupravljanje jedna od tema u sklopu priče o Blumu, Energoinvestu i Jugoslaviji, ali se nadam da će ljude inspirisati da dalje istražuju. U Energoinvestu je samoupravljanje funkcionisalo jer je Blum u to vjerovao. Htio je da samoupravljanje izađe iz fabričkih hala, da sva ministarstva i vlada budu bazirani na samoupravnom principu. Iz ove perspektive kada ne postoji stvarna demokratija, sve Blumove ideje djeluju kao naučno-fantastični projekat.

Je li Blum ostao zapisan u kolektivnom pamćenju, je li on figura o kojoj se priča i uči ili se tek sad otvara rasprava zbog vašeg filma?

Starija generacija zna tko je Blum, ali mladi nikada nisu čuli za njega. Organizovali smo jednu radnu projekciju prije Sarajevo Film Festivala, u otvorenom kinu kako bismo došli do privatnih arhiva i kontakata. Na nezavršeni film došlo je 3.000 ljudi jer su se sjećali Bluma, cijenili ga, možda radili u Energoinvestu. To je dio društva koji ga i dalje poštuje. Mladi nisu čuli za Bluma, Energoinvest, ni samoupravljanje. Za socijalizam, ako su i čuli, onda je to nešto vrlo negativno. Održavamo projekcije po gradovima, posebno onima koji nemaju kina i mladim ljudima pokazujemo film. To je sad misija, da se dopre do što većeg broja ljudi. Za Energoinvest ne znaju ni ljudi koji završavaju ekonomiju, a postigli smo to da se Blum vratio u javni prostor. Kino Meeting Point iznosi podatak da imamo skoro 10.000 gledalaca u Sarajevu. Prije par dana pričala sam s direktorom Energoinvesta, koji je sad jedna manja firma, dosta uništena, kao što se vidi u filmu. On nam se zahvaljuje da smo im puno pomogli i da su im dionice porasle zbog dobrog *imagea*. Odlučili su otvoriti novu tvornicu, što je bilo nezamislivo do prije nekog vremena. Nastala je dobra energija.

Dakle, film ipak ima utjecaj, koliko god se nama to činilo iluzorno?

Mislim da filmovi koji govore o nama i našem društvu imaju utjecaj, ljudi to vole vidjeti i čuti. Ova je priča bila skrivena, ali kao u nekoj podsvijesti, jer se vrlo lako aktivirala i pokrenula ljude.

Osim promocije filma i pokušaja promjene perspektive u javnom mnijenju, radite li na još kojem projektu?

Pokušavamo financirati nastavak filma ‘Quo Vadis, Aida?’, o Aidi i ženama koje poslije rata pokušavaju da nađu tijela svoje djece i da dođu do istine i pravde. To je priča koja jest lokalna, ali i univerzalna zbog situacije u Evropi, rata u Ukrajini, Palestini. U situaciji kad se spremamo na sve veću militarizaciju, mislim da je važno sagledati žensku stranu rata i činjenicu da rat ne prestaje potpisivanjem mirovnog sporazuma, nego se nastavlja godinama poslije. Ljudi često kažu da je mir poslije i teži od rata. Priča je vrlo ambiciozna u produkcijskom smislu. Imamo dosta evropskih koproducenata, još nam nedostaje podrška iz BiH. Što postigneš veći uspjeh, teže ti je napraviti sljedeći film u Bosni. ■

Grešnici (r: Ryan Coogler)

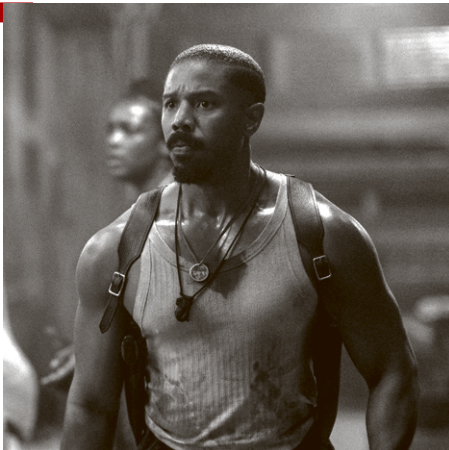
(2025.)

PIŠE Damir Radić

Zabava s ambicijom

Višestruko slojevito ostvarenje koje se ne doživljava smrtno ozbiljno

Davno je prošlo vrijeme prvog vala velike afirmacije crnačkih autora u američkoj kinematografiji. Krestu tog vala krajem 1980-ih zajahao je SPIKE LEE, a kroz 1990-e slijedili su ga JOHN SINGLETON, MARIO VAN PEEBLES, braća HUGHES... Ti su autori uglavnom radili u nezavisnoj produkciji, dok su se današnji afroamerički filmski prvaci poput ANTOINEA FUQUE udomačili u velikim holivudskim studijima na komercijalnim projektima ili su, poput JORDANA PEELEA, umjetnički prestižni i društveno osviješteni žanrovski filmaši koji podjednako privlače pažnju ambicioznijih filmofila i krupnih holivudskih trgovaca. Spomenuta dva modusa povezuje RYAN COOGLER, koji je svoj dugometražni opus započeo 2013. nezavisnom krimi-dramom ‘Stanica Fruitvale’, premijerno prikazanom i nagrađenom u Cannesu. Film kojim je započeo suradnju s omiljenim mu glumcem MICHAELOM B. JORDANOM potom je trijumfirao na Sundanceu i svom tvorcu priuštio pažnju velikih holivudskih kompanija koje su ga 2015. angažirale na još jednom izdanku STALLONEOVA serijala o Rockyju, ‘Creed’. Potpuna predaja komercijali uslijedila je 2018., kad pod okriljem korporacije Marvel polučuje ultravisokobudžetnu i silno isplativu ‘Crnu panteru’, prvi superherojski uradak nominiran za Oscara za najbolji film i po mnogima jedan od najboljih superherojskih ostvaraja svih vremena. S istovremenim udivljenjem kritičara i megarespektom holivudskih glavešina 2022. snima nastavak ‘Crna pantera: Wakanda zauvijek’ te usprkos znatno slabijem odjeku i kod kritike i kod publike zadržava svoj status. Koliko je on visok najbolje svjedoči to da su se za njegov novi projekt ‘Grešnici’, koji je upravo u našim kinima, putem licitacije natjecale najveće holivudske filmske kuće, da bi ga naposljetku ‘osvojio’ Warner Bros. Povjerenje u Cooglera pokazalo se opravdanim jer njegov novi uradak oduševljava i gledatelje i kritičare, mora se priznati – s puno dobrih razloga. Nakon zlobne uvertire u kojoj se zabludjeli sin krvava

Cooglerov favorit Michael B. Jordan u filmu igra dvije uloge

PREPORUKE: SERIJE

Your Friends & Neighbors

(Apple tv)

NAKON desetljetnog odmaka od kulture role Dona Drapera, JON HAMM se ponovno vratio onome što ga je proslavilo i u čemu je, uostalom, najbolji: antropomorfiziranju Amerike. U liku Andrewa Coopera ‘Coopa’ – koji je Draperov antipod, ali istovremeno i logički produžetak u novom povijesnom kontekstu – Hamm utjelovljuje bivšeg menadžera *hedge* fonda koji nakon propasti braka i gubitka posla zbog afere s mladom kolegicom dotakne dno, ali se s novonastalom bijedom ne miri pa počinje pljačkati domove svojih bogatih susjeda u luksuznom predgrađu. Očajnički čin brzo se prometne u kompulzivnu potrebu koja ga uvlači u mrežu tajni, prevara i potencijalnih ubojstava. Dok Draper fabricirajući sadašnjost doslovno i metaforički

bježi od svoje prošlosti, Coop bježi od svoje sadašnjosti, koristeći jednako destruktivne obrasce ponašanja kao i njegov antipod ne bi li pronašao osjećaj kontrole i preispitao samopercepciju uspjeha. Iako oba lika dijele emocionalnu zatvorenost i isti tip karizme, koja im pomaže da izbjegnu posljedice vlastitih grešaka, i obojica su likovi u krizi oblikovani društvenim očekivanjima, razdvaja ih način na koji se nose sa svojim unutarnjim konfliktima, ponajviše uvjetovano kontekstom vremena u kojem žive. Dominantni, distancirani Draper utjelovljenje je muškosti 1960-ih, simbol uzleta američkog kapitalizma i potisnute emocionalnosti tog doba, no Coop je proizvod postkapitalističke suvremenosti u kojoj je ‘američki san’ već prožvakani i odbačen; Draper je tragičan lik, Coopov je egzistencijalni nihilizam u suočavanju s vlastitom irelevantnošću gotovo komičan u svojoj apsurdnosti. Unutarnjim monologom prepunim sarkazma naglašava se stanje osobne, ali i društvene rezignacije u kritici privilegiranog društva. Osim Hamma, koji je i izvršni producent, u seriji JONATHANA TROPPERA koja, istražujući teme klasnih razlika, pohlepe i identiteta, kombinira elemente trileru i crne komedije, igraju OLIVIA MUNN, AMANDA PEET i MARK TALLMAN.

The Four Seasons

(Netflix)

SUVREMENA adaptacija istoimenog filma ALANA ALDE iz 1981., koju su kreirali TINA FEY, LANG FISHER i TRACEY WIGFIELD, prati tri sredovječna para – Kate i Jacka (Tina Fey i WILL FORTE), Nicka i Anne (STEVE CARELL i KERRI KENNEY-SILVER) te Dannyja i Claudea (Colman Domingo i Marco Calvani) – koji svake sezone odlaze na zajednička putovanja kako bi održali prijateljstvo. Kad Nick najavi razvod od Anne i započne vezu sa znatno mladom djevojkom,

u grupi se stvaraju razne napetosti koje vode do sukoba i preispitivanja međusobnih odnosa. Iako na površini djeluje kao ležerna, *feel-good* serija o sredovječnim parovima, ispod se plete precizna kritika emocionalne nepismenosti, socijalne tromosti i samodostatnosti privilegirane urbane američke srednje klase koja, premda materijalno si-tuirana, obrazovana i liberalno nastrojena, pokazuje duboku moralnu i emocionalnu dezorijentiranost i nesposobnost nošenja s promjenama. Ispod prividne topline u priči o prijateljstvu tematizira se starenje, muško-ženski odnosi, klasne razlike i generacijska

nadmenost, što je posebno naglašeno uvođenjem mlađe partnerice koja funkcionira kao ogledalo koje razotkriva konzervativnost i dvostruke standarde likova koji se deklariraju kao progresivni i tolerantni. Reakcije na njezino prisustvo razotkrivaju latentne predrasude, ali i nesigurnost generacije koja gubi društvenu i kulturnu dominaciju, a biva dekonstruirano čak i prijateljstvo kao buržujska iluzija koja se održava iz komocije, a ne iz stvarne bliskosti.

The Last Anniversary

(AMC)

ADAPTACIJA romana LIANE MORIARTY (‘Big Little Lies’), koju je u režiji JOHNA POLSONA producirala NICOLE KIDMAN, odvija se na tajanstvenom otoku Scribbly Gum, čuvenom po nerazjašnjenom nestanku mladog para prije pola stoljeća, gdje novinarka Sophie Honeywell (TERESA PALMER) neočekivano nasljeđuje kuću. Pokušavajući se uklopiti u zajednicu, iako autsajderica, postaje medij kroz koji se razotkriva dugotrajna emocionalna represija žena koje su, da bi

zaštitile obitelj i očuvale iluziju zajedništva, šutjele i potiskivale vlastite potrebe. Otok funkcionira kao simbol zatvorenosti društva u kojem se istina prikriva u ime mira, a lojalnost obitelji postaje oruđe kontrole. Kroz prizmu misterioznog nestanka i njegovog utjecaja na zajednicu, vidimo kako prošlost oblikuje sadašnjost i kako se likovi nose s teretima koji su im ostavljeni u baštinu. Ispod sloja misterije i obiteljske drame prepune transgeneracijskih trauma, tabua majčinstva i bolnih ženskih odnosa, serija se može čitati kao kritika kulture šutnje u društvu u kojem se obitelj još uvijek glorificira kao vrhunski ideal bez propitivanja njenih sjenovitih i toksičnih strana.

■ Jelena Svilar

Umjetnička ravnateljica
JazzHR festivalaLANA JANJANIN
Pitanje je tko ovdje može
imati karijeru u jazzu

Od 14. do 16. svibnja u zagrebačkoj se Tvornici kulture u organizaciji Hrvatskog društva skladatelja održava novo izdanje JazzHR festivala. Predstavite nam program ukratko.

Ovo izdanje festivala stvarno je specifično – nastupaju skoro isključivo ženske *headlinerice*, i to redom vrhunske, neke i svjetski etablirane glazbenice i skladateljice. Također, ovo će biti zadnji festival koji ću voditi u svojem mandatu umjetničke ravnateljice. S obzirom na to da je u 35-godišnjoj povijesti JazzHR festivala ovo prvi put da se spontano posložila *all-women* edicija, a i da sam ja prva ženska umjetnička ravnateljica, mislim da je time priča lijepo zaokružena. Program će se kao i dosad fokusirati na promociju novih diskografskih izdanja autorske glazbe, a na pozornici Velikog pogona Tvornice nastupit će Obradović – Tixier Duo, Mirna Bogdanović Group, Štěpánka Balcarová Quartet, Maja Rivić Quintet, Nina Strnad Jazz Band i THANA ALEXA. U Malom pogonu ćemo predstaviti projekt koji svake godine promovira Nove nade jazzu, u sklopu kojeg će nastupiti bend Tilia te jedini ‘muški’ bend na festivalu – Niklouds 4tet.

Za pozdraviti je podatak da gotovo sve sastave predvode žene. Okrenemo li se pak svakodnevici jazzu u Hrvatskoj, vidjet ćemo gotovo redom muške postave, osobito kada je riječ o instrumentalnom jazzu. Zbog čega su instrumentalistice još uvijek tako podzastupljene na našoj sceni i kako to promijeniti?

Da analiziramo neke inozemne scene, gdje su jazz instrumentalistice zastupljene u velikom broju, a svejedno glavnu riječ vode muškarci, mogli bismo diskutirati o diskriminaciji. Kod nas mislim da se jednostavno radi o (spontanoj) činjenici da nema previše žena koje su (još) zainteresirane i djeluju u domeni instrumentalnog jazzu. Većina etabliranih ženskih umjetnica u jazzu u Hrvatskoj su pjevačice, a nas nekolicina koje su i instrumentalistice mislim da smo ipak

Foto: Francesco Moretti

dobile svoj prostor na sceni te poštovanje i priznanje muških kolega u skladu s našim sposobnostima, neovisno o našem spolu. Ja barem mogu reći iz svog osobnog iskustva da me na mom glazbenom putu u Hrvatskoj u tome nije sputala činjenica da sam žena. Puno više nas sve skupa – i muške i ženske, i pjevače i instrumentaliste – sputava činjenica da prava infrastruktura koja bi poduprla jazz scenu u Hrvatskoj zapravo ne postoji, barem ne u zadovoljavajućem obliku, te se postavlja pitanje tko uopće može imati karijeru u toj glazbi u ovoj zemlji.

Jazz scena u Hrvatskoj i regiji kao da je sve življa, žanrovski šarolikija, a i bogatija za nove i nove-stare festivale. Što bi u institucionalnom smislu moglo pomoći tom razvoju i rastu?

Paradoksalno s obzirom na činjenicu da je sve manje budžeta i prilika za (relevantne) svirke, istina je da je regionalna scena stvarno izuzetno kvalitetna i raznolika. Kroz svoj mandat na JazzHR-u pokušala sam svojim primjerom pokazati što smatram da je ispravno, a to je staviti prioritet na domaću scenu, pogotovo novu autorsku glazbu. No to ne bi smio biti samo osobni izbor pojedinih umjetničkih ravnatelja, već obaveza institucija koje organiziraju relevantne jazz koncerte.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Nakon TRUMPOVOG prijedloga da se u idućoj godini ukine Nacionalna zaklada za umjetnost, iz te su agencije počeli otkazivati potpore organizacijama diljem SAD-a, navodeći ‘promjenu prioriteta’ kao razlog. A koji su novi prioriteti? Između ostalog, obilježavanje 250 godina američke neovisnosti, podrška vojsci, osnaživanje vjerskih prostora itd.

■ L. P.

Još jedna kulturna agencija na Trumpovom udaru (Foto: G. Edward Johnson/Wikimedia Commons)

Да нам живи, живи Музеј

Премда је ван сваког државног финансирања и нема ријешен правни статус, Хисторијски музеј БиХ је радом својих упосленика постао врело готово герилске борбе за очување антифашистичког наслијеђа те простор дијалога и сусрета у најширим регионалним оквирима

На самом улазу у зграду Хисторијског музеја Босне и Херцеговине у Сарајеву, дјелу архитекте БОРИСА МАГАША (у потпису са ЕДОМ ШМИДИХЕНОМ и РАДОВАНОМ ХОРВАТОМ) које представља један од најдојмљивијих примјера архитектонског модернизма на овим просторима и шире, посјетитеље дочекује витраж са типографијом ‘Смрт фашизму, слобода народу’. Ради се о остварењу умјетника ВОЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА насталом током 1966. године. У озрачју тог првог визуелног доживљаја са којима се суочавате при уласку у овај музеј могла би се укратко сажети и његова суштинска данашња мисија. Наиме, ријеч је о једној од посљедњих босанскохерцеговачких институција културе која баштини теме из антифашистичке прошлости и њима се континуирано бави, пропитујући их и ревалоризирајући. Са друге стране, Хисторијски музеј БиХ има сталну поставку која се односи на опсаду Сарајева. У оквирима рада Музеја, теме ратова 1990-их, културе сјећања и суочавања са тим мрачним раздобљем стална су преокупација и предмет активног промишљања, са фокусом на помирење и јасан отпор свакој етнонационалној искључивости. У текућој години овај музеј обиљежава осам деценија

свог постојања и рада. Треба напоменути да је посриједи институција која дијели судбину свих других јавних институција културе у БиХ – дакле, ван је сваког државног система финансирања и нема ријешен правни статус. Ипак, овај музеј се у протеклим годинама наметнуо, упркос свим потешкоћама у раду са којима се сусреће, као једно од најважнијих средишта културног живота у Сарајеву и БиХ. Преданим радом његових упосленика Хисторијски музеј БиХ постао је врело готово герилске борбе за очување антифашистичког наслијеђа те простор дијалога и сусрета у најширим регионалним оквирима, са посебним фокусом на трауматичне теме везане уз распад Југославије и његове непосредне посљедице.

— Кад смо размишљали о визуелном идентитету у поводу 80. годишњице Музеја, размишљали смо о томе како би се могао описати Музеј у овом тренутку, са свим слојевима прошлости, успонима и падовима, турбуленцијама и кризама, системима и политикама. ‘Революционарни музеј’, како су нас недавно прозвали, нам се свидјело јер је музеј у својих осам декада прошао пут од музеја ослобођења, преко музеја револуције до музеја који се успио трансформисати изнутра и оживјети према вани. Претрпио је значајна оштећења

за вријеме опсаде Сарајева, али нас и даље дочекује, а притом не губи на важности. Но да не бисмо звучали претенциозно или да нам не би читавали идеолошка значења, одлучили смо се ипак за варијанту која такођер доста вјерно илуструје гдје смо сада, 80 година послије, а то је: ‘Музеј живи – живи музеј’ – наводи у разговору за Новости директорица овог музеја ЕЛМА ХАШИМБЕГОВИЋ.

Према њеним ријечима, Музеј је преживио и државу и систем који су га основали 1945. године, преживио је опсаду и живот на првој линији, животарио је у првим постратним годинама трпећи због своје идеолошке прошлости и у стрепњи да ће етикетиран ‘комунистички музеј’, који више никоме не треба, постати музеј геноцида, савремене умјетности, шопинг центар или шта су све биле актуелне идеје за његову пренамјену.

— Паралелно с тим, с другим националним институцијама проживљавао је агонију само због тога што нове политичке елите не знају шта би са заједничком културом, историјом и наслијеђем, па су их оставиле без правног статуса, оснивача и финансирања, и тако све од Дејтона нао вамо. И успркос свему томе Музеј живи, а можда баш захваљујући томе постао је живи музеј. То јест, оживио је, трансформисао се изнутра, окренуо локалној заједници, младима, умјетницима, издигао се изнад етнонационалних оквира, окренуо међународној сарадњи, постао активан и динамичан музеј да би могао живјети и даље. Можемо му учитати и значење које ми унутра додајемо, а то је да се музеј живи, као императив наше мисије – истиче Хашимбеговић.

Кустоскиња овог музеја ЕЛМА ХОЦИЋ каже да им је у поводу обиљежавања овог јубилеја жеља да кроз причу о једном музеју испричају и понешто о друштву којем тај музеј припада, о промјенама, о важности културе у различитим друштвеним оквирима.

80 година бриге за аинтифашистичко наслијеђе – Хисторијски музеј БиХ (Фото: Павел Помукалски)

— У музејском свијету обично предмет поставите под свјетло рефлектора и на тај начин усмјерите публику да га посматра, истражује, усваја. У години која је пред нама под рефлекторима је, у поводу свог 80. рођендана, заправо Хисторијски музеј БиХ. Музеј је жива, жилава, динамична, прилагодљива форма којом човјек ствара талог свог времена и кроз који машта о вјечном трајању. Тако је и Хисторијски музеј БиХ – који је, према мом осјећају струке, више повезан са новијом историјом Босне и Херцеговине – покушај да се проговори о времену које нам неухватљиво измиче – рекла је Хоцић за Новости.

Она наглашава да је за њу рад у установи која је конципирана и развијана с идејом да послужи као плаформа за развој музеологије и музеографије у Босни и Херцеговини велика привилегија – али уједно и одговорност.

— У овим временима која све мање раде у служби човјека и хуманизма, изазов је одржати континуитет и стандард који су наметнули они прије нас. Ипак, поносна сам јер наш мали музејски тим успијева из године у годину помјерити квалитет и квантитет музејских активности. Трудим се препознати импулс друштва у којем живим и понудити нова питања са којима се требамо колективно и индивидуално обрачунати. За мене је музеј био и остаје мјесто важних друштвених питања – додаје Хоцић.

Осврћући се на положај музеја који води у турбулентим и замршеним друштвено-политичким приликама у БиХ, директорица Хисторијског музеја ЕЛМА ХАШИМБЕГОВИЋ објашњава да су у овој институцији, умјесто да се ‘збрињавају’ стављањем у нефункционалну и токсичну државну структуру, одлучили искористити своју нетакнутост дневном политиком и настојали направити функционалан модел како требају изгледати независне институције културе.

— Бавимо се двјема за ово друштво важним темама 20. стољећа – Другим свјетским ратом и ратовима деведесетих. И једна и друга тема имале су еволутивни пут у музејској политици. Као баштиник Музеја револуције, темама Другог свјетског рата Музеј се није престао бавити ни кад је овај период скоро па избрисан из уџбеника, интереса академске заједнице и јавног простора. Више је то било рециклирање онога што је Музеј радио десетљећима у периоду Музеја револуције и што је на крају крајева имао у фондовима, али и то је било храбро јер су скоро сви други музеји револуције напрасно прекинули с антифашизмом, револуцијом и одрекли се свог наслијеђа. Но тих година је било још и вјерне публике која се није снашла у новом времену и наставила уочиште тражити у револуцији – јасна је директорица Хисторијског музеја БиХ.

На питање како види будућност Музеја, имајући на уму садашње околности у којима он дјелује, кустосица ЕЛМА Хоцић закључује:

— У мени се увијек боре два потенцијална сценарија: свијетли сценариј у којем Музеј заузима изузетно важно мјесто у животу оних којима заправо и припада, односно грађана ове земље, и онај много тамнији који је инфичиран бесмислом свијета којим, ево баш док ми разговарамо, харају ратови, глад и страшна неправда. Ипак, пошто је ове године важан јубилеј, а ја сам тренутно дубоко утонула у прошлост Музеја, бирам да вјерујем да ће, у складу са паролом коју смо одабрали као лајтмотив музејске кампање, још да (о) живи овај музеј живи! ■

TV RAŠETANJE

Šarm Srama

PIŠE Boris Rašeta

S nešto skepse odlučili smo pogledati seriju ‘Sram’. Domaći su je mediji, naime, na početku prve sezone razglasili do to te mjere da smo pomislili kako je riječ o native sadržaju, prikrivenom oglasu. No to nije slučaj. Mladi su je prihvatili, masovno je komentirana, a zanimljivija je čak i starijoj publici, poput vašeg kritičara

Razgovor s Džamonjom, HRT, 1. svibnja, 21:45

PRVI zadatak: dva jarca na mostu. Vrijeme: niži razredi osnovne škole. ‘Tutnuli su nama prvašićima olovku u ruke. Dobili smo zadatak da nacrtamo dva jarca na mostu. Poslije su mi stariji učenici nudili zemičku da im nešto nacrtam.’ Tim se, sentimentalnim ekskursom legendarni ‘Dule ekser’ prisjetio svojih početaka. Dokumentarac prati stvaralačke faze DUŠANA DŽAMONJE tijekom gotovo pola stoljeća fascinantne karijere. ‘Dalje se ne sjećam ničega što sam crtao do gimnazije’, kaže, a potom se zaustavlja na trenutku koji mu se duboko urezao u pamćenje, na rezanju uha s jeftine sadrene biste DOSTOJEVSKOG koja je pripadala njegovom ocu. ‘Počeo sam s uhom... Valjda da ju ne bih pokvario’, objasniti će pa dodati: ‘Kada je otac ušao u sobu, bio je mrak i bojao sam se batina jer sam rezao bistu. No samo me gledao bez riječi.’ Bio je to prijelomni trenutak u velikoj karijeri po mnogočemu jedinstvenog umjetnika ovih prostora. Naime, ubrzo nakon toga, za obiteljskim ručkom, otac je svečano objavio da će ‘Duško biti kipar’. ‘To me odmah usmjerilo na kiparstvo. Ne slikarstvo. Do 13. godine sam naletio na gomilu gline ispod drveta.’ I, to je, manje-više, bilo to... Akademski slikar i kipar Dušan Džamonja rodio se u Strumici 1928. Iako je do početka Drugog svjetskog rata obitelj njegova oca živjela u kući u Zagrebu, u kojoj je održana i slavna zemaljska konferencija Komunističke partije, obitelj rat provodi u Srbiji. Rat i glasovi o masovnim ubojstvima u logorima smrti duboko su obilježili njegovo buduće stvaranje. O tome ovako govori u filmu: ‘Završetak Drugog svjetskog rata, martiriji, masovne grobnice, nesnošljivost... To je vrijeme koje se prije nije poznavalo u tim razmjerima. Spomenici žrtava fašizma, prvi javni natječaj u Londonu za anonimnog političkog zatvorenika, u tome sam sudjelovao. Drama se kolektivizirala, trebalo je naći neovisan, neliteraran način da bi se na simboličan način izrazilo te događaje.’ Čavao, spaljeno drvo, počeo ih je koristiti na novi način. I u tome je bio uspješan. Što je osnova svega, Džamonja kipar i/ili Džamonja crtač? ‘Crtež, jer jedna skulptura ima bezbroj crteža. Sam početak ideje je najjednostavniji ako ga zabilježim na papir. Čak i crtež počinje s crtežom’, reći će kratko. Crtao je u Bruxellesu, a u Vrsaru imao atelje i veliki stalni postav. ‘Bio mi je graditeljski poligon koji traje 40 godina, i volio bih da se nastavi... U meni je oduvijek bila prisutna ljubav za građevinarstvo, za graditi, stvarati.’ Bruxelles, Vrsar, Zagreb. I, naravno, vječnost...

Novi dan, N1, 2. svibnja, 8:00

KARDINALI ne biraju FRANJINOGL nasljednika, nego nasljednika svetog Petra, duhovito je kazao novinar Željko PANTELIĆ, kojega je u Novom danu ugostila NINA KLJENAK. Potom je nabacio još jedan aforizam – kardinal koji u konklavu ude kao papa, iz nje izade kao kardinal. Nebo nema miljenike, pokojnik je tvrdio

Scenariju za ‘Sram’ prethodila su istraživanja i intervjui s mladim ljudima o njihovim navikama i mentalnom zdravlju (Foto: Screenshot/HRT)

kako ne odlučuje samo Sveti duh, nego se ponešto pitaju i ljudi u crvenom... Nakon prve godine pontifikata Franjo je zapanjio svijet. ‘U koga bismo se uzdali mi socijalisti i ateisti, da nema njega’, napisao je netko na Facebooku. Taj jedinstveni lik, *ecce homo*, od početka je govorio protiv trgovaca oružjem koji proizvode ratove, posjetio je Sarajevo, prao je noge bolesnima, poniženima i uvrijeđenima, odlazio na obalu dočekivati nesretne migrante. Takvoga, smatra Pantelić – koji inače živi i radi u Rimu – nećemo dočekati. ‘Kardinali žele nekoga tko će usporiti ili stati na kočnicu’, kazao je, opisujući probleme Vatikana: dugogodišnju pretjeranu vezanost uz protestantsku Ameriku, izgledno pretvaranje brazilskih protestanata u većinu, dakle, potiskivanje katolika, uz sličan proces u Kini, gdje su evangelisti znatno agilniji od katolika. Papa je prema novinarovu mišljenju ‘mnogo hteo, mnogo započeo’. ‘Najvjerovanije nećemo dobiti papu Franju, nego neku figuru koja će pokušati ujediniti Crkvu. Često se govorilo da je ovo bio papa reformator, revolucionar. Koliko je uspio, povijest će suditi, ali on će svakako ostati netko tko je pokušao uraditi velike stvari. Po mom sudu, stigao je do pola puta. Nije imao dovoljno vremena, ali neke stvari je uspio napraviti. Najvažnija stvar na geopolitičkom planu koju je uspio napraviti je odvajanje Crkve od SAD-a. Crkva se u pontifikatu IVANA PAVLA II. jako približila SAD-u, a dvije takve imperije ne mogu ići zajedno’, kazao je novinar, a mi čekamo bijeli dim.

Sram, HRT, 3. svibnja, 21:57

SNEŠTO skepse odlučili smo pogledati seriju ‘Sram’, rađenu prema norveškom hitu ‘Skam’. Domaći su je mediji, naime, na početku prve sezone razglasili do to te mjere da smo pomislili kako je riječ o *native* sadržaju, prikrivenom oglasu. No to nije slučaj. Serija je kvalitetna, a nije skupa. Navodno je cijela prva sezona stajala manje od sto tisuća eura, a snimljeno je deset epizoda. IVAN LOVREČEK, jedan od producenata ‘Srama’, smatrao je kako bi ‘hrvatski tinejdžeri napokon trebali dobiti svoju seriju’ i to se i dogodilo. Mladi su je prihvatili, masovno je komentirana, a zanimljiva je čak i starijoj publici, poput vašeg kritičara... Mladi su glumci začuđujuće dobri, ne pate od ukočenosti ili preglumljenosti, što se događa starijima. GITA HAYDAR kao Nora Klarić Selem glavni je lik druge sezone, koja je nedavno počela s emitiranjem. LUCIJA STANKOVIĆ kao Eva bila je centralni lik prve sezone. TIN LEKIĆ je uvjerljiv kao

Roko. Druga sezona nastavlja priču između Nore i Roka, koja je započela u prvoj sezoni. ‘Roko uporno poziva Noru na izlazak, no ona ga više puta odbija i ne pokazuje interes. Ipak, nakon što Nora zamoli Roka da prestane proganjati Tinu, bojeći se da bi joj mogao slomiti srce, sklapa s njim dogovor koji bi je mogao navesti da razmisli o izlasku’, čitamo u najavi serije. Prije pisanja scenarija za seriju obavljena su stručna istraživanja i intervjui s mladim ljudima o njihovim navikama i mentalnom zdravlju, pa ‘Sram’ ima i edukativan karakter. I druga sezona sadrži deset epizoda, a svaku možete vidjeti i na platformi HRTi, portalu www.sram.hr, kao i službenim ‘Sram’ kanalima i profilima na YouTubeu, TikToku i Instagramu.

Posebni dodaci: Sylvia Kristel, HRT, 3. svibnja, 22:39

EMMANUELLE je bila blagodat i prokletstvo SYLVIE KRISTEL, ta ju je uloga obilježila za cijeli život, a DEAN ŠOŠA je osim ‘Emmanuelle’ odabrao još i ‘Matu Hari’, ‘Uličarku’ i ‘Emmanuelle antidjevicu’. Budući da HRT ima stroge kriterije s predikatima, najprije je trebao ići najbolji film – ‘Mata Hari’, pa onda dalje redom do ‘Antidjevice’. Producent ‘Emmanuelle’, YVES ROUSSET-ROUARD, nije krio da je ideju za film dobio zahvaljujući ‘Posljednjem tangu u Parizu’. Kontroverze koje su pratile film bile su samo dobrodošla besplatna reklama. Rousset-Rouard odabrao je gracilnu, ali slabopoznatu nizozemsku manekenku Sylviju Kristel čiji angažman nije puno koštao. Nakon filma ona je postala sinonim slobode i erosa. ALAIN CUNY, koji glumi Emmanuelleinog ljubavnika Marija, bio je jedini slavan glumac u filmu. Čovjek s licem JAMESA CAGNEYA rekao je da je ‘ulogu u takvom filmu preuzeo u namjeri da iskaže svoj prezir prema korumpiranoj i licemjernoj francuskoj filmskoj industriji’. Emmanuelle je postala ultrakomercijalna franšiza. Nakon prvog filma je uslijedila cijela međunarodna epigonijada. Snimljen je nastavak ‘Emmanuelle antidjevica’, Talijani su snimili crnu Emmanuelle koju je glumila LAURA GEMSER, a filmova koji su se oslonili na ovaj bilo je cijelo more. Čekajući pedeseti rođendan, Emmanuelle se lani opet vratila u kina. To je bio osmi po redu film u istoimenom serijalu, a u tradiciji Emmanuelle ukupno – petnaesti! Ako petnaest zbrojimo s osam dobijemo 23, dakle, samo dva naslova manje od filmova o Jamesu Bondu! ■

PARTIZANSKA UMJETNOST:

kako misliti, kako se sjećati

Konferencija u
organizaciji Subversive
festivala i Srpskog
narodnog vijeća

14.–17.
05.
2025.

Srpski kulturni centar,
Zagreb, Preradovićeva
21 // Petrova gora

14.05. (srijeda)

- 18 h** Srpski kulturni centar
- Otvaranje izložbe: **Odette Steiner** – crteži 1944-45.
- 18:15 – 20 h**
- Spomenik revolucionarnoj likovnosti**
- **Darko Šimičić**: Partizanska umjetnost – crtački dnevnik Odette Steiner, 1944-1945.
 - **Ivana Hanaček**: *Zemljaši* u partizanima: kontinuiteti jedne poetike
 - **Nataša Mataušić**: Skriveno blago: Zbirka likovnih djela umjetnika-partizana u Savezu antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske u Zagrebu

- **Gal Kirn** (Berlin): Partisan Ecology: Art and Care for the Non-Human World and Partisan Subjectivity of the Yugoslav People's Liberation Struggle
- **Elena Messner** (Beč/Klagenfurt): Feminist self-education, self-narration, self-activation and self-historization of the partizanka in Yugoslavia during and after WWII
- **Ana Dević**: Partizanska tijela: Ikonografija ljudskih gesta unutar otpora i revolucionarne borbe
- **Marjana Krajač**: Reimagining Dance and Imagining Revolution: Marija Leaves the Theatre in Branko Marjanović's film "The Flag"

- **Barbara Blasin**: Za žene svih društvenih slojeva: o progresivnim ženskim časopisima u 1930-ima i 1940-ima

17 – 19 h

Drama, časopis & dnevnik – Partizanska književnost II

- **Snježana Banović**: Pobjeda nije mramor – partizanski autori i njihova dramska djela: *ad-hoc* skečevi, igrokazi, dramski pokušaji
- **Vahidin Preljević** (Sarajevo): Konstrukcija historijske autentičnosti: partizanska dijaristika i memoaristika
- **Milka Car**: Dijalog i dokumentarizam u Drvarskom dnevniku Ervina i Irme Šinko
- **Dubravka Zima**: Prostori slobode, mjesta sigurnosti: aporije ratnog djetinjstva

15.05. (četvrtak)

- 9:30 – 10:30 h**
- Povratak u Topusko**
- Prvi kongres kulturnih radnika hrvatske (Topusko, 25.–27. lipnja 1944.) govore: **Snježana Banović**, **Vlaho Bogišić** i **Ana Hofman**
- 11 – 13:30 h**
- Wer ist Walter? – Partizanski film u vremenu kontrarevolucije**
- **Jurica Pavičić/ Domagoj Janković**: Uvod u žanr partizanskog filma
 - **Nikica Gilić**: Partizanski film danas – iskustva međunarodne pedagogije
 - **Adrian Pelc** (Beč): Kad jurišanti jašu crni val: *Delije* Miće Popovića i ratna neuroza Jugoslavena
 - **Ivan Velisavljević** (Beograd): Invalidnost, partizanska tragedija i film: Ranjeni, bolesni, oštećeni
 - **Ahmed Burić** (Sarajevo): Das Ist Valter – više od (partizanskog) filma

- 15:30 – 18 h**
- Tijelo, ekologija i feminizam – Novi konteksti, nova čitanja:**
- **Sanja Horvatinčić** i **Lujo Parežanin**: Kuća, slovo, papir - Od partizanske umjetnosti do materijalne kulture NOB-a

16.05. (petak)

- 9:30 – 12 h**
- Hući, bući Sutjeska: glazba i zvuk u NOB-u i njihove suvremene refleksije**
- **Jelka Vukobratović**: Muzika u NOB-u: ponovno čitanje izvora
 - **Mojca Piškor**: Odjeci otpora: o sjećanjima na glazbu, zvučanje i slušanje u logorima
 - **Željko Luketić**: Prostori žanrovske subverzije unutar diskografije partizanske i rodoljubne glazbe
 - **Đorđe Matić**: Čao bela/ Bella ciao, historija pjesme, izvedbe, kontekst
 - **Ana Hofman** (Ljubljana): Glasovi NOB-a, osamdeset godina kasnije
 - **Suzana Marjanić**: Padaj silo i nepravdo! Skulpturalni i zvučni performansi posvećeni ilegalcima i partizanskim snagama

12:30 – 14:30 h

Divota prašine – Partizanska književnost I

- **Dragan Markovina** (Mostar): Sutjeska kao književni motiv
- **Gojko Tešić** (Beograd): Koća Popović – filozof, komsalonac, komandant
- **Zrinka Božić**: Partizanska moderna Jure Kaštelana
- **Jelena Lalatović** (Beograd): (N)i narodna epika (n)i građanska lirika: tri studije slučaja o partizanskoj poeziji

19:30 – 21 h

Deveta ofanziva: Partizanski strip

- **Ivica Ivanišević**: Po šumama i gorama, tiskarama i kioscima: partizanski strip u Hrvatskoj
- **Tanja Petrović** (Ljubljana): Mnogostruki životi partizanskog stripa: žanrovi, autori, čitatelji
- **Bojan Krištofić**: Iskrcavanje na internacionalnu strip-scenu – "Partizani" Julesa Radilovića i Đorda Lebović

17.05. (subota)

- 12 h** Petrova gora
- U podnožju Spomenika ustanku naroda Banije i Korduna
- Obilježavanje godišnjice partizanskog proboja obruča:**
- **ZborXop** – pododbor Zagreb

Ovaj program/publikacija je izrađena uz financijsku podršku Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Sadržaj ovoga dokumenta u isključivoj je odgovornosti Bijelog vala i Srpskog narodnog vijeća i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.